UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Daniel Kinkor, LL.M.

Účinky plnění na základě později zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí

Rigorózní práce

Pověřený akademický pracovník: JUDr. Bohumil Dvořák, Ph.D., LL.M.

Tematický okruh: Občanské právo procesní

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 30. 11. 2022

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 268 068 znaků včetně mezer.

Mgr. Daniel Kinkor, LL.M.

V Praze dne 30. 11. 2022

Rád bych tímto poděkoval JUDr. Bohumilu Dvořákovi, Ph.D., LL.M., za jeho vstřícnost, cenné připomínky a za veškerý čas, který mi v souvislosti s touto prací věnoval. Za podporu a trpělivost zároveň děkuji své rodině a přátelům.

Obsah

Úvod **7**

1. Uvedení některých teoretických otázek **8**

1.1 Vztah mezi hmotným a procesním právem 8

1.1.1 Účel a předmět hmotného a procesního práva 8

1.1.2 Teorie vzájemného poměru mezi hmotným a procesním právem 9

1.2 Hmotněprávní a procesněprávní vztahy, procesní nárok 10

1.2.1 Hmotněprávní vztahy (poměry) 10

1.2.2 Procesněprávní vztahy 11

1.2.3 Procesní nárok 11

1.3 Vzájemné interakce hmotněprávních a procesněprávních vztahů 12

1.3.1 Vazby mezi rovinou hmotněprávní a procesněprávní 13

1.3.2 Mimořádné opravné prostředky 15

1.4 Účinky právní moci soudního rozhodnutí 16

1.4.1 Materiální teorie právní moci 17

1.4.2 Procesní teorie právní moci 18

1.5 Účinky plnění podle pravomocného soudního rozhodnutí 19

1.5.1 Plnění žalovaného podle pravomocného soudního rozhodnutí 19

1.5.2 Účinky plnění vynuceného ve vykonávacím řízení 20

2. Judikatorní koncepce řešení problému poskytnutí plnění na základě pravomocného soudního rozhodnutí, které je následně odklizeno dovolacím soudem **22**

2.1 Koncepce vycházející z teoretických východisek uvedených v části 1. 22

2.1.1 Vybraná judikatura předcházející rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3309/2011 23

2.1.2 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. dubna 2014, sp. zn. 31 Cdo 3309/2011 25

2.1.3 Otázka okamžiku vzniku bezdůvodného obohacení podle rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3309/2011 28

2.1.4 Aplikovatelná právní úprava 31

2.1.5 Koncepce kumulace právních důvodů 33

2.1.6 Navazující judikatura Nejvyššího soudu a Ústavního soudu 35

2.2 Alternativní koncepce založená na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1758/2002 36

2.2.1 Základní východiska alternativní koncepce 36

2.2.2 Kritická analýza alternativní koncepce ... 40
2.2.3 Shrnutí ... 49

3. Pokus o vyřešení problému – novelizace § 96 o. s. ř. ... 51
3.1 Nový odstavec 6 ustanovení § 96 o. s. ř. ... 51
3.2 Nález Ústavního soudu ze dne 30. června 2020, sp. zn. Pl. ÚS 40/18 ... 57
3.2.1 Většinový názor pléna Ústavního soudu ... 57
3.2.2 Kritická analýza závěrů nálezu sp. zn. Pl. ÚS 40/18 ... 58
3.2.3 Judikatura navazující na nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 40/18 ... 68

4. Řešení některých problematických otázek podle současné právní úpravy a judikatury ... 71
4.1 Plnění promlčeného dluhu podle posléze zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí ... 71
4.1.1 Promlčení a bezdůvodné obohacení ... 71
4.1.2 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. ledna 2009, sp. zn. 33 Odo 1368/2006, a navazující judikatura Nejvyššího soudu ... 73
4.1.3 Podmínka „dobrovolnosti“ plnění a nesoulad této podmínky se závěry rozsudku velkého senátu Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3309/2011 ... 75
4.1.4 Shrnutí ... 81
4.2 Rozhodnutí o dělené odpovědnosti podle § 2915 odst. 2 OZ 2012 poté, co škůdce již uhradil náhradu škody na základě později zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí ... 83

5. Příčina problému a způsob jeho řešení ... 87
5.1 Dovolání jako mimořádný opravný prostředek ... 87
5.1.1 Stručný vývoj právní úpravy dovolání a důvody přijetí současné koncepce ... 87
5.1.2 Prolamování pravomocných soudních rozhodnutí na základě dovolání jako důvod úpadku významu právní moci ... 89
5.2 Dovolání jako řádný opravný prostředek ... 92
5.2.1 Dovolání v předválečném Československu ... 93
5.2.2 Dovolání v rakouském právu ... 95
5.2.3 Dovolání v německém právu ... 97
5.2.4 Dovolání ve věcném záměru civilního řádu soudního ... 99
5.2.5 Plnění na základě předběžně vykonatelného rozsudku odvolacího soudu napadeného mimořádným dovoláním podle věcného záměru civilního řádu soudního ... 102

Závěr ... 104

Seznam zkratek 107

Seznam použitých zdrojů 108

Název rigorózní práce v českém jazyce, abstrakt v českém jazyce a 3 klíčová slova v českém jazyce 115

Název rigorózní práce v anglickém jazyce, abstrakt v anglickém jazyce a 3 klíčová slova v anglickém jazyce 117

Úvod

V rámci stávající právní úpravy civilního soudního řízení může docházet k situacím, kdy žalovaný v souladu s pravomocným soudním rozhodnutím plní to, co bylo žalobci tímto rozhodnutím přiznáno, přičemž současně toto pravomocné rozhodnutí napadne dovoláním u Nejvyššího soudu – je-li následně k dovolání žalovaného toto pravomocné rozhodnutí, na jehož základě žalovaný žalobci již plnil (resp. na jehož základě bylo žalobci v tomto zrušeném rozhodnutí přiznané plnění vymoženo), Nejvyšším soudem jako dovolacím soudem zrušeno, vyvstává otázka, jakým způsobem popsanou nežádoucí situaci vyznačující se nejistotou ohledně toho, náleží-li žalobci plnění, které přijal, či nikoli, řešit. Rozhodovací praxe soudů není v tomto ohledu zcela konzistentní, přičemž stav právní nejistoty ještě zvyšují snahy popsaný problém řešit cestou dílčích (a nekoncepčních) zásahů do právních předpisů upravujících civilní proces.

Cílem této práce, čerpající z domácí (současné i starší) a zahraniční (německojazyčné) literatury a judikatury, je představit způsoby řešení výše popsaných situací vycházející z judikatury soudů České republiky a podrobit je kritické analýze založené na důsledném respektování vzájemně nezávislého poměru mezi hmotným a procesním právem. Zaměříme se i na některé specifické situace související s plněním podle posléze zrušeného pravomocného rozhodnutí, na kterých lze zřetelně demonstrovat nevhodnost současné úpravy založené jak na procesních předpisech, tak i na rozhodovací praxi soudů. Vedle identifikace důvodu vzniku popsaného problému je konečně cílem této práce i pokus o nastínění komplexního řešení vycházejícího ze zahraničních právních úprav civilního procesu, které by vzniku nežádoucích situací spojených s plněním podle následně dovolacím soudem zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí do budoucna zamezilo.

1. Uvedení některých teoretických otázek

Otázka účinků plnění poskytnutého dlužníkem na základě pravomocného soudního rozhodnutí, které je následně zrušeno dovolacím soudem, úzce souvisí s otázkou vzájemného vztahu mezi občanským právem hmotným a občanským právem procesním, resp. otázkou vzájemného poměru hmotněprávních a procesněprávních vztahů a účinků právní moci soudního rozhodnutí. Níže se pokusíme představit některá základní teoretická východiska.

1.1 Vztah mezi hmotným a procesním právem

1.1.1 Účel a předmět hmotného a procesního práva

Občanské právo hmotné na jedné straně a občanské právo procesní na druhé straně tvoří dvě samostatná odvětví práva, přičemž každé z těchto odvětví slouží odlišnému účelu a má odlišný předmět. V rámci občanského práva hmotného vznikají mezi jednotlivými subjekty právní poměry a z nich vyplývající hmotná subjektivní práva. Občanské právo hmotné reguluje vztahy mezi fyzickými a právnickými osobami, umožňuje tyto vztahy zakládat, měnit a ukončovat, přiznává jednotlivým osobám subjektivní práva a nároky a stanoví jim povinnosti.[1] Obsah právních poměrů (vztahů) mezi osobami soukromého práva se řídí hmotným právem. V této oblasti vystupují právní subjekty přímo (samy za sebe), tj. bez prostřednictví soudních nebo jiných orgánů.

Hmotné právo však postrádá nástroje pro zjištění a uskutečnění (realizaci) subjektivních práv vyplývajících z těchto poměrů, jsou-li porušena, a nestanoví tedy nic o tom, jak taková práva účinně uplatnit a prosadit, resp. jak určité chování odpovídající hmotnému právu vymoct. Uvedené je naopak předmětem občanského práva procesního, které slouží k řešení právních sporů vzniklých z hmotněprávních poměrů a k poskytování ochrany v případě porušení hmotných subjektivních práv. Jinými slovy, procesní právo slouží k uskutečňování práva hmotného.[2] Podle W. Henckela představuje procesní právo souhrn právních norem regulujících chování subjektů práva v řízení

[1] FASCHING, H. W., Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts, s. 34.

[2] ROSENBERG, L.; SCHWAB, K. H.; GOTTWALD, P., Zivilprozessrecht, s. 9; KONECNY, A. et al., Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen, 1. Band, s. 23; FASCHING, H. W., Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts, s. 34-35.

před orgány právní ochrany, zatímco hmotné právo reguluje chování těchto subjektů v oblastech, ve kterých se setkávají bezprostředně bez participace těchto orgánů.[3]

Z uvedeného vyplývá, že přes rozdílný předmět a účel občanského práva hmotného a občanského práva procesního musí mezi těmito dvěma odvětvími práva nutně existovat určité vazby, když účelem jednoho z nich (procesního práva) je poskytovat ochranu subjektivním právům nabytým v oblasti toho druhého (hmotného práva), dojde-li k jejich tvrzenému porušení.[4]

1.1.2 Teorie vzájemného poměru mezi hmotným a procesním právem

V zásadě lze rozlišovat tři teorie vymezující vzájemný poměr mezi občanským právem hmotným a procesním: (i) teorie nadřazující procesní právo hmotnému právu, (ii) teorie nadřazující hmotné právo procesnímu právu, (iii) teorie vzájemně vyvážených funkčních vazeb mezi hmotným a procesním právem.[5]

Podle prvně uvedené teorie nadřazující procesní právo právu hmotnému (kterou lze spojovat i s materiální teorií právní moci, o které se zmiňujeme níže – viz bod 1.4.1) je hmotné právo bez konkretizace soudním rozhodnutím neúplné a nejasné. Úlohou soudu není pouze zjistit existující hmotněprávní stav (a závazně jej deklarovat v pravomocném rozhodnutí), ale svým pravomocným rozhodnutím, které má povahu konstitutivní, nový právní stav (v hmotněprávním smyslu) vytvořit. Účinek pravomocného soudního rozhodnutí tak podle této teorie spočívá v tvorbě práva. Lze namítat, že toto pojetí je v rozporu s účelem civilního procesu, kterým je poskytovat ochranu na procesu nezávisle existujícím subjektivním právům.[6]

Podle teorie zdůrazňující převahu hmotného práva nad právem procesním je účelem procesního práva pouhé poznání hmotného práva, které jediné plní regulativní funkci spočívající ve stanovení práv a povinností subjektů práva. Úlohou soudu je tak jen zjištění právního stavu věci (např. že mezi stranami byla uzavřena určitá smlouva), přičemž konkrétní povinnosti stran sporu

---

[3] HENCKEL, W., Prozeßrecht und materielles Recht, s. 24-25.

[4] MACUR, J., Právo procesní a právo hmotné, s. 114.

[5] MACUR, J., Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného, s. 10.

[6] *Ibid.*, s. 128.

vyplynou přímo z takto zjištěného hmotněprávního stavu (z uzavřené smlouvy, resp. ze zákona upravujícího konkrétní smluvní typ), a nikoli ze soudního rozhodnutí.[7]

Nejširšího přijetí se dostává teorii, podle které mezi hmotným a procesním právem jako samostatnými odvětvími práva existuje vztah vzájemné podmíněnosti s celou řadu funkcionálních vazeb. Přesto lze uvažovat o jisté „nadřazenosti" procesního práva nad právem hmotným, neboť v případě vydání pravomocného rozhodnutí se v důsledku „mocenskoprávní povahy soudního rozhodnutí" prosadí (přinejmenším dočasně) právní stav deklarovaný tímto rozhodnutím, a to bez ohledu na to, odpovídá-li skutečnému hmotněprávnímu stavu.[8]

1.2 Hmotněprávní a procesněprávní vztahy, procesní nárok

Občanské právo hmotné a občanské právo procesní tedy představují dvě právní odvětví propojená určitými funkčními (funkcionálními) vazbami, přičemž v rámci každého z těchto odvětví vznikají na sobě nezávislé a paralelně existující vztahy, tj. vztahy hmotněprávní a procesněprávní. Charakteristickým rysem hmotněprávních vztahů (poměrů) přitom je, že se v případě, že povinnosti z nich vyplývající nejsou plněny, neprosadí samy o sobě, ale právě jen prostřednictvím občanského práva procesního. Občanské právo hmotné a procesní, resp. vztahy vznikající v rámci těchto odvětví si tak lze představit jako dvě paralelní roviny, které se níže pokusíme blíže popsat.

1.2.1 Hmotněprávní vztahy (poměry)

V rovině občanského práva hmotného jsou právní poměry (vztahy) zakládány právními skutečnostmi (právním, resp. protiprávním jednáním a právními událostmi),[9] které jsou právním důvodem (titulem) plnění, na které má z daného hmotněprávního poměru (vztahu) věřitel právo. V této primární („skutečné") rovině se přitom odehrává převážná většina společenských interakcí, kdy většina závazků existujících mezi právními subjekty je plněna mimo rámec soudního řízení

---

[7] *Ibid.*, s. 117.

[8] *Ibid.*, s. 27-28.

[9] Otázku konstitutivních soudních rozhodnutí, která rovněž představují právní skutečnost způsobilou přivodit vznik, změnu či zánik práv a povinností v rovině hmotného práva, ponecháváme nyní s ohledem na jejich výjimečnost stranou. Jako projev veřejnoprávní ingerence do soukromoprávních poměrů by výskyt konstitutivních rozhodnutí měl být spíše omezený.

(tj. bez nutnosti využití nástrojů občanského práva procesního pro prosazení subjektivních hmotných práv).

1.2.2 Procesněprávní vztahy

Teprve v případě porušení subjektivního práva vyplývajícího z určitého hmotněprávního poměru (typicky např. porušení smluvní povinnosti) přichází na řadu možnost ochrany tohoto porušeného práva prostřednictvím občanského práva procesního. Podáním žaloby, kterou se žalobce (věřitel) domáhá splnění povinnosti žalovaného (dlužníka) vyplývající z hmotněprávního poměru, se etabluje druhá rovina, a to rovina procesněprávní, která má podobu procesněprávního vztahu mezi procesními subjekty (soudem a účastníky řízení). Předmětem tohoto procesněprávního vztahu je procesní nárok žalobce vymezený žalobním návrhem.

1.2.3 Procesní nárok

Podmínkou etablování procesněprávní roviny (založení procesněprávního vztahu žalobou) ovšem není existence hmotněprávního nároku žalobce (jeho hmotného subjektivního práva). I řízení, které skončí zamítnutím žaloby pro neexistenci tvrzeného nároku, totiž musí mít svůj předmět. Předmětem řízení je proto právě tento tvrzený nárok (procesní nárok), který žalobce vymezuje žalobou (žalobou vymezuje, o co ve věci jde a o čem má být v řízení věcně rozhodnuto),[10] a nikoli hmotné subjektivní právo (hmotněprávní nárok). Účelem procesu je totiž zjistit, zdali takové hmotné právo vůbec existuje, resp. jaký má obsah, a jeho existence tak nemůže být předpokladem zahájení řízení.[11] Z pojetí, že předmětem sporu je hmotné subjektivní právo (hmotněprávní nárok), vycházely dřívější materiální koncepce předmětu řízení (sporu). Pokud však toto právo neexistovalo, neexistoval ani předmět sporu, a řízení tak ani nemohlo proběhnout (nemohl být založen procesněprávní vztah).[12] Moderní procesní teorie předmětu civilního sporu proto důsledně odlišují skutečný hmotněprávní nárok a nárok, o kterém žalobce tvrdí, že mu přísluší (procesní nárok).

---

[10] FASCHING, H. W., Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts, s. 583-584; ROSENBERG, L.; SCHWAB, K. H.; GOTTWALD, P., Zivilprozessrecht, s. 551.

[11] MACUR, J., Předmět sporu v civilním soudním řízení, s. 21.

[12] FASCHING, H. W., Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts, s. 587. Viz též MACUR, J., Předmět sporu v civilním soudním řízení, s. 23.

Podle procesní teorie předmětu řízení (sporu) je tedy předmětem řízení žalobcem tvrzený procesní nárok vymezený žalobním petitem (tedy to, čeho se žalobce domáhá, resp. právní následky, kterých se domáhá) a rozhodnými skutečnostmi, o které žalobce svůj nárok opírá (*Sachverhalt*).[13] Toto pojetí odpovídá nejčastěji zastávané dvojčlenné teorii procesního nároku (*zweigliedrige Streitgegenstandbegriff*).[14] O identický předmět sporu jde pak v tom případě, pokud jsou návrh i skutková tvrzení na jeho podporu identické.[15] Soud následně v řízení posuzuje, do jaké míry je žalobcem uplatněný procesní nárok v souladu se skutečnými hmotněprávními poměry (a hmotněprávním nárokem, který z těchto poměrů vyplývá). Posoudí-li soud věc správně, pak nemůže žalobci přiznat procesní nárok, aniž by existoval ten materiální. Zánikem jednoho nároku (pokud např. žalovaný v průběhu řízení uspokojí hmotněprávní nárok žalobce) však druhý nezaniká. Tato skutečnost se ovšem v procesu projeví – nebude-li žaloba vzata zpět, soud ji zamítne.[16]

1.3 Vzájemné interakce hmotněprávních a procesněprávních vztahů

Cílem a účelem civilního soudního řízení je tedy poznání skutečných hmotněprávních poměrů existujících mezi účastníky řízení ze strany soudu a jeho závazné deklarování v soudním rozhodnutí. Tento závazně deklarovaný procesněprávní vztah (vytvořený pravomocným soudním rozhodnutím) má co nejvěrněji odrážet hmotněprávní poměr existující mezi stranami sporu.[17] Podle J. Macura se v rozhodnutí vyslovené procesněprávní vztahy nemusí přímo krýt se skutečnými hmotněprávními vztahy, procesněprávní vztahy a ty skutečné hmotněprávní by však měly být v souladu.[18] Právě procesněprávní vztahy se na rozdíl od těch hmotněprávních prosadí (mohou být vynuceny ve vykonávacím řízení). To ale nemění nic na skutečnosti, že se v případě

---

[13] ROSENBERG, L.; SCHWAB, K. H.; GOTTWALD, P., Zivilprozessrecht, s. 552.

[14] Srov. náležitosti žaloby podle § 79 odst. 1 o. s. ř., § 253 odst. 2 něm. ZPO či § 226 rak. ZPO. Viz též LAVICKÝ, P., Právní moc důvodů rozsudku?, s. 462.

[15] FASCHING, H. W., Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts, s. 589-590.

[16] MACUR, J., Předmět sporu v civilním soudním řízení, s. 33.

[17] J. Hrdlička v tomto směru odlišuje „předprocesní" právo, tj. skutečné právní poměry, a „judikátní" právo vyplývající z rozhodnutí, tj. obsah procesněprávního vztahu (HRDLIČKA, J., Právní účinky soudního rozhodnutí, které je v rozporu se skutečnými právními poměry, s. 542).

[18] MACUR, J., Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného, s. 115-116 a 131.

procesněprávních vztahů jedná o odlišné právní vztahy než ty, které i nadále existují v paralelní hmotněprávní rovině.[19]

1.3.1 Vazby mezi rovinou hmotněprávní a procesněprávní

Je-li procesněprávní vztah vytvořený pravomocným soudním rozhodnutím správným odrazem skutečných hmotněprávních poměrů existujících mezi účastníky řízení (žalobce skutečně je věřitelem žalovaného jako dlužníka), pak plní-li žalovaný na základě tohoto pravomocného rozhodnutí, hmotněprávní poměr (např. závazek ze smlouvy, který dlužník nesplnil) tímto plněním zanikne. Dochází tudíž k ovlivnění hmotněprávní roviny (resp. vztahů existujících v této rovině) rovinou procesněprávní (resp. vztahy v této rovině), ovšem pouze nepřímému. V soudním rozhodnutí správně „poznaný" hmotněprávní vztah (poměr) totiž zaniká nikoli v důsledku vydání a existence pravomocného rozhodnutí deklarujícího, že je žalovaný (dlužník) povinen plnit žalobci (věřiteli), ale teprve v důsledku jednání dlužníka v rovině hmotněprávní vyvolaného existencí pravomocného rozhodnutí. K přímému „setkání" těchto dvou paralelních rovin (bez zprostředkujícího článku v podobě jednání žalovaného) ovšem nedojde.[20]

Není-li naopak procesněprávní vztah deklarovaný v pravomocném soudním rozhodnutí správným odrazem skutečných hmotněprávních poměrů existujících mezi účastníky řízení (soud např. nesprávně, tj. v rozporu se skutečným hmotněprávním stavem, rozhodne, že věřiteli za dlužníkem žádná pohledávka nesvědčí), na těchto hmotněprávních poměrech se nic nemění (v rovině hmotněprávní k žádné změně nedochází). Subjektivní hmotné právo žalobce (na plnění z porušeného hmotněprávního poměru) i nadále trvá, a to souběžně vedle procesněprávního vztahu

---

[19] Koncepce procesněprávního vztahu, který se po nabytí soudního rozhodnutí právní moci prosadí, a upozadí tak skutečný hmotněprávní poměr (vztah) mezi stranami sporu, je jistým specifickým rysem moderní české procesualistiky, který neodpovídá chápání účinků právní moci soudního rozhodnutí v německé či rakouské teorii procesního práva (viz DVOŘÁK, B., Právní moc civilních soudních rozhodnutí, s. 41). Podle rakouského pojetí je procesněprávní vztah (*Prozeßrechtsverhältnis*) třeba důrazně odlišovat od hmotněprávního vztahu, který mezi stranami existuje (nebo neexistuje), přičemž obsahem tohoto procesněprávního vztahu jsou vzájemná práva a povinnosti soudu a stran sporu v rámci soudního řízení. Na rozdíl od českého pojetí procesněprávního vztahu tento vztah nepřetrvá pravomocné skončení řízení v důsledku jeho zastavení nebo vydání pravomocného rozhodnutí ve věci (viz FASCHING, H. W., Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts, s. 77-78, 80). S tím úzce souvisí i odlišné chápaní účinků materiální právní moci v rakouském, resp. německém procesním právu (k tomu viz níže bod 1.4.2 této práce).

[20] Tak tomu je pouze v případě konstitutivních rozhodnutí, kdy právní mocí rozhodnutí je přímo ovlivněna i rovina hmotněprávní (resp. v ní existující hmotněprávní poměry).

závazně deklarovaného (nesprávně) v pravomocném rozhodnutí, podle nějž žalobci právo na plnění nenáleží.[21] Hmotné subjektivní právo totiž existuje (příp. neexistuje) zcela nezávisle na zahájeném civilním řízení, přičemž vydáním rozhodnutí se na existenci (neexistenci) tohoto hmotného subjektivního práva nic nemění.[22]

Stejné platí i v případě, kdy soud ve svém rozhodnutí existenci hmotněprávního poměru nesprávně shledá, ačkoli to neodpovídá skutečným hmotněprávním poměrům existujícím mezi účastníky řízení (žalobce ve skutečnosti, tj. v rovině hmotněprávní, věřitelem žalovaného není). V procesněprávní rovině je tedy pravomocným soudním rozhodnutím založen procesněprávní vztah, podle něhož je žalobce oprávněn od žalovaného požadovat tímto rozhodnutím přiznané plnění. V rovině hmotněprávní ovšem trvá předchozí („skutečný“) stav, podle něhož žalobce právo na plnění od žalovaného nemá (např. proto, že mezi nimi k uzavření smlouvy nikdy nedošlo, ačkoli to žalobce v žalobním návrhu tvrdil).

Bude-li však žalovaný („dlužník“ z hlediska obsahu procesněprávního vztahu, nikoli z hlediska skutečného hmotněprávního stavu) na základě takového pravomocného rozhodnutí plnit ve prospěch žalobce, skutečný hmotněprávní stav ovlivněn bude – z hlediska hmotného práva se žalobce na úkor žalovaného bezdůvodně obohatí, a stane se tak jeho dlužníkem. Toto ovlivnění jedné roviny (hmotněprávní) druhou (procesněprávní) bude však opět jen nepřímé, a to prostřednictvím jednání žalovaného v hmotněprávní rovině vyvolaného vydáním nesprávného soudního rozhodnutí v rovině procesněprávní (samotné rozhodnutí však na hmotněprávní poměry mezi žalobcem a žalovaným žádný dopad mít nebude).[23]

Jak uvádí J. Macur, „[...] *hmotněprávní vztahy existují nezávisle na procesu, procesní činnost nic nemění na jejich existenci a v průběhu civilního řízení nedochází k nějaké manipulaci hmotným právem* [...] *sporné vztahy, o nichž vznikly pochybnosti, jsou jednoznačně mocensky upraveny rozsudečnou konkrétní normou. Procesněprávní vztahy, které z ní vyplývají, jsou*

---

[21] Podle J. Hrdličky vytváří pravomocné soudní rozhodnutí, kterým byla věc vyřešena v rozporu se skutečným právním stavem, jiné právní poměry (HRDLIČKA, J., Právní účinky soudního rozhodnutí, které je v rozporu se skutečnými právními poměry, s. 552).

[22] FIALA, J., Spory vznikající z podnětu výkonu rozhodnutí (exekuční spory), s. 19.

[23] K ovlivnění mezi hmotněprávní a procesněprávní rovinou (resp. rovinou hmotněprávních a procesněprávních vztahů) dochází i v opačném směru – splnění dluhu dlužníkem před vydáním meritorního rozhodnutí (jehož předmětem je pohledávka věřitele) bude mít za následek zamítnutí žaloby.

v důsledku mocenské povahy nadřazeny vztahům hmotněprávním, na jejichž existenci a obsahu ovšem nic nemění.“[24]

Tyto dvě paralelní roviny (rovina hmotněprávních a rovina procesněprávních vztahů) jsou tedy do jisté míry prostupné, neboť jednání (úkony) učiněná v rámci jedné roviny nepřímo ovlivňují vztahy existující v rámci druhé roviny. S výjimkou konstitutivních procesních rozhodnutí ovšem k přímým účinkům vztahů existujících v rámci jedné roviny na vztahy v rámci druhé roviny nedochází, neboť soudem založené a v procesu konstituované „judikátní“ právo nemůže existující hmotné subjektivní právo nahradit ani zničit.[25] V konkurenci těchto dvou rovin (hmotněprávní a procesněprávní) se ovšem s ohledem na výše uvedené prosadí ta procesněprávní (pravomocným rozhodnutím nesprávně založený procesněprávní vztah).

1.3.2 Mimořádné opravné prostředky

Možnost, jak zhojit nesoulad mezi nesprávně deklarovaným procesněprávním stavem a „upozaděným“ skutečným hmotněprávním stavem (hmotněprávní vztahy jsou v důsledku právní moci soudního rozhodnutí „překlenuty“ rozhodnutím založenými procesněprávními vztahy) pak představují mimořádné opravné prostředky. Úspěch mimořádného opravného prostředku, kterým dojde ke zrušení nesprávného pravomocného rozhodnutí, otevírá cestu k tomu, aby byly obě roviny uvedeny do vzájemného souladu.[26]

Avšak stejně jako vydání pravomocného rozhodnutí nemá přímý dopad v rovině hmotněprávní (s výjimkou zmíněných konstitutivních rozhodnutí), tak ani samotné odklizení pravomocného rozhodnutí hmotněprávní poměry nijak neovlivní. Jakmile dojde ke zrušení nesprávného pravomocného rozhodnutí, původně (nesprávně) nepřiznané právo nevznikne znovu, ale pouze odpadne překážka bránící tomu, aby se paralelně existující „skutečné“ hmotné právo

---

[24] MACUR, J., Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného, s. 112.

[25] FIALA, J., Spory vznikající z podnětu výkonu rozhodnutí (exekuční spory), s. 20.

[26] „*Jakmile však bylo takto odstraněno* [pravomocné soudní rozhodnutí, kterým byla věc vyřešena v rozporu se skutečnými právními poměry]*, uplatní se opět plně subjektivní právo, jemuž byla odepřena do té doby ochrana v důsledku rozhodnutí, které nesplnilo úkol zákonem mu svěřený.*“ (viz HRDLIČKA, J., Právní účinky soudního rozhodnutí, které je v rozporu se skutečnými právními poměry, s. 552).

prosadilo.[27] Odklizením rozhodnutí se případně jen otevře cesta k tomu, aby existující hmotněprávní poměry byly předmětem nového poznání ze strany soudu.[28]

Předmět řízení vymezuje svým žalobním návrhem žalobce, přičemž soud je jím vázán. Předmětem řízení, které vyústilo v posléze zrušené pravomocné rozhodnutí (ve kterém soud skutečné hmotněprávní poměry posoudil v neprospěch žalobce – nepřiznal mu existující hmotněprávní nárok), je i nadále (tj. po zrušení „nesprávného" pravomocného rozhodnutí a vrácení věci soudu k novému projednání) žalobou původně uplatněný nárok, který může být žalobci přiznán, čímž budou hmotněprávní rovina a procesněprávní rovina uvedeny do souladu.

Jiná situace nastane v případě, kdy nesprávnost pravomocného soudního rozhodnutí spočívá v tom, že jím byl žalobci přiznán nárok, který neodpovídá skutečným hmotněprávním poměrům, a žalovaný žalobci rozhodnutím přiznané plnění poskytl. Přijetím takového plnění se žalobce – v rovině hmotného práva – bezdůvodně obohatil. Nárok na vydání bezdůvodného obohacení však není předmětem řízení vymezeným žalobou, a musí proto být žalovaným uplatněn samostatně v novém řízení.[29] Uvedení hmotněprávní a procesněprávní roviny do souladu tak v tomto případě zásadně předpokládá vyvolání dalšího civilního soudního řízení (jehož předmětem bude nárok původního žalovaného na vydání bezdůvodného obohacení).

1.4 Účinky právní moci soudního rozhodnutí

Jak bylo uvedeno, právní moc deklaratorního soudního rozhodnutí, které je typickým výsledkem civilního soudního řízení, nemá přímý vliv na hmotněprávní poměry existující mezi účastníky řízení. Představy o tomto vlivu však v minulosti prošly značným vývojem, který se níže pokusíme ve stručnosti představit.

---

[27] MACUR, J., Právo procesní a právo hmotné, s. 65-66.

[28] Odklizením konstitutivního soudního rozhodnutí po jeho nabytí formální právní moci naopak bez dalšího dochází k obnovení výchozí hmotněprávní situace (FASCHING, H. W., Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts, s. 788-789).

[29] K možnosti uplatnění nároku na vydání bezdůvodného obohacení vzájemným návrhem podle § 97 o. s. ř. viz LAVICKÝ, P.; KOTÁSEK, J., Zákaz zpětvzetí žaloby podle nového § 96 odst. 6 OSŘ, s. 6. Viz též bod 2.2.2 této práce níže.

1.4.1 Materiální teorie právní moci

Podle materiálních teorií právní moci, které vycházely z klasického římského práva,[30] se mělo za to, že pravomocný rozsudek vytváří mezi stranami nové právní poměry. Pravomocný rozsudek je tak právním důvodem vzniku nové hmotněprávní situace mezi stranami sporu. Je-li žaloba na plnění úspěšná, pak nastává v rovině hmotněprávní stav, kdy žalobce je věřitelem žalovaného (a žalovaný žalobcovým dlužníkem) bez ohledu na to, jaké byly skutečné hmotněprávní poměry mezi nimi do vydání pravomocného rozhodnutí.[31] Každé pravomocné rozhodnutí soudu má tak povahu právní skutečnosti.[32] Podle materiální teorie právní moci (*materielle Rechtskrafttheorie*) je v případě „správného" soudního rozhodnutí dosavadní právní stav mezi účastníky řízení (v hmotněprávní rovině) potvrzen, příp. doplněn o dodatečný právní důvod (právní skutečnost – *Tatbestand*) vedle již existujícího právního důvodu; v případě „nesprávného" rozhodnutí je jeho právní mocí hmotněprávní stav mezi stranami vytvořen nově podle obsahu tohoto rozhodnutí (soudce právo nově vytváří, přičemž toto „nesprávné" právo má přednost před skutečně existujícím hmotněprávním stavem).[33]

S alternativní koncepcí účinků právní moci („modifikovanou" materiální koncepcí) pro případ vydání „mylného" soudního rozhodnutí (tj. takového soudního rozhodnutí, které neodpovídá skutečným hmotněprávním poměrům existujícím mezi účastníky řízení) přišel v rámci české (resp. československé) teorie procesního práva V. Knapp. Podle této koncepce se právní mocí „mylného" rozhodnutí vytváří nový hmotněprávní stav, který ovšem nenahrazuje ten „správný". V takovém případě tak vedle sebe existují dva hmotněprávní stavy, přičemž není-li „mylné" soudní rozhodnutí zrušeno, prosadí se v něm vyslovený hmotněprávní stav.[34]

---

[30] Strany sporu se vzdávaly předprocesního právního stavu ve prospěch stavu založeného soudním rozhodnutím podle zásady *sententia ius facit* (viz MACUR, J., Právo procesní a právo hmotné, s. 63).

[31] LAVICKÝ, P., Právní moc důvodů rozsudku?, s. 459.

[32] DVOŘÁK, B., Právní moc civilních soudních rozhodnutí, s. 36.

[33] ROSENBERG, L.; SCHWAB, K. H.; GOTTWALD, P., Zivilprozessrecht, s. 933; FASCHING, H. W., Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts, s. 759.

[34] DVOŘÁK, B., Viktor Knapp a civilní soudní rozhodnutí, s. 372.

1.4.2 Procesní teorie právní moci

Podle moderních procesních teorií právní moci (*prozessuale Rechtskrafttheorie*) se účinky právní moci (deklaratorního) soudního rozhodnutí omezují v oblasti procesněprávní, a pravomocný rozsudek proto nemá přímý (bezprostřední) dopad do hmotněprávních poměrů existujících mezi účastníky řízení mimo oblasti soudního řízení. Podle této teorie má tedy účinek materiální právní moci za následek jen procesní důsledky[35] – o pravomocně rozhodnutém předmětu sporu (procesním nároku) nemůže být veden nový spor (*ne bis in idem*). Procesní teorie právní moci se tedy účinky právní moci v rovině hmotného práva vůbec nezabývá (právní moc vysvětluje zcela bez ohledu na hmotné právo).[36] Předmětem činnosti soudu, jejímž vyústěním je vydání pravomocného rozhodnutí, je poznání skutečných hmotněprávních poměrů mezi účastníky řízení (a jejich závazné deklarování), nikoli tedy jejich nahrazení novými materiálními právy a povinnostmi.[37] Vadným pravomocným soudním rozhodnutím (ve smyslu nesprávného poznání skutečných hmotněprávních poměrů mezi stranami sporu) se právo nemůže změnit.[38] Z této koncepce v zásadě vychází i česká teorie procesního práva.[39]

---

[35] Podle rakouské teorie civilního procesu lze účinky právní moci soudního rozhodnutí rozdělit na účinky formální a materiální právní moci, kdy účinek formální právní moci spočívá v nenapadnutelnosti rozhodnutí v řízení, ve kterém bylo vydáno, řádným opravným prostředkem (viz FASCHING, H. W., Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts, s. 752-753). Účinky materiální právní moci naproti tomu vylučují opakování sporu o stejném předmětu sporu mezi stejnými subjekty v budoucnu (*ne bis in idem*), a brání tak existenci protichůdných soudních rozhodnutí o identickém procesním nároku (*Wiederholungsverbot*). Účinek závaznosti (*Bindungswirkung*) pak zajišťuje, že vyvstane-li v budoucím sporu předběžná otázka řešená vydaným pravomocným rozhodnutí, soud se při jejím řešení od jejího pravomocného posouzení v tomto rozhodnutí neodchýlí (viz FASCHING, H. W., Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts, s. 758).

[36] ROSENBERG, L.; SCHWAB, K. H.; GOTTWALD, P., Zivilprozessrecht, s. 934; FASCHING, H. W., Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts, s. 759-760.

[37] DVOŘÁK, B., Právní moc civilních soudních rozhodnutí, s. 39.

[38] MACUR, J., Právo procesní a právo hmotné, s. 65.

[39] Na rozdíl od německého či rakouského pojetí, podle kterého je jediným důsledkem a účelem materiální právní moci (podle procesní teorie právní moci) zamezení nebezpečí vydání jiného (protichůdného) rozhodnutí o tomtéž předmětu řízení (procesním nároku), vychází česká teorie z výše zmíněné koncepce procesněprávního vztahu obsahujícího závazně deklarovaná práva a povinnosti, který se po nabytí rozhodnutí právní moci prosadí oproti hmotněprávnímu stavu existujícímu mezi účastníky řízení (avšak nenahradí ho). Závaznost není tedy v německém (resp. rakouském) pojetí chápána ve vztahu k právům a povinnostem deklarovaným v pravomocném rozhodnutí, ale výlučně ve vztahu k případnému budoucímu vznesení stejného nároku, kterému účinek závaznosti materiální právní moci (tedy zákazu opakování stejného řízení – *Wiederholungsverbot*) pro strany a státní orgány brání (viz ROSENBERG, L.; SCHWAB, K. H.; GOTTWALD, P., Zivilprozessrecht, s. 927).

1.5 Účinky plnění podle pravomocného soudního rozhodnutí

1.5.1 Plnění žalovaného podle pravomocného soudního rozhodnutí

Ze skutečnosti, že účinky právní moci deklaratorního soudního rozhodnutí se projevují pouze v rovině procesněprávní, vyplývá, že jedná-li žalovaný v souladu s pravomocným soudním rozhodnutím, kterým bylo žalobci přiznáno právo na určité plnění, je z hlediska hmotněprávního (hmotněprávních účinků plnění) podstatné pouze to, zda daný transfer majetkových hodnot (dané plnění) je v souladu s hmotněprávními poměry mezi žalobcem a žalovaným, či nikoli. Souvislost hmotněprávního jednání dlužníka s civilním sporem je totiž pouze vnější.[40] Otázka, zda nastaly účinky splnění dluhu, je otázkou hmotněprávní, a podle ustanovení hmotného práva je třeba ji i posuzovat.[41]

Jednáním žalovaného v souladu s pravomocným deklaratorním soudním rozhodnutím, které odpovídá skutečným hmotněprávním poměrům mezi žalobcem a žalovaným (soud tyto poměry „správně“ posoudil – žalobce v hmotněprávní rovině skutečně je věřitelem a žalovaný dlužníkem), závazek (dluh) zaniká splněním. Otázka vůle dlužníka přivodit následek v podobě splnění dluhu přitom nehraje žádnou roli,[42] nevyplývá-li z norem hmotného práva něco jiného. Podmínka přítomnosti vůle dlužníka splnit dluh by byla v rozporu s účelem civilního soudního řízení, kterým je ochrana porušených subjektivních hmotných práv. Při úplné absenci vůle dlužníka dluh splnit by takový dluh totiž nemohl zaniknout nikdy.

V případě plnění dlužníka na základě pravomocného soudního rozhodnutí navíc prvek vůle přítomen je – dlužník jedná (plnění je jeho volním aktem), byť je toto jednání do určité míry „vynuceno“ existencí pravomocného soudního rozhodnutí (žalovaný plní pod „pohrůžkou“ nuceného výkonu rozhodnutí v případě, že nesplní, co mu pravomocné soudní rozhodnutí ukládá). Přes tyto motivační účinky rozsudečného příkazu jde ovšem stále o plnění poskytnuté z vůle dlužníka, a jako takové je proto třeba jej z hlediska hmotněprávního posuzovat.[43]

---

[40] MACUR, J., Právo procesní a právo hmotné, s. 66.

[41] LAVICKÝ, P.; KOTÁSEK, J., Zákaz zpětvzetí žaloby podle nového § 96 odst. 6 OSŘ, s. 4.

[42] *Ibid.*, s. 4.

[43] MACUR, J., Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného, s. 119.

I pokud je následně pravomocné soudní rozhodnutí, na jehož základě žalovaný plnil, zrušeno, na tom, co bylo uvedeno o účincích plnění, se nic nemění. Z hlediska těchto účinků je podstatné pouze to, zda bylo plnění poskytnuto v souladu s hmotným právem, či nikoli (to bude významné např. tehdy, pokud z hlediska posouzení hmotněprávního stavu správné pravomocné rozhodnutí bude zrušeno pro některou z vad zmatečnosti). Deklaratorní soudní rozhodnutí není právním důvodem plnění (tím je právní skutečnost, která určitý hmotněprávní poměr založila), a zrušením tohoto rozhodnutí tak neodpadá právní důvod plnění, jak je v soudní praxi často mylně dovozováno. Právní stav nastalý po zrušení pravomocného soudního rozhodnutí, podle něhož bylo plněno, bude proto třeba z hlediska otázky případného vzniku bezdůvodného obohacení posoudit podle ustanovení hmotného práva.[44]

Z hmotněprávního hlediska přitom dluh splněním zaniká jednou provždy a nemůže již „obživnout“.[45] Jak bylo uvedeno, na účinky plnění v hmotněprávní rovině nemá existence pravomocného rozhodnutí vliv (tyto účinky je třeba posuzovat podle hmotného práva) bez ohledu na to, že je existencí takového rozhodnutí dlužník k poskytnutí plnění „motivován“. Jinými slovy, z hlediska hmotněprávních účinků plnění poskytnutého dlužníkem je lhostejné, bylo-li určité pravomocné rozhodnutí vydáno, či nikoli. Je proto z hlediska těchto účinků bez významu i to, je-li toto pravomocné soudní rozhodnutí následně odklizeno.

1.5.2 Účinky plnění vynuceného ve vykonávacím řízení

Na první pohled problematičtěji se z hlediska účinků plnění může jevit situace, kdy je pravomocným soudním rozhodnutím přiznané plnění vymoženo v rámci vykonávacího řízení. Ve skutečnosti však výše uvedené závěry platí i v tomto případě. Vykonávací řízení je zákonem upravený proces, jehož prostřednictvím dochází k vynucení exekučním titulem přiznaného plnění v reálném světě. Vůle povinného plnit (která je v případě plnění na základě pravomocného

---

[44] *Ibid.*, s. 132.

[45] „*Splněním, stejně jako v případě jiných důvodů zániku závazku, zaniká závazek jednou provždy a nemůže být obnoven* […].“ (viz ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. et al., Občanský zákoník: Komentář, Svazek V (§ 1721-2520), s. 372); „*Co se týče trvání účinků zániku, jde zásadně o zánik trvalý. Jednou zaniklý závazek již zpravidla není možno obnovit.*“ (viz HULMÁK, M. a kol., Občanský zákoník V, Závazkové právo, Obecná část (§ 1721-2054), Komentář, s. 834); „*Zanikne-li závazek nebo dluh, zanikne trvale, jednou provždy, takže je problematické, aby byl obnoven, a to i dohodou stran. To vyplývá z obsahu a významu pojmu zánik závazku/dluhu.*“ (viz BÁNYAIOVÁ, A., Diskutované otázky zániku závazků v občanském zákoníku, s. 28). Částečně odlišně byla tato otázka posouzena v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 25. května 2021, sp. zn. 28 Cdo 1017/2021.

rozhodnutí přítomna – žalovaný, byť do jisté míry vynuceně, sám jedná) je zde ze zákona nahrazena vůlí vykonavatele, a takto vynucený majetkový transfer je tak z hlediska hmotněprávního nutné považovat za ekvivalentní jednání samotného povinného. Uskutečnění výkonu rozhodnutí je proto současně také právní skutečností v rovině hmotného práva, která má za následek zánik závazku splněním, a to bez ohledu na skutečnou vůli dlužníka.[46]

Existence pravomocného a vykonatelného soudního rozhodnutí (exekučního titulu) je pouze předpokladem „spuštění“ tohoto zákonného mechanismu, přičemž podkladem pro nucený výkon rozhodnutí však může být právě pouze poznání dosažené soudem a obsažené v pravomocném rozhodnutí – exekučním titulu – coby určitá forma vyšší „garance“.[47] Proto jsou rovněž procesním právem podrobně stanoveny způsoby a formy těchto mocenských zásahů do absolutních majetkových práv dlužníka, přičemž hmotněprávní účinky tohoto zásahu mohou nastat právě jen v příslušnými právními předpisy upravené formě. Obdobný zásah věřitele bez ingerence soudu (svépomocí) je vyloučen.[48]

Samotná právní moc exekučního titulu na hmotněprávní poměry mezi účastníky řízení (oprávněným a povinným) ovšem vliv nemá. Z hlediska účinků splnění dluhu, který byl vymožen v rámci vykonávacího řízení, je proto zrušení exekučního titulu rovněž bez významu. Bylo-li vymoženo plnění, na které měl oprávněný z hlediska hmotněprávních poměrů nárok, dluh splněním jednou provždy zanikl (nucený výkon rozhodnutí představuje v rovině hmotněprávní právní skutečnost ekvivalentní jednání dlužníka) a nemůže „obživnout“ bez ohledu na to, je-li exekuční titul následně zrušen. Podstatný je tak pouze soulad výsledného stavu se skutečnými hmotněprávními poměry mezi oprávněným a povinným. Je-li tomu však naopak (exekuční titul neodpovídá skutečným hmotněprávním poměrům mezi oprávněným a povinným), neztrácí nucený výkon tohoto „nesprávného“ rozhodnutí svou povahu právní skutečnosti – jejím následkem v rovině hmotného práva bude ovšem vznik nového závazku oprávněného, který se přijetím vymoženého plnění bezdůvodně obohatí. Tento nový závazek se však plně projeví teprve tehdy, bude-li exekuční titul následně zrušen.[49]

---

[46] MACUR, J., Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného, s. 137 a 144.

[47] *Ibid.*, s. 108.

[48] *Ibid.*, s. 137.

[49] *Ibid.*, s. 138.

2. Judikatorní koncepce řešení problému poskytnutí plnění na základě pravomocného soudního rozhodnutí, které je následně odklizeno dovolacím soudem

Pro řešení situací, které nastanou poté, co žalovaný plní žalobci na základě pravomocného a vykonatelného soudního rozhodnutí, které je ovšem následně zrušeno dovolacím soudem, vykrystalizovaly v teorii i v rozhodovací praxi soudů České republiky dvě odlišné koncepce. Tyto dvě koncepce se pokusíme níže podrobněji uvést. Je přitom pozoruhodné, že obě tyto koncepce, ač vzájemně protichůdné, mohou i nyní současně (byť v různé míře) nacházet uplatnění jak v české legislativní praxi, tak i v soudním rozhodování, což v žádném případě nepřispívá ke konzistentnosti při nalézání práva soudy České republiky, respektive k právní jistotě v našem právu obecně (k tomu blíže části 3. a 4. této práce).

2.1 Koncepce vycházející z teoretických východisek uvedených v části 1.

V rozhodovací praxi českých soudů týkající se řešení situací souvisejících s tím, kdy je na základě později zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí poskytnuto plnění, je z delší časové perspektivy možné vysledovat judikatorní linii v zásadě vycházející z teoretických východisek blíže rozvedených v části 1. této práce. Tato linie respektuje vzájemně nezávislý poměr mezi hmotným a procesním právem, respektive nezávislost vztahů vznikajících v rámci obou těchto rovin (roviny hmotněprávní a roviny procesněprávní).

Tato judikatorní linie vychází z předpokladu, že plní-li žalovaný na základě pravomocného a vykonatelného soudního rozhodnutí (resp. je-li na základě takového rozhodnutí od povinného vymoženo plnění ve vykonávacím řízení), které je následně zrušeno dovolacím soudem v řízení o mimořádném opravném prostředku, závisí oprávněnost přijetí tohoto plnění žalobcem (oprávněným) na skutečných hmotněprávních poměrech existujících mezi stranami. Je-li tedy žalovaný (z hlediska hmotněprávního) dlužníkem žalobce (který je v rovině hmotněprávní věřitelem dlužníka – žalovaného), plněním podle pravomocného soudního rozhodnutí dluh zaniká splněním, a to bez ohledu na to, je-li toto pravomocné rozhodnutí následně odklizeno.

V opačném případě, tj. není-li žalovaný ve skutečnosti (v hmotněprávní rovině) dlužníkem žalobce jako věřitele (soud skutečné hmotněprávní poměry mezi stranami nesprávně posoudil

a toto nesprávné posouzení se následně odrazilo v pravomocném a vykonatelném soudním rozhodnutí), vzniká na straně žalobce bezdůvodné obohacení, které je žalobce žalovanému povinen vydat. Někdejší žalovaný se však vydání tohoto bezdůvodného obohacení (plnění poskytnutého v souladu s posléze odklizeným pravomocným soudním rozhodnutím) musí domáhat v novém řízení, jehož předmětem je právě nárok na vrácení dříve bez právního důvodu žalobci poskytnutého plnění (vydání bezdůvodného obohacení se s ohledem na jeho předmět, kterým je původní procesní nárok žalobce, nemůže domáhat v řízení, v jehož rámci bylo posléze odklizené pravomocné rozhodnutí, v souladu s nímž žalobci plnil, vydáno).

Žalobce naopak poté, co bylo pravomocné rozhodnutí, na jehož základě mu žalovaný plnil, zrušeno, nemá důvod na své žalobě nadále trvat (plnění, kterého se žalobou domáhal, se mu dostalo, a předmět řízení tak odpadl), neboť řízení nemůže skončit jinak, než že jeho žaloba bude zamítnuta – ať už proto, že jeho právo od počátku neexistovalo, nebo proto, že splněním ze strany žalovaného (podle tehdy pravomocného rozhodnutí) již dříve zaniklo. Žalobce tedy bude zpravidla motivován vzít svůj návrh na zahájení řízení zpět.

2.1.1 Vybraná judikatura předcházející rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3309/2011

Již v usnesení ze dne 16. září 1999, sp. zn. 25 Cdo 1792/99, představil Nejvyšší soud základní obrysy postupu pro případ, kdy je žalovaným plněno na základě posléze zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí, které jsou souladu s výše popsanými východisky. Uvedl, že „*Pokud se v řízení, v němž se rozhoduje o uložení povinnosti k požadovanému plnění, zjistí, že toto plnění bylo již poskytnuto, odpadá samotná podstata sporu* […] *za této situace musí soud žalobu (pokud ji žalobce nevezme zpět) zamítnout bez ohledu na to, nakolik je nebo alespoň byl uplatněný nárok odůvodněn. Vezme-li tedy žalobce svou žalobu zpět proto, že uplatňovaná pohledávka zanikla splněním ze strany dlužníka, ztrácí spor* […] *své opodstatnění* […] *Vzhledem k tomu, že v dané věci pohledávka uplatněná žalobou zanikla splněním, nemohl by soud, pokud by pokračoval v řízení, rozhodnout jinak, než zamítnout žalobu právě pro zánik dluhu, aniž by zkoumal, zda nárok žalobkyně byl po právu či nikoliv. Ostatně ani takový závěr soudu, jehož se dovolatelé domáhají, by se nijak neprojevil ve výroku rozhodnutí a navíc ani v případě závěru o nedůvodnosti nároku*

by soud samozřejmě nemohl žalobkyni uložit povinnost peníze vrátit. I z toho je zřejmé, že k pokračování řízení […] *nemají žalovaní vážné důvody.*“[50]

Na uvedené rozhodnutí pak navázala celá řada dalších rozhodnutí Nejvyššího soudu, která výše popsané základní principy sice respektovala, zároveň však (některá z nich) obsahovala celou řadu teoretických nepřesností (viz dále). V rozsudku ze dne 11. října 2007, sp. zn. 28 Cdo 3113/2007, např. Nejvyšší soud uvedl, že „*Nárokuje-li vrácení plnění z uvedeného titulu ten, kdo plnil povinnost uloženou mu soudem (případně jiným orgánem), závisí důvodnost jeho požadavku na tom, zda podle hmotného práva – tedy i bez rozhodnutí, jež bylo následně zrušeno – plnil povinnost, kterou skutečně měl, či nikoliv.*“

Podle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 19. května 2009, sp. zn. 30 Cdo 3810/2007, lze za bezdůvodné obohacení považovat „*též plnění přijaté na základě vykonatelného rozhodnutí, jež bylo následně zrušeno* […] *Zrušením rozhodnutí, podle nějž bylo plněno, dochází k bezdůvodnému obohacení jen v případě, že právní důvod tohoto plnění nespočíval v hmotném právu, tedy že podle hmotného práva zde povinnost neexistovala. Zrušením rozhodnutí tak odpadá právní důvod a poskytnuté plnění se stává bezdůvodným obohacením* […] *spočíval-li právní důvod plnění v hmotném právu, pak trvá i v případě zrušení pravomocného a vykonatelného rozsudku, který ho deklaroval, a poskytnuté plnění bylo od počátku i nadále podloženo právním důvodem; nemůže proto být posuzováno jako bezdůvodné obohacení vzniklé plněním z právního důvodu, který odpadl. Jestliže však právní důvod pro plnění dán nebyl a původní rozsudek tak byl nesprávný, spočíval právní důvod plnění jen ve vykonatelném soudním rozsudku; jeho zrušením však do té doby existující právní důvod odpadl a dříve zaplacené plnění se stalo bezdůvodným obohacením (přijetím plnění, jehož právní důvod odpadl).*“[51]

V rozsudku ze dne 13. listopadu 2013, sp. zn. 28 Cdo 2176/2013, pak Nejvyšší soud mj. uvedl, že „*na vznik bezdůvodného obohacení nelze usuzovat pouze z toho, že poskytnuté plnění*

---

[50] Rozhodnutí bylo publikováno pod pořadovým č. 54 v časopise Soudní judikatura, č. 5/2000, na s. 180.

[51] Obdobně i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. ledna 2010, sp. zn. 28 Cdo 3033/2009, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. července 2010, sp. zn. 28 Cdo 669/2010, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. září 2010, sp. zn. 28 Cdo 2242/2010, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. prosince 2010, sp. zn. 28 Cdo 3995/2010, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. března 2011, sp. zn. 28 Cdo 3805/2010, či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. července 2011, sp. zn. 25 Cdo 1514/2009. Jak bude blíže popsáno níže v bodu 2.1.5 této práce, základní nesprávnost uvedených závěrů spočívá v tom, že deklaratorní soudní rozhodnutí podle nich může představovat právní důvod plnění, jehož odpadnutím vzniká na straně příjemce tohoto plnění, v případě absence jiného hmotněprávního důvodu, bezdůvodné obohacení.

pozbude opory v titulu zformulovaném na základě procesního práva […] *Je-li určité osobě závazným rozhodnutím na základě hmotného práva uložena povinnost plnit ve prospěch jiného, avšak k uložení této povinnosti dojde způsobem, jenž pro svou vadnost či nesoulad s právní úpravou neobstojí před přezkumnou instancí, nemůže tato okolnost bez dalšího zcela negovat, jak jsou práva a povinnosti dotčených osob upravena hmotným právem představujícím východisko pro formulaci práv a povinností v předmětném rozhodnutí. Hmotněprávní opora plnění totiž zrušením rozhodnutí nezaniká. Jak bylo zdůrazňováno již v odkazovaných rozhodnutích, bez přihlédnutí k relevantní hmotněprávní úpravě nelze učinit závěr o vzniku bezdůvodného obohacení, neboť právě tato úprava je stěžejní pro posouzení práv a povinností daných osob. Hmotným právem daná povinnost plnit představuje právní důvod, jehož existence v souladu s dikcí § 451 obč. zák. vylučuje vznik bezdůvodného obohacení.*“

2.1.2 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. dubna 2014, sp. zn. 31 Cdo 3309/2011

Jistý přelom ve výše představené rozhodovací praxi (resp. její vyvrcholení) představuje následné vydání rozsudku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 23. dubna 2014, sp. zn. 31 Cdo 3309/2011.

Předmětná právní věc (která vyústila až v rozhodnutí zásadního významu v podstatě náhodou – viz dále) byla Nejvyššímu soudu předložena jako spor o určení pohledávky v rámci insolvenčního řízení. V roce 2003 koupila pozdější úpadkyně od dovolatele 10 optických přístrojů za částku 374.662,- Kč. Kupní smlouva byla následně shledána absolutně neplatnou. Pozdější úpadkyně následně podala proti dovolateli žalobu, kterou se domáhala vzájemného vrácení poskytnutých plnění (vrácení uhrazené kupní ceny oproti vydání přístrojů). Soud prvního stupně však na základě této žaloby pouze pozdější úpadkyni (žalobkyni) uložil vrátit dovolateli (žalovanému) přístroje. Podle prvostupňového soudu totiž pohledávka pozdější úpadkyně na vrácení kupní ceny zanikla v důsledku započtení jiné peněžité pohledávky za žalobkyní ze strany žalovaného.

K odvolání pozdější úpadkyně odvolací soud rozhodnutí prvostupňového soudu změnil a uložil dovolateli (žalovanému) vrátit žalobkyni kupní cenu přístrojů oproti jejich vydání s tím, že pohledávka žalobkyně na vrácení kupní ceny v důsledku započtení ze strany dovolatele (žalovaného) nezanikla. Na základě pravomocného rozsudku odvolacího soudu vrátil dovolatel

úpadkyni oproti vrácení přístrojů předtím přijatou kupní cenu. Proti rozhodnutí odvolacího soudu zároveň podal dovolání k Nejvyššímu soudu. Nejvyšší soud následně rozsudek odvolacího soudu zrušil, a to z důvodu, že odvolací soud nesprávně posoudil důsledky započtení ze strany dovolatele (tj. i existenci povinnosti dovolatele vrátit úpadkyni kupní cenu přístrojů). Správce konkursní podstaty úpadkyně vzal po kasačním rozhodnutí dovolacího soudu žalobu zpět, přičemž odvolací soud poté řízení zastavil.

Dovolatel následně do konkursního řízení přihlásil pohledávku za úpadkyní na vydání bezdůvodného obohacení ve výši 374.662,- Kč (kupní ceny, kterou na základě pravomocného a později zrušeného rozsudku odvolacího soudu úpadkyni vrátil). Správce konkursní podstaty tuto pohledávku popřel. Prvostupňový soud, který rozhodoval v incidenčním sporu, shledal, že dovolatel pohledávku z titulu bezdůvodného obohacení za úpadkyní má, neboť pohledávka úpadkyně na vrácení kupní ceny započtením zanikla – úpadkyně se tak přijetím plnění od žalobce obohatila bez právního důvodu. Odvolací soud prvostupňové rozhodnutí změnil tak, že žalobu dovolatele zamítl, a to s argumentem, že jelikož úpadkyně dovolateli přístroje vydala, mohla po něm oprávněně požadovat i vrácení kupní ceny.

Proti rozhodnutí odvolacího soudu podal dovolatel dovolání odůvodněné nesprávným právním posouzením účinků započtení jiné peněžité pohledávky žalobce vůči pohledávce úpadkyně na vrácení kupní ceny ze strany odvolacího soudu (podle názoru dovolatele nárok úpadkyně na vrácení kupní ceny zanikl započtením ze strany dovolatele ještě předtím, než úpadkyně dovolateli přístroje vrátila, a její pohledávka na vrácení kupní ceny tak v době, kdy jí dovolatel kupní cenu vrátil, již neexistovala).

Soudní oddělení Nejvyššího soudu č. 29, kterému byla věc v souladu s rozvrhem práce přidělena, se při jejím posouzení hodlalo odchýlit od předchozí rozhodovací praxe Nejvyššího soudu (představené v bodu 2.1.1 výše), a věc tak v souladu § 20 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, postoupilo k rozhodnutí velkému senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu (k posouzení věci podle názoru soudního oddělení č. 29 viz kapitola 2.2 této práce níže).

Jako pro rozhodnutí zásadní vymezilo soudní oddělení č. 29 otázku posouzení hmotněprávních důsledků plnění poskytnutého původním žalovaným na základě později cestou

mimořádného opravného prostředku zrušeného pravomocného a vykonatelného soudního rozhodnutí (je pozoruhodné, jak se uvádí přímo v rozsudku sp. zn. 31 Cdo 3309/2011, že uvedená otázka ve skutečnosti v rámci uvedeného sporu zásadní nebyla: „[...] *o tom, že v případě, že by po zrušení rozsudku odvolacího soudu, na jehož základě žalobce plnil úpadci, vzniklo úpadkyni bezdůvodné obohacení, pokud by hmotněprávní důvod pro toto plnění neexistoval, nebyl v průběhu řízení mezi účastníky spor; ani soudy v nalézacím řízení tuto otázku výslovně neřešily.*“).

V posléze vydaném rozsudku ze dne 23. dubna 2014 se velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu mj. přihlásil k principům ovládajícím vzájemný poměr mezi hmotným a procesním právem (respektive mezi hmotněprávními a procesněprávními vztahy), jak byly představeny v části 1. této práce, přičemž uvedl, že „[...] *hmotněprávní vztahy existují nezávisle na konkrétním soudním řízení, směřujícím k vydání deklaratorního rozhodnutí; toto řízení ani rozhodnutí na nich nemůže nic měnit, stejně jako na nich nic nemění to, zda řízení ohledně nich probíhá či nikoliv.*“

Dále uvedl, že: „*Ochrana porušenému právu je poskytována tak, že soud uloží procesní (tedy veřejnoprávní) povinnost žalovanému splnit povinnost, vyplývající ze závazku; chováním, které je v souladu s takovým rozsudkem, zaniká nejen procesní povinnost plynoucí z výroku rozhodnutí, ale i jí odpovídající hmotněprávní závazek (dluh), o kterém byl veden spor. To platí bez ohledu na to, jaký motiv (pohnutka) vede žalovaného ke splnění uložené povinnosti. Kdyby plnění učiněné na základě soudního rozhodnutí nemělo za následek zánik dluhu, pak by hmotněprávní vztah (dluh) nemohl zaniknout, ani když žalovaný splnil povinnost, uloženou mu soudem, zcela dobrovolně a „uvědoměle“ (arg. ad absurdum)* [...] *Je tedy zřejmé, že pokud žalovaný – ať již dobrovolně nebo ve vykonávacím řízení – splní na základě pravomocného rozsudku uloženou povinnost, pak v případě, že tato povinnost podle hmotného práva skutečně existovala, zaniká splněním. Jestliže neexistovala (k rozporu rozsudku se skutečným hmotněprávním stavem může dojít např. pro neunesení důkazního břemene, při rozsudcích pro uznání a zmeškání apod.), získává žalobce na úkor žalovaného bezdůvodné obohacení.*“

Nejvyšší soud shrnul, že „*Jestliže na základě povinnosti uložené pravomocným rozhodnutím soudu, které neodpovídá skutečným hmotněprávním poměrům, žalovaný plnil na neexistující dluh, pak žalobci vzniká bezdůvodné obohacení, a to okamžikem, kdy bylo rozhodnutí, na jehož základě bylo plněno, pravomocně zrušeno. Tímto okamžikem též začíná běh promlčecí*

doby k uplatnění nároku na vydání bezdůvodného obohacení (§ 107 obč. zák.). Na hmotněprávních vztazích mezi účastníky však nic nemění ani to, že žalobce poté, co pravomocné rozhodnutí bylo zrušeno, vezme žalobu zpět, ani to, že v řízení pokračuje.“

2.1.3 Otázka okamžiku vzniku bezdůvodného obohacení podle rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3309/2011

Se závěry obsaženými v rozsudku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 23. dubna 2014, sp. zn. 31 Cdo 3309/2011, lze v zásadě souhlasit, neboť, jak bylo uvedeno výše, vycházejí z pojetí respektujícího vzájemnou odlišnost (a nezávislou existenci) hmotněprávních a procesněprávních vztahů. Podporuje je i současná komentářová literatura týkající se práva na vydání bezdůvodného obohacení (byť jsou její závěry v určitých ohledech nepřesné – viz níže).[52]

Ani rozsudek velkého senátu sp. zn. 31 Cdo 3309/2011 však, co se respektování vzájemně nezávislého poměru mezi hmotným a procesním právem týče, není zcela důsledný (jak se ostatně v daném rozhodnutí výslovně uznává). Především totiž nelze souhlasit se závěrem týkajícím se okamžiku vzniku bezdůvodného obohacení na straně původního žalobce v případě, kdy je pravomocný rozsudek, v souladu s nímž žalovaný předtím plnil, zrušen, přičemž žalobce ve skutečnosti (tj. v hmotněprávní rovině) nebyl věřitelem žalovaného (vůči žalovanému mu nesvědčilo hmotné subjektivní právo na plnění).

Podle závěrů rozsudku sp. zn. 31 Cdo 3309/2011 platí, že „*Jestliže na základě povinnosti uložené pravomocným rozhodnutím soudu, které neodpovídá skutečným hmotněprávním poměrům, žalovaný plnil na neexistující dluh, pak žalobci vzniká bezdůvodné obohacení, a to okamžikem, kdy bylo rozhodnutí, na jehož základě bylo plněno, pravomocně zrušeno.*“ Vznik bezdůvodného

---

[52] „[...] *poskytla-li osoba jinému plnění, které jí bylo uloženo zrušeným deklaratorním rozhodnutím* [...] *vznikne zrušením daného aktu veřejné moci bezdůvodné obohacení, pouze pokud onen transfer majetkových hodnot postrádal oporu v hmotném právu, a příslušná povinnost ochuzeného tedy mimo rámec procesního titulu založeného příslušným rozhodnutím vůbec neexistovala.*“ (viz ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol., Občanský zákoník, Komentář, Svazek VI, s. 1242); „*Pokud bylo pravomocné rozhodnutí zrušeno s účinky ex tunc, neznamená to nutně, že příjemce musí přiznané plnění vrátit. Pokud mu svědčil a svědčí též důvod hmotněprávní, je jeho obohacení důvodné i nadále* [...] *dluh zanikl splněním, ať už povinný plnil dobrovolně, plnil jen kvůli vykonatelnému rozhodnutí* [...] *anebo plnil tak, že byl jeho majetek postižen v rámci exekuce či výkonu rozhodnutí* [...] *Naproti tomu pokud hmotněprávní důvod chyběl, pak okamžikem zrušení pravomocného rozhodnutí odpadá též důvod procesní a žádný tu již není, a proto od tohoto okamžiku počíná běžet objektivní promlčecí lhůta* [...].“ (viz HULMÁK, M. a kol., Občanský zákoník VI, Závazkové právo, Zvláštní část (§ 2055-3014), Komentář, s. 1864).

obohacení se přitom odehrává v rovině hmotného práva a představuje právní skutečnost zakládající hmotné subjektivní právo ochuzeného na vydání plnění a tomuto právu odpovídající povinnost obohaceného plnění vydat. Již okamžikem plnění bez právního důvodu (kterým není v dané chvíli existující pravomocné soudní rozhodnutí deklaratorní povahy) tak nutně dochází ke vzniku subjektivního hmotného práva žalovaného (jako domnělého dlužníka) na vydání plnění poskytnutého bez právního důvodu a tomu odpovídající hmotněprávní povinnosti (domnělého věřitele) k vydání takového plnění.[53]

Jak bylo uvedeno výše v kapitole 1.3 této práce, k přímému vzájemnému ovlivňování hmotněprávní a procesněprávní roviny nedochází (s výjimkou konstitutivních rozhodnutí, která jsou sama o sobě právními skutečnostmi s přímým dopadem do hmotněprávních poměrů). Proto ani zrušení pravomocného soudního rozhodnutí (v rovině procesněprávní) nemůže mít za následek vznik hmotněprávní povinnosti k vydání bezdůvodného obohacení, resp. hmotného subjektivního práva vydání tohoto bezdůvodného obohacení požadovat. Aby uvedená kauzalita platila, zrušené soudní rozhodnutí by muselo být konstitutivní povahy, přičemž okamžikem jeho odklizení by odpadl i právní důvod plnění.[54]

Dlužno podotknout, že velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu si byl této problematické okolnosti vědom.[55] Jak se uvádí v rozsudku sp. zn. 31 Cdo 3309/2011, při vyslovení závěru, že bezdůvodné obohacení vzniká teprve zrušením pravomocného soudního rozhodnutí, na jehož základě bylo v rozporu se skutečnými hmotněprávními poměry žalovaným žalobci poskytnuto plnění, byl velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu veden ohledem na běh promlčecí doby, neboť „*by mohlo dojít k situaci, že*

---

[53] LAVICKÝ, P.; KOTÁSEK, J., Zákaz zpětvzetí žaloby podle nového § 96 odst. 6 OSŘ, s. 5.

[54] Uvedené se plně uplatní v případě rušení nákladových výroků pravomocných soudních rozhodnutí, jejichž odklizením vzniká příjemci plnění bez dalšího bezdůvodné obohacení, jak vyplývá mj. z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 2019, sp. zn. 29 Cdo 4318/2017: „*Zrušení rozhodnutí, kterým soud přiznal účastníku občanského soudního řízení nárok na náhradu nákladů, má (ve vztahu k již zaplacené náhradě nákladů) za následek odpadnutí právního důvodu plnění, čímž vzniká na straně příjemce náhrady nákladů řízení bez dalšího bezdůvodné obohacení. V těchto procesních souvislostech se pak neuplatní ani závěry rozsudku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 23. dubna 2014, sp. zn. 31 Cdo 3309/2011, o tom, že je třeba zkoumat, zda povinnost k plnění podle hmotného práva skutečně existovala, jelikož čistě procesní nárok na náhradu nákladů řízení nemá žádný korelát v rovině hmotného práva.*“

[55] „*Velký senát je si vědom teoretických závěrů, podle kterých bezdůvodné obohacení vzniká již v okamžiku přijetí plnění* [...].“

objektivní tříletá promlčecí doba (§ 107 odst. 2 obč. zák.) uplyne dříve, než bude rozhodnutí zrušeno a než se tak otevře cesta k uplatnění nároku.“

Lze ovšem pochybovat, je-li uvedený argument (použitý v podmínkách úpravy běhu promlčecí lhůty podle OZ 1964) relevantní i v poměrech rekodifikované úpravy občanského práva, v rámci které došlo k prodloužení délky trvání objektivní promlčecí lhůty u práva na vydání bezdůvodného obohacení na deset let (viz § 638 odst. 1 OZ 2012). Ačkoli by tedy desetiletá objektivní promlčecí lhůta (na rozdíl od tříleté lhůty podle § 107 odst. 2 OZ 1964) stanovená v § 638 OZ 2012 měla být pro případné uplatnění práva na vydání bezdůvodného obohacení dostatečná, počítá i nejnovější komentářová literatura s počátkem běhu objektivní promlčecí lhůty v těchto případech od okamžiku právní moci rozhodnutí, kterým bylo zrušeno původní rozhodnutí, na jehož základě ochuzený (žalovaný) plnil (a nikoli tedy – podle našeho názoru správně – od okamžiku, kdy k bezdůvodnému obohacení došlo, tedy kdy došlo k přesunu majetkových hodnot, který se neopíral o právní důvod).[56] Nemožnost nalezení plně uspokojivého řešení otázky počátku běhu promlčecí lhůty u nároku na vydání bezdůvodného obohacení v těchto případech (a vzniku práva na vydání bezdůvodného obohacení jako takového), která by z pohledu ochuzeného zcela odstranila riziko uplynutí objektivní promlčecí lhůty (aniž by zároveň docházelo k popření vzájemně nezávislého vztahu mezi hmotným a procesním právem), však zřejmě svědčí o významnějších nedostatcích aplikovatelné právní úpravy (nikoli pouze hmotněprávní).

Z hlediska běhu subjektivní promlčecí lhůty je třeba podotknout, že počátek jejího běhu je u práva na vydání bezdůvodného obohacení spojen nikoli s okamžikem, kdy mohlo být právo uplatněno, resp. vykonáno (u soudu) poprvé podle obecné úpravy počátku běhu promlčecí lhůty (§ 619 odst. 1 OZ 2012, § 101 OZ 1964), ale podle speciálního ustanovení § 621 OZ 2012 s okamžikem, kdy ochuzený nabyde vědomost, že k bezdůvodnému obohacení došlo, a o osobě povinné k jeho vydání (srov. § 107 odst. 1 OZ 1964). Na to, kdy ochuzený tuto vědomost nabyde (a kdy se tak rozběhne tříletá subjektivní promlčecí lhůta), však nepanuje jednoznačná shoda.[57]

---

[56] LAVICKÝ, P. a kol., Občanský zákoník I, Obecná část (§ 1–654), Komentář, s. 2100.

[57] „*Otázka počátku subjektivní promlčecí lhůty je zde ovšem sporná* [...] *Důsledně vzato by tedy subjektivní promlčecí lhůta ohledně práva na vrácení plnění poskytnutého podle zrušeného rozhodnutí zpravidla mohla začít plynout již ke dni právní moci kasačního rozhodnutí, neboť už tehdy budou ve většině případů účastníkům řízení známy veškeré okolnosti nezbytné k posouzení existence hmotněprávního důvodu pro předmětné plnění. Nejvyšší soud se nicméně přiklání k interpretační variantě, podle níž běh subjektivní promlčecí lhůty ohledně práva na vydání takto vzniklého*

Lze se domnívat, že bez ohledu na vědomost o tom, že k bezdůvodnému obohacení došlo, a o osobě povinné toto obohacení vydat, není podle § 619 odst. 1 OZ 2012 možné právo na jeho vydání uplatnit do okamžiku, kdy tomuto uplatnění brání existence pravomocného soudního rozhodnutí ukládající toto plnění poskytnout (v rozporu se skutečným hmotněprávním stavem), a běh subjektivní lhůty tak může započít nejdříve okamžikem zrušení tohoto pravomocného rozhodnutí.

2.1.4 Aplikovatelná právní úprava

Popsaný rozpor týkající se okamžiku vzniku bezdůvodného obohacení v případě, kdy je na základě posléze zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí žalovaným žalobci poskytnuto plnění, které postrádá oporu ve skutečných hmotněprávních poměrech, lze v souvislosti s rekodifikací českého soukromého práva demonstrovat i na otázce aplikovatelného právního předpisu pro posouzení práva na vydání bezdůvodného obohacení. Ze závěrů přijatých v rozsudku velkého senátu sp. zn. 31 Cdo 3309/2011 plyne, že bezdůvodné obohacení vzniká žalobci „*okamžikem, kdy bylo rozhodnutí, na jehož základě bylo plněno, pravomocně zrušeno.*“ Podle § 3028 odst. 1 OZ 2012 zároveň platí, že „*Tímto zákonem se řídí práva a povinnosti vzniklé ode dne nabytí jeho účinnosti.*“ Bylo-li tedy pravomocné soudní rozhodnutí, na jehož základě žalovaný žalobci plnil, přičemž soud v tomto rozhodnutí nesprávně zjistil skutečné hmotněprávní poměry existující mezi účastníky řízení (právo žalobce na plnění podle hmotného práva ve skutečnosti neexistovalo), zrušeno za účinnosti OZ 2012, potom v souladu s názorem vysloveným v rozsudku sp. zn. 31 Cdo 3309/2011 by otázka vzniku práva žalovaného na vydání tohoto bezdůvodné obohacení měla být posuzována podle právního předpisu, za jehož účinnosti *ke vzniku práva na vydání bezdůvodného obohacení* došlo, tj. podle OZ 2012.

Jak ovšem s odkazem na judikaturu týkající se intertemporálních ustanovení obch. zák. účinného do 31. prosince 2013 uvedl v rozsudku ze dne 30. května 2018, sp. zn. 28 Cdo 5369/2016,

---

bezdůvodného obohacení zásadně započíná až dnem právní moci rozhodnutí, kterým bude skončeno řízení probíhající po zrušení rozhodnutí, na základě něhož ochuzený plnil [...].“ (viz LAVICKÝ, P. a kol., Občanský zákoník I, Obecná část (§ 1–654), Komentář, s. 2030-2031). Viz mj. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. září 2010, sp. zn. 28 Cdo 2242/2010, či ze dne 23. září 2020, sp. zn. 28 Cdo 1862/2020 („[...] *teprve okamžikem právní moci rozhodnutí vydaného v dalším průběhu řízení se bezdůvodně ochuzený v postavení žalovaného najisto dozví, zda bezdůvodné obohacení vzniklo, zda se na jeho úkor obohatil žalobce, popřípadě v jaké výši. Jinými slovy řečeno, uvedeným okamžikem získá oprávněný skutečnou (prokázanou) vědomost o skutečnostech, jež mu umožňují vykonat právo poprvé (podat žalobu u soudu), tedy jedná se o okamžik, kdy je actio nata.*“).

Nejvyšší soud, „*Jestliže tedy v posuzované věci byl právním důvodem plnění částky 117.840,- Kč rozsudek pro uznání vydaný Obvodním soudem pro Prahu 1* [...] *ve spojení s rozsudkem Městského soudu v Praze* [...] *na jehož základě žalobkyně poukázala žalované dne 15. 1. 2013 uvedenou částku, pak následné odpadnutí právního důvodu plnění v důsledku vydání rozsudku Nejvyššího soudu* [...] *jímž tato rozhodnutí byla zrušena a věc vrácena soudu prvního stupně k dalšímu řízení, nic nezměnilo na tom, že závazek k vydání bezdůvodného obohacení, se řídí právním předpisem účinným v době, kdy právní důvod k plnění vznikl, tedy zákonem č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013 (§ 451 a násl. obč. zák.).*“[58]

Nejvyšší soud přitom v citovaném rozhodnutí dále uvedl, že „*Použití dosavadní právní úpravy se přitom uplatní nejenom na žalované vyplacenou částku 90.000,- Kč, ale i na částku 27.840,- Kč přisouzenou a vyplacenou žalované na náhradě nákladů odvolacího řízení. Třebaže právo na náhradu nákladů řízení má základ v procesním právu, byla povinnost k jejich zaplacení stanovena citovaným rozsudkem odvolacího soudu, pravomocným dne 8. 1. 2013.*“ Uvedené závěry Nejvyšší soud opřel o ustanovení § 3028 odst. 3 OZ 2012, podle kterého „*Není-li dále stanoveno jinak, řídí se jiné právní poměry vzniklé přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, jakož i práva a povinnosti z nich vzniklé, včetně práv a povinností z porušení smluv uzavřených přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, dosavadními právními předpisy.*“

Nelze především souhlasit se závěrem Nejvyššího soudu, že v případu řešeném v rozsudku, ve kterém bylo poskytnuto plnění postrádající oporu v hmotném právu (to, že žalobkyni nárok na náhradu nemajetkové újmy v penězích vůbec nevznikl, vyplynulo z kasačního rozhodnutí vydaného v dané věci – viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. května 2014, sp. zn. 30 Cdo 1038/2013), vůbec kdy existoval právní důvod k plnění. Z podstaty věci proto nelze dospět k závěru vyslovenému Nejvyšším soudem, že *závazek k vydání bezdůvodného obohacení, se řídí právním předpisem účinným v době, kdy právní důvod k plnění vznikl* (Nejvyšší soud za právní důvod plnění mylně považuje pravomocný rozsudek, který byl později pro nesprávnost zrušen).

V dané věci se přitom jednalo nikoli o závazek k vydání bezdůvodného obohacení přijatého na základě právního důvodu, který posléze odpadl, ale o vydání bezdůvodného obohacení přijatého

[58] Viz též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. září 2020, sp. zn. 28 Cdo 1862/2020.

bez právního důvodu.[59] Tento závazek se přitom měl řídit právními předpisy účinnými v době, kdy bylo plnění žalobkyní přijato (kdy jí vznikla povinnost plnění přijaté bez právního důvodu žalované vydat), tj. OZ 1964 – v tomto ohledu tedy Nejvyšší soud na základě nesprávných důvodů dospěl ke správnému právnímu závěru ohledně aplikovatelné právní úpravy. Takový závěr je však zároveň v rozporu s (rovněž nesprávnými) závěry přijatými velkým senátem občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ve věci sp. zn. 31 Cdo 3309/2011, podle kterých bezdůvodné obohacení vzniká okamžikem pravomocného zrušení rozhodnutí, na jehož základě bylo plněno.[60]

2.1.5 Koncepce kumulace právních důvodů

F. Melzer a K. Csach se výše popsané rozpory pokoušejí vysvětlit (a překlenout) koncepcí tzv. *kumulace právních důvodů*. Podle této koncepce dochází plněním procesní povinnosti uložené pravomocným soudním rozhodnutím současně k plnění i této procesní povinnosti odpovídající hmotněprávní povinnosti, přičemž poskytované plnění se tak zakládá na obou těchto „právních důvodech“ (tj. jak pravomocném soudním rozhodnutí, tak i na povinnosti existující v hmotněprávní rovině)[61]: „*Je-li plnění vymoženo v rámci výkonu rozhodnutí, nebo plní-li povinný, aby předešel výkonu rozhodnutí, je takové plnění primárně poskytnuto k plnění veřejnoprávní procesní povinnosti (přímý právní důvod plnění)* [...] *Současně je však i poskytovateli zřejmé, že tím plní hmotněprávní povinnost, která má podle rozhodnutí existovat; tato povinnost pak vystupuje jako nepřímý právní důvod plnění.*“[62] Podle této koncepce dále platí, že „*právo na vydání bezdůvodného obohacení po zrušení rozhodnutí, na základě kterého bylo plněno, vylučuje již jen existence hmotněprávního důvodu pro toto plnění. Současně však platí, že se vydání bezdůvodného*

---

[59] Viz též LAVICKÝ, P. a kol., Občanský zákoník I, Obecná část (§ 1-654), s. 2203.

[60] Ponecháváme stranou zcela mylný závěr Nejvyššího soudu týkající se právní úpravy, kterou se řídí závazek k vrácení náhrady nákladů řízení přijaté na základě posléze zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí. Nákladový výrok je výrokem konstitutivním (představuje tedy na rozdíl od deklaratorního rozhodnutí právní důvod plnění), a jeho právní režim je tak z podstaty věci odlišný od výroku deklaratorního ukládajícího žalobou požadované plnění. Zrušením nákladového výroku tak bez dalšího dochází k odpadnutí právního důvodu, přičemž povinnost k vrácení přijatého plnění vzniká právě okamžikem právní moci kasačního rozhodnutí, kterým se dotčený nákladový výrok ruší (viz již citované usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 2019, sp. zn. 29 Cdo 4318/2017).

[61] Viz též názor J. Petrova: „*Právní důvod představuje nejen rozhodnutí konstitutivní* [...], *ale i deklaratorní* [...].“ (HULMÁK, M. a kol., Občanský zákoník VI, Závazkové právo, Zvláštní část (§ 2055-3014), Komentář, s. 1864).

[62] MELZER, F.; TÉGL, P. a kolektiv, Občanský zákoník – velký komentář, Svazek IX, § 2894-3081, s. 1309.

obohacení nelze domáhat ani v případě, kdy sice hmotněprávní důvod neexistuje, avšak plnění se zakládá na nezrušeném rozhodnutí orgánu veřejné moci, jehož účinky stále trvají [...].“[63]

Tato koncepce přitom i zdánlivě uspokojivě (a v souladu se závěry obsaženými v rozsudku sp. zn. 31 Cdo 3309/2011) řeší otázku vzniku práva na vydání bezdůvodného obohacení v případě, kdy plnění, které žalovaný žalobci poskytne na základě posléze zrušeného pravomocného rozhodnutí, postrádá oporu ve skutečných hmotněprávních poměrech: „[...] *obohacení vzniká v okamžiku přijetí plnění jen v případě plnění bez právního důvodu, nikoli již v případě obohacení z právního důvodu, který odpadl, kdy vzniká až odpadnutím právního důvodu. Vzhledem k tomu, že je namístě považovat projednávaný případ za bezdůvodné obohacení plněním z právního důvodu, který odpadl, vzniká bezdůvodné obohacení až odpadnutím právního důvodu, tj. právní mocí kasačního rozhodnutí.*“[64]

Bez ohledu na to, že z rozsudku velkého senátu sp. zn. 31 Cdo 3309/2011 jednoznačně neplyne, že by se Nejvyšší soud přikláněl k pojetí, že bezdůvodné obohacení vzniká teprve zrušením pravomocného soudního rozhodnutí, na jehož základě bylo předtím plněno, proto, že tím dochází k odpadnutí právního důvodu plnění („*Jestliže neexistovala (k rozporu rozsudku se skutečným hmotněprávním stavem může dojít např. pro neunesení důkazního břemene, při rozsudcích pro uznání a zmeškání apod.), získává žalobce na úkor žalovaného bezdůvodné obohacení.*“), je toto pojetí nutně nesprávné již z toho důvodu, že (byť pravomocné) deklaratorní soudní rozhodnutí nepředstavuje, a to na rozdíl od konstitutivního rozhodnutí, právní důvod plnění.[65] Jak bylo uvedeno výše v bodech 1.3.2 a 1.5.1 této práce, kasací pravomocného rozhodnutí nedochází k odpadnutí právního důvodu plnění, nýbrž jen k odstranění překážky bránící tomu, aby se skutečné hmotněprávní poměry existující mezi stranami mohly prosadit, jak v rozsudku sp. zn. 31 Cdo 3309/2011 konečně uvádí i velký senát Nejvyššího soudu: „[...] *nicméně vzhledem k překážce věci rozhodnuté lze jeho vydání žádat až po zrušení rozhodnutí na základě mimořádných opravných prostředků.*“ Základní předpoklad uvedené koncepce – povaha

---

[63] *Ibid.*, s. 1309.

[64] *Ibid.*, s. 1313.

[65] DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol., Občanské právo hmotné, Svazek 1, Díl první: Obecná část, s. 154-155; viz též LAVICKÝ, P.; KOTÁSEK, J., Zákaz zpětvzetí žaloby podle nového § 96 odst. 6 OSŘ, s. 5: „*Proto je krajně nesprávný názor, že zrušením pravomocného soudního rozsudku vzniklo na straně žalobce bezdůvodné obohacení pro odpadnutí právního důvodu plnění.*“

deklaratorního soudního rozhodnutí jako právního důvodu plnění – je proto nesprávný a evokuje již překonané materiální koncepce právní moci (viz bod 1.4.1 této práce výše).

2.1.6 Navazující judikatura Nejvyššího soudu a Ústavního soudu

Bez ohledu na výše uvedené (a na skutečnost, že rozsudek sp. zn. 31 Cdo 3309/2011 nebyl schválen k publikaci ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek)[66] se rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 21. dubna 2014, sp. zn. 31 Cdo 3309/2011, stal základem pro další rozhodovací praxi soudů České republiky, která z něj do značné míry vychází a odkazuje na něj, jak vyplývá mj. z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. června 2014, sp. zn. 23 Cdo 2174/2015,[67] usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. února 2015, sp. zn. 29 Cdo 851/2013, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. března 2016, sp. zn. 32 Cdo 4182/2015, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. srpna 2016, sp. zn. 32 Cdo 2796/2016, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2017, sp. zn. 28 Cdo 1483/2017, rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. listopadu 2019, sp. zn. 30 Cdo 139/2019, rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 23. září 2020, sp. zn. 28 Cdo 1862/2020,[68] či rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 18. února 2021, sp. zn. 23 Cdo 3487/2020.

Ústavní konformita závěrů obsažených v rozsudku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3309/2011 pro řešení situací, kdy dojde k poskytnutí plnění na základě později odklizeného pravomocného soudního rozhodnutí, byla, byť s určitými (jen náznaky vyjádřenými) výhradami, potvrzena i v celé řadě rozhodnutí Ústavního soudu. V usnesení ze dne 18. září 2014, sp. zn. III. ÚS 2759/14, Ústavní soud uvedl, že „*Procesní postup, k němuž se obecné soudy uchýlily – přiznáním účinnosti zpětvzetí žaloby s tím, že jí*

---

[66] VOJTEK, P., Přehled rozhodnutí NS neschválených v roce 2014 do Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, s. 43-44.

[67] „*V rozsudku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia ze dne 23. dubna 2014, sp. zn. 31 Cdo 3309/2011, Nejvyšší soud dovodil, že pokud žalovaný – ať již dobrovolně nebo ve vykonávacím řízení – splní na základě pravomocného rozsudku uloženou povinnost, pak v případě, že tato povinnost podle hmotného práva skutečně existovala, zaniká splněním. Jestliže tato povinnost neexistovala, získává žalobce na úkor žalovaného bezdůvodné obohacení. To platí bez ohledu na to, jaký motiv (pohnutka) vede žalovaného ke splnění uložené povinnosti.*“

[68] Výše popsané teoretické nepřesnosti však nadále v rozličné míře přetrvávají: „*Ke vzniku bezdůvodného obohacení vymezeného skutkovou podstatou přijetí plnění z právního důvodu, který odpadl, nedochází dříve, než bude zrušeno pravomocné soudní rozhodnutí, kterým bylo – ač povinnost plnit neměla korelát v hmotném právu – odpovídající právo na plnění přiznáno.*“

uplatněný nárok zanikl splněním, a „ve zbytku“ může jít než o stěžovatelčiny nároky z bezdůvodného obohacení – je však zcela v souladu s dominantní judikaturní linií, sledovanou jmenovitě většinovou rozhodovací praxí Nejvyššího soudu, završenou rozsudkem velkého senátu ze dne 23. 4. 2014 sp. zn. 31 Cdo 3309/2011 […] *Rozhodnutí obecných soudů bylo předvídatelné a spočívá na obhajitelných důvodech. To platí i tehdy, kdyby se rozhodující senát Ústavního soudu mínil jako k „přiléhavějšímu“ řešení přiklonit ke konstrukci, akcentující naopak, že plnění stěžovatelky v daných procesních souvislostech nelze pokládat za plnění ve smyslu zániku povinnosti a že ke vzniku nároku z bezdůvodného obohacení jím (bez dalšího) nedochází, v důsledku čehož zpětvzetí žaloby účinnost přiznat nelze a v řízení nutno pokračovat.*“[69]

2.2 Alternativní koncepce založená na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1758/2002

Jak bylo uvedeno výše, velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu rozhodoval ve věci, která vyústila ve vydání rozsudku sp. zn. 31 Cdo 3309/2011, poté, co mu věc byla předložena senátem Nejvyššího soudu č. 29. Ten se hodlal při posouzení případu odchýlit od předchozí rozhodovací praxe Nejvyššího soudu (představené v bodu 2.1.1 této práce výše) týkající se řešení situací nastalých poté, co dojde ke zrušení pravomocného a vykonatelného soudního rozhodnutí, na jehož základě bylo žalovaným žalobci plněno. Jak bylo již rovněž uvedeno, senát č. 29 považoval za zásadní otázku hmotněprávních důsledků plnění poskytnutého původním žalovaným na základě později cestou mimořádného opravného prostředku zrušeného pravomocného a vykonatelného soudního rozhodnutí. Pro její vyřešení vyšel mj. z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. dubna 2003, sp. zn. 21 Cdo 1758/2002, jehož základní východiska níže rovněž představíme.

2.2.1 Základní východiska alternativní koncepce

Deklarovaným cílem alternativní koncepce zastávané soudním oddělením Nejvyššího soudu č. 29 a posléze blíže rozvedené v článku autorů L. Drápala a T. Pondikasové *Zrušení*

[69] Obdobně viz mj. usnesení Ústavního soudu ze dne 9. září 2015, sp. zn. IV. ÚS 1393/15, usnesení Ústavního soudu ze dne 22. září 2016, sp. zn. II. ÚS 1865/16, usnesení Ústavního soudu ze dne 11. října 2016, sp. zn. III. ÚS 2153/16, či usnesení Ústavního soudu ze dne 13. února 2018, sp. zn. IV. ÚS 3332/16.

pravomocného soudního rozhodnutí a „bezdůvodné obohacení“? je zlepšení postavení žalovaného, jenž plnil v souladu s pravomocným soudním rozhodnutím, které bylo ovšem posléze zrušeno pro rozpor se skutečnými hmotněprávními poměry existujícími mezi účastníky řízení. Podle zastánců alternativní koncepce je takový žalovaný postupem ve smyslu rozsudku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3309/2011 ve své podstatě „penalizován“ za své úspěšné uplatnění mimořádného opravného prostředku, neboť mu je odepřena možnost domoci se zpět předtím poskytnutého plnění v původním řízení (řízení pokračujícím po kasačním rozhodnutí dovolacího soudu). Za účelem jeho zpětného získání je totiž nucen vyvolat nové řízení o vydání bezdůvodného obohacení, což je nutně spojeno i s přesunutím důkazního břemeno na tohoto původního žalovaného (nynějšího žalobce).[70]

Tato koncepce vychází z úvahy, že „[...] *plnění, poskytnuté na základě pravomocného rozsudku, nemá za následek zánik dluhu, neboť splnění (§ 599 obč. zák.) předpokládá vůli plnit dluh; jestliže však někdo plní na základě vykonatelného a pravomocného soudního rozhodnutí, nemá vůli splnit dluh, ale jen činí to, co mu rozhodnutí ukládá.*“[71] Podle autorů L. Drápala a T. Pondikasové platí, že: „*Poskytuje-li účastník plnění jen proto, že mu to bylo uloženo pravomocným soudním rozhodnutím, nečiní tak v úmyslu splnit dluh z hmotněprávního vztahu, ale jen s ohledem na pravomocné soudní rozhodnutí a s vědomím, že mu plnění musí být vráceno, bude-li rozhodnutí posléze zrušeno a ukáže-li se (na základě „nového“ pravomocného rozhodnutí), že takovou povinnost nemá.*“[72]

Podle této koncepce je chybný předpoklad, že účastníci řízení mohou přivodit zánik svých vzájemných závazků plněním na základě později zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí. Plnění na základě takového rozhodnutí nemůže mít za následek zánik dluhu, ani pokud tento dluh skutečně existoval (podle hmotného práva), a to právě pro absenci vůle dluh splnit nezbytnou pro to, aby závazek mohl zaniknout splněním. V následném řízení o vydání bezdůvodného obohacení je proto podle této koncepce bez významu zjištění, zda dluh, na který bylo plněno, existoval a zanikl splněním, neboť takový následek z podstaty věci nastat nemohl. Zrušením pravomocného soudního rozhodnutí, na jehož základě bylo poskytnuto plnění, totiž dochází k jeho odklizení

---

[70] DRÁPAL, L.; PONDIKASOVÁ, T., Zrušení pravomocného soudního rozhodnutí a „bezdůvodné obohacení“?, s. 99.

[71] Viz shrnutí závěrů senátu č. 29 v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 23. dubna 2014, sp. zn. 31 Cdo 3309/2011.

[72] DRÁPAL, L.; PONDIKASOVÁ, T., Zrušení pravomocného soudního rozhodnutí a „bezdůvodné obohacení“?, s. 96.

s účinky *ex tunc* s tím, že mezi účastníky nastává stejný hmotněprávní a procesněprávní stav, jako kdyby k vydání daného rozhodnutí nikdy nebylo došlo.[73]

Pokud tedy žalobce po zrušení pravomocného a vykonatelného soudního rozhodnutí, v souladu s nímž mu bylo žalovaným plněno, vezme svou žalobu zpět (neboť se mylně domnívá, že došlo ke splnění dluhu ze strany žalovaného), ocitne se v případě následného zastavení řízení v každém případě v pozici osoby, která se na úkor původního žalovaného bezdůvodně obohatila přijetím plněním z právního důvodu, který odpadl (a to bez ohledu na skutečné hmotněprávní poměry existující mezi stranami sporu).

Pokračování v řízení poté, co bylo pravomocné soudní rozhodnutí, na jehož základě se žalobci dostalo požadovaného plnění, zrušeno dovolacím soudem, nebrání v souladu s touto koncepcí ani skutečnost, že žalobce má v této procesní fázi žalobou požadované plnění již ve své dispozici. Důvod pro případné zamítnutí žaloby (žalobci se dostalo požadovaného plnění, a odpadl tak předmět sporu) je totiž pouze zdánlivý (a to i v případě žalobce, jemuž právo na dané plnění podle skutečných hmotněprávních poměrů svědčí). Na druhou stranu nelze pominout, že pro rozhodnutí soudu je v souladu s § 154 odst. 1 a § 211 o. s. ř. rozhodující stav v době vyhlášení rozsudku, a „[...] *soud je tak povinen při rozhodování věci přihlédnout i k takovým právně relevantním skutkovým okolnostem (skutečnostem), které nastaly za řízení až do doby vyhlášení rozhodnutí.*“[74]

Právo žalobce na plnění, jehož se žalobou domáhal, podle této alternativní koncepce i přes to, že se žalobci dostalo požadovaného plnění, nadále existuje ve své původní podobě (plnění podle pravomocného a později zrušeného soudního rozhodnutí nemohlo pro absenci vůle žalovaného dluh splnit dojít k zániku závazku splněním), přičemž žalobce toto plnění drží pouze „podmíněně“, jako určitou formu „zálohy“. Rozhodne-li následně soud tak, že žalobce právo na toto plnění skutečně má (ve smyslu hmotněprávního nároku), vezme tuto *skutečnost nastalou za řízení* v úvahu a plnění přijaté dříve v souladu s tehdy pravomocným soudním rozhodnutím na toto nově deklarované právo „započte“, přičemž teprve tímto započtením dluh skutečně zanikne. V tomto novém rozhodnutí tedy žalobci právo přizná, ovšem „[...] *jen v takovém rozsahu, v jakém dosud*

---

[73] *Ibid.*, s. 96.

[74] *Ibid.*, s. 97.

nebylo žalovaným uhrazeno; bylo-li uhrazeno zcela, je to důvodem pro zamítnutí žaloby; právo žalovaného na vydání poskytnutého plnění vzniká až tehdy, pokud soud „započítá" to, co žalovaný již plnil, a tímto nebude vyčerpána celá poskytnutá částka."[75]

Senát č. 29 při formulaci uvedené koncepce vyšel z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. dubna 2003, sp. zn. 21 Cdo 1758/2002, podle kterého v případě poskytnutí plnění na základě předběžně vykonatelného rozsudku nastává okamžik splnění dluhu nikoli poskytnutím tohoto plnění (byť má příjemce na dané plnění právo v hmotněprávním smyslu), ale teprve právní mocí rozhodnutí, kterým se řízení končí a ze kterého plyne, že uplatněný nárok je opodstatněný: „*Je-li rozsudek soudu prvního stupně, u něhož byla vyslovena předběžná vykonatelnost (§ 162 odst.2 o.s.ř.) nebo který je předběžně vykonatelný ze zákona (§ 162 odst.1 o.s.ř.), napaden odvoláním, nemůže odvolací soud při projednání odvolání a při rozhodování o něm mimo jiné pominout, že podle předběžně vykonatelného rozsudku bylo poskytnuto plnění. I když tímto plněním nárok (zatím) nebyl uspokojen, musí být vzato v úvahu, že v důsledku takového plnění – jak uvedeno výše – nastane zánik nároku, dospěje-li odvolací soud v rozhodnutí, kterým se řízení o věci končí (a které posléze nabude právní moci), k závěru, že nárok je opodstatněný* [...]."

V tomto rozhodnutí se dále uvádí, že: „*Dospěje-li odvolací soud k závěru, že uplatněný nárok je opodstatněný, musí na plnění, které účastníku pracovněprávního vztahu náleží, zaúčtovat plnění poskytnuté podle předběžně vykonatelného rozsudku soudu prvního stupně. Plnění, které podle závěru odvolacího soudu účastníku pracovněprávního vztahu náleží, mu pak může přiznat jen v takovém rozsahu, v jakém nebylo uhrazeno plněním poskytnutým podle předběžně vykonatelného rozsudku soudu prvního stupně; bylo-li uhrazeno zcela, je to důvodem k zamítnutí žaloby (vzájemné žaloby).*"[76] Podle názoru autorů L. Drápala a T. Pondikasové je přitom „[...] *zřejmé, že závěry obsažené v tomto rozhodnutí lze přiměřeně aplikovat i na situaci, kdy se jedná o plnění na základě pravomocného (a vykonatelného) rozhodnutí, které je posléze zrušeno cestou mimořádného opravného prostředku.*"[77]

---

[75] *Ibid.*, s. 97.

[76] Viz též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. srpna 2013, sp. zn. 28 Cdo 661/2013.

[77] DRÁPAL, L.; PONDIKASOVÁ, T., Zrušení pravomocného soudního rozhodnutí a „bezdůvodné obohacení"?, s. 95.

2.2.2 Kritická analýza alternativní koncepce

Podstatou alternativní koncepce řešení situací, kdy dojde k poskytnutí plnění na základě posléze zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí, zastávané mj. právě senátem č. 29 Nejvyššího soudu, respektive autory výše citovaného článku L. Drápalem a T. Pondikasovou, je, že plněním na základě pravomocného a vykonatelného soudního rozhodnutí nedochází v rovině hmotného práva ke splnění dluhu (závazku) až do okamžiku, kdy je toto řízení definitivně skončeno, a to (pravděpodobně) pravomocným odmítnutím, resp. zamítnutím mimořádného opravného prostředku podaného proti pravomocnému rozhodnutí, na jehož základě bylo plnění předtím poskytnuto.

Pokud je ovšem pravomocné a vykonatelné soudní rozhodnutí, na jehož základě žalovaný žalobci plnil, posléze dovolacím soudem zrušeno, soud, jemuž byla věc vrácena, v řízení o původním procesním nároku žalobce dále pokračuje, neboť je mezi stranami po kasačním rozhodnutí dovolacího soudu nastolen stejný (nejen procesněprávní, ale i hmotněprávní) stav, jako kdyby k předchozímu vydání pravomocného rozhodnutí nikdy nedošlo. Nic proto nebrání soudu, který v řízení pokračuje, rozhodnout o procesním nároku žalobce znovu s tím, že na právo, které soud žalobci v novém (resp. pokračujícím) řízení přizná, započte plnění, které žalobce již dříve od žalovaného obdržel na základě zrušeného pravomocného rozhodnutí. Pokud již byl žalobce dříve poskytnutým plněním zcela uspokojen, soud jeho žalobu zamítne.

S jistou mírou zjednodušení tak lze uzavřít, že výše popsaná alternativní koncepce přiznává (deklaratorním) pravomocným soudním rozhodnutím přímé účinky na hmotněprávní poměry účastníků řízení – účinky splnění dluhu (závazku) ve smyslu hmotného práva jsou tak závislé na tom, zdali pravomocné rozhodnutí, na jehož základě bylo plněno, nadále existuje, nebo zdali je posléze zrušeno. Je-li zrušeno, k hmotněprávním účinkům splnění nedojde. V této skutečnosti (závislosti účinků v rovině hmotného práva na existenci deklaratorního pravomocného soudního rozhodnutí) tedy spočívá primární rozdíl mezi alternativní koncepcí a koncepcí vyjádřenou v rozsudku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 31

Cdo 3309/2011, která vychází z toho, že k vzájemnému ovlivňování hmotněprávních a procesněprávních vztahů dochází pouze nepřímo.[78]

Popsaná alternativní koncepce řešení situací, kdy žalovaný plní na základě posléze zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí, je přitom značně nekonzistentní a nekoherentní s tím, že její jednotlivé komponenty jsou ve vzájemném rozporu. Ve skutečnosti navíc problém postavení žalovaného, který na základě pravomocného a později zrušeného soudního rozhodnutí plnil žalobci, aniž by toto plnění mělo oporu ve skutečných hmotněprávních poměrech existujících mezi stranami, neřeší a nijak ho nezlepšuje (viz dále).

Jeden z hlavních rozporů představené alternativní koncepce spočívá v tom, že tato koncepce na jednu stranu přiznává pravomocnému soudnímu rozhodnutí účinky na hmotněprávní poměry stran soudního sporu, přičemž tento závěr současně sama popírá. Podle uvedené koncepce plněním podle pravomocného soudního rozhodnutí ke splnění dluhu (závazku) v hmotněprávním smyslu bez dalšího nedochází, a to pro absenci vůle žalovaného dluh splnit (žalovaný plní jen proto, aby dostál procesněprávní povinnosti uložené mu pravomocným soudním rozhodnutím). Pokud ovšem pravomocné rozhodnutí, na jehož základě žalovaný plnil, následně není zrušeno (tím autoři alternativní koncepce patrně myslí to, že žalovaným podané dovolání je dovolacím soudem pravomocně odmítnuto, resp. zamítnuto), účinky splnění (v hmotněprávní rovině) nastanou.[79]

Právní moc soudního rozhodnutí, podle něhož bylo plněno, tedy vliv na hmotněprávní poměry mezi stranami má, avšak teprve tehdy, je-li tato právní moc „definitivní“ (mimořádný opravný prostředek je dovolacím soudem odmítnut, resp. zamítnut) – do tohoto okamžiku (rozhodnutí dovolacího soudu o dovolání) je tedy splnění dluhu podle alternativní koncepce zřejmě

---

[78] Podstata alternativní koncepce vyjádřená např. J. Tryznou proto není zcela přesná, neboť i podle této koncepce dochází (za určitých předpokladů) ke splnění závazku tím, že je splněna procesní povinnost uložená pravomocným rozsudkem: „*Druhý přístup je založen na tom, že splněním pravomocného rozsudku nenastává splnění závazku, protože zde chybí vůle závazek splnit (plní se podle rozhodnutí soudu, tedy nikoliv „dobrovolně“). Dochází proto k bezdůvodnému obohacení.*“ (viz TRYZNA, J., Monitoring judikatury soudů České republiky, období: únor – květen 2014, s. 46).

[79] „*Nedojde-li ovšem ke zrušení pravomocného rozhodnutí, má splnění procesní povinnosti ze strany povinného stejné právní účinky, jaké se spojují se splněním dluhu dlužníkem.*“ (viz DRÁPAL, L.; PONDIKASOVÁ, T., Zrušení pravomocného soudního rozhodnutí a „*bezdůvodné obohacení*“?, s. 96).

pouze podmíněné, vázané na „odkládací“ podmínku „nezrušení“ pravomocného rozhodnutí,[80] na jehož základě bylo plnění poskytnuto.

Další rozpor imanentní alternativní koncepci představuje otázka vlivu vůle osoby (žalovaného), která poskytuje plnění, na hmotněprávní účinky tohoto plnění. Autoři alternativní koncepce na jednu stranu uvádějí, že absence vůle žalovaného, který plní pouze na základě pravomocného soudního rozhodnutí, dluh splnit, představuje překážku toho, aby mohly nastat účinky splnění dluhu ve smyslu hmotného práva.[81] Pokud ovšem není pravomocné soudní rozhodnutí, na jehož základě žalovaný plnil, následně zrušeno, účinky splnění nastanou (viz výše) bez ohledu na to, že na předchozí domnělé absenci vůle žalovaného dluh splnit se v mezidobí nic nezměnilo. Absence této vůle tak z ničeho nic přestane být z hlediska účinků splnění (v hmotněprávní rovině) rozhodná, resp. je zřejmě „nezrušením“ pravomocného rozhodnutí jakýmsi autory alternativní koncepce blíže neosvětleným způsobem zhojena.

Jak bylo přitom uvedeno v části 1. této práce výše, procesněprávní vztahy ve skutečnosti nemají na ty hmotněprávní přímý vliv. Hmotněprávní účinky splnění proto nemohou být spojovány s vydáním (resp. existencí) pravomocného soudního rozhodnutí v procesněprávní rovině. Žalovaný totiž tím, že plní, jedná v rovině hmotněprávní – účinky tohoto jednání musí být tudíž posuzovány podle hmotného práva. Proto byl-li žalovaný v hmotněprávní rovině dlužníkem žalobce, dluh plněním zanikl; v opačném případě vzniklo na straně žalobce bezdůvodné obohacení, k jehož vydání žalovanému je žalobce povinen. Existence (či neexistence) pravomocného soudního rozhodnutí je tak z hlediska účinků plnění bezpředmětná. Stejné přitom platí o významu vůle žalovaného dluh splnit pro hmotněprávní účinky splnění.

Nesprávná je i teze autorů L. Drápala a T. Pondikasové, že „*Zrušením pravomocného rozhodnutí soudu* [...] *dochází k jeho „odklizení“ s účinky ex tunc, tedy že, řečeno jinak, nastává mezi účastníky stejný procesněprávní a hmotněprávní stav, jako kdyby tu zrušené pravomocné soudní rozhodnutí „nikdy nebylo“.*“[82] Uvedené ovšem nesprávně předpokládá účinky procesního práva na právo hmotné. K plnění (byť na základě, resp. v návaznosti na vydání pravomocného

---

[80] Podmínka by rovněž mohla být koncipována jako rozvazovací, vázaná na pozdější zrušení pravomocného rozhodnutí, na jehož základě bylo plněno.

[81] DRÁPAL, L.; PONDIKASOVÁ, T., Zrušení pravomocného soudního rozhodnutí a „*bezdůvodné obohacení*“?, s. 96.

[82] *Ibid.*, s. 96.

soudního rozhodnutí) dochází v rovině hmotného práva a zrušení pravomocného rozhodnutí (v rovině procesněprávní) na jeho účinky bezprostřední vliv nemá (nejedná-li se o rozhodnutí konstitutivní, které samo o sobě představuje právní důvod plnění; jeho zrušením tak bezdůvodné obohacení na straně příjemce přímo vzniká – i v tomto případě ovšem dochází ke změně v hmotněprávním stavu, neboť straně, které bylo v souladu se zrušeným rozhodnutím plněno, vzniká bez dalšího právě nová hmotněprávní povinnost k vydání tohoto bezdůvodného obohacení).

Autoři L. Drápal a T. Pondikasová se mýlí, když uvádějí, že pokud by mělo být přihlíženo k účinkům plnění podle pravomocného rozhodnutí, které bylo posléze zrušeno, jednalo by se o protismyslné „[...] *„respektování" účinků zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí „do budoucna"* [...]." [83] Autoři pomíjejí, že se ve skutečnosti nejedná o *účinky zrušeného pravomocného rozhodnutí*, ale o účinky právního jednání žalovaného v hmotněprávní rovině. Není proto správné tvrzení uvedených autorů, že podle koncepce vyjádřené v rozsudku velkého senátu Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3309/2011 se nepřípustně „[...] *„zachovávají" do budoucna hmotněprávní účinky, které nastaly na základě zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí* [...]."[84] Hmotněprávní účinky v takovém případě nenastaly v důsledku vydání pravomocného soudního rozhodnutí (nebylo-li ovšem konstitutivní), ale právě v důsledku jednání žalovaného.[85]

Závažným nedostatkem alternativní koncepce je to, že především není zřejmé, jak má podle ní být postupováno poté, co je pravomocné soudní rozhodnutí, na jehož základě již žalovaný žalobci plnil, zrušeno. Za situace, kdy odkládací podmínka v podobě „nezrušení" pravomocného rozhodnutí splněna nebyla (příp. byla splněna rozvazovací podmínka), a hmotněprávní účinky splnění dluhu tak byly „revokovány" (resp. ani nikdy nenastaly), pokračuje soud, jemuž dovolací soud pro svém kasačním rozhodnutí věc vrátil, v dalším řízení. Shledá-li původní procesní nárok

---

[83] *Ibid.*, s. 97.

[84] *Ibid.*, s. 97.

[85] Tento nedostatek alternativní koncepce se autoři L. Drápal a T. Pondikasová pokoušejí překlenout poukazem na „hmotněprávní konstitutivní" povahu i zdánlivě deklaratorních rozhodnutí (viz DRÁPAL, L.; PONDIKASOVÁ, T., Zrušení pravomocného soudního rozhodnutí a „bezdůvodné obohacení"?, s. 96.). Odkazují přitom na názor vyjádřený v práci kolektivu autorů *Občanské právo procesní* určené pro posluchače Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, ve které se uvádí (s. 11): „*Pokud jde naopak o ovlivňování hmotného práva civilním právem procesním (přesněji jeho aplikací v procesu), lze se nejprve* [...] *zmínit o důsledcích nesprávného rozhodování úředních orgánů. Jejich nesprávné rozhodování ve věci samé* [...] *je vždy porušením předpisů procesního práva s důsledky znamenajícími vytvoření takového konkrétního právního stavu, který je v rozporu s platným hmotným právem. Úřední rozhodnutí, které takový právní stav vytvořilo, má vždy povahu hmotněprávně konstitutivní, i tam, kde podle svého obsahu vypadá jako rozhodnutí deklaratorní.*"

žalobce opodstatněným (v podstatě již podruhé), žalobcem dříve přijaté plnění na nyní („nově“, resp. „opětovně“) přiznané právo započte; v případě, že žalovaný předtím (plněním podle posléze zrušeného rozhodnutí) dluh již zcela uhradil, soud žalobu zamítne (v tomto ohledu se tak alternativní koncepce ve skutečnosti neliší od koncepce vyjádřené v rozsudku velkého senátu Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3309/2011).[86]

V případě, kdy soud v řízení pokračujícím po kasačním rozhodnutí dovolacího soudu dospěje k závěru, že nárok žalobce, který mu byl posléze zrušeným pravomocným rozhodnutím přiznán (a na který žalovaný předtím v souladu s tímto rozhodnutím plnil), byl částečně nebo zcela neopodstatněný (předtím žalobcem přijatá částka k „započtení“ převyšuje žalobci „nově“ přiznané právo, resp. v případě, kdy se ukáže, že nárok žalobce je zcela nedůvodný, a není zde tak „nové“ právo, na které by dříve žalobcem přijaté plnění bylo možné započítat), vzniká žalovanému právo na vydání toho, co předtím plnil.[87] Na jiném místě však autoři L. Drápal a T. Pondikasová přitom uvádějí, že žalovaný, který plnil na základě později zrušeného pravomocného rozhodnutí, má po jeho zrušení bez dalšího právo na jeho vydání: „[...] *závěr, že soud při rozhodování ve věci v občanském soudním řízení, které následovalo po zrušení pravomocného soudního rozhodnutí, nemůže (mimo jiné) pominout to, že bylo podle zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí poskytnuto plnění. I když tímto plněním nezaniklo právo, jež bylo předmětem řízení, a i když má ten, kdo plnění poskytl, právo na jeho vydání* [...].“[88]

Alternativní koncepce ovšem nepřináší odpověď především na otázku, jak zajistit, aby právo žalovaného, který plnil v rozporu se skutečnými hmotněprávními poměry existujícími mezi účastníky řízení, na vydání poskytnutého „plnění“ (podle autorů se nejedná o právo žalovaného na vydání bezdůvodného obohacení) mohlo být uspokojeno (resp. žalovanému přiznáno) v rámci

---

[86] Ke splnění dluhu v hmotněprávní rovině ovšem zřejmě nedojde ani vydáním tohoto „druhého“ pravomocného rozhodnutí – i zde jsou nejspíš hmotněprávní účinky splnění vázány na definitivní „nezrušení“ pravomocného rozhodnutí, tj. na odmítnutí, resp. zamítnutí dovolání podaného proti tomuto „druhému“ rozhodnutí.

[87] „[...] *právo žalovaného na vydání poskytnutého plnění vzniká až tehdy, pokud soud „započítá“ to, co žalovaný již plnil, a tímto nebude vyčerpána celá poskytnutá částka.*“ (viz DRÁPAL, L.; PONDIKASOVÁ, T., Zrušení pravomocného soudního rozhodnutí a „bezdůvodné obohacení“?, s. 97).

[88] DRÁPAL, L.; PONDIKASOVÁ, T., Zrušení pravomocného soudního rozhodnutí a „bezdůvodné obohacení“?, s. 98. Toto právo na vydání plnění, poskytnutého na základě později zrušeného pravomocného rozhodnutí, navíc podle autorů „*nemá povahu práva na vydání bezdůvodného obohacení, nýbrž práva na vydání plnění (na něž se právní úprava bezdůvodného obohacení použije jen analogicky)*“ (*ibid.*, s. 98 – autoři ovšem svůj názor, proč se o právo na vydání bezdůvodného obohacení nejedná, nijak blíže neosvětlují).

téhož řízení, v němž bylo původně nesprávně deklarováno právo žalobce na plnění. Soud o tomto právu žalovaného totiž nerozhoduje (toto právo není předmětem řízení).

Ze vzájemně často rozporných úvah autorů alternativní koncepce se zdá, že právo žalovaného, který plnil v rozporu se skutečnými hmotněprávními poměry, vzniká teprve tehdy, když je řízení, které pokračuje po kasačním rozhodnutí Nejvyššího soudu, pravomocně skončeno: „*Právo na vydání plnění přijatého na základě pravomocného soudního rozhodnutí, které bylo zrušeno, se tedy může uplatnit, jen jestliže přijaté plnění nebylo v plném rozsahu zaúčtováno na právo z původního občanského soudního řízení; může být poprvé vykonáno ve smyslu § 101 ObčZ 1964 dnem, kterým pravomocně skončilo původní občanské soudní řízení, jež následovalo po zrušení předmětného pravomocného rozhodnutí.*“[89]

Zároveň ovšem není zřejmé, kterým okamžikem *původní občanské soudní řízení* pravomocně skončí – zda okamžikem právní moci soudního rozhodnutí o zamítnutí žaloby žalobce (resp. po případném částečném započtení, je-li žalobce i v pokračujícím řízení se svým nárokem alespoň zčásti úspěšný), nebo teprve pravomocným odmítnutím, resp. zamítnutím dovolání proti tomuto pravomocnému rozhodnutí. S ohledem na to, že účinky splnění dluhu v případě žalobce, který je podle skutečných hmotněprávních poměrů věřitelem práva přiznaného mu pravomocným soudním rozhodnutím, nastávají podle alternativní koncepce teprve tehdy, kdy je řízení „definitivně“ skončeno (tj. pokud není pravomocné rozhodnutí zrušeno), neexistuje zřejmě důvod, proč by vznik práva žalovaného na vydání „plnění“ neměl být vázán na stejný okamžik.

Tento závěr však nic nemění na tom, že alternativní koncepce ve skutečnosti přesvědčivě nevysvětluje, v jakém ohledu je pro žalovaného „výhodnější“ než koncepce vyjádřená v rozsudku velkého senátu sp. zn. 31 Cdo 3309/2011. I podle této koncepce totiž musí žalovaný k tomu, aby se domohl vydání plnění, které poskytl žalobci na základě rozhodnutí, které bylo v rozporu se skutečnými hmotněprávními poměry, vyvolat nové řízení o vydání tohoto plnění.[90] Podle alternativní koncepce tak však může učinit ještě později, než podle koncepce zastávané velkým

---

[89] DRÁPAL, L.; PONDIKASOVÁ, T., Zrušení pravomocného soudního rozhodnutí a „bezdůvodné obohacení“?, s. 98.

[90] „*To, že se poskytovatel plnění musí domáhat svého práva na vrácení plnění v novém řízení, je vlastní oběma přístupům. Přístup navrhovaný senáty č. 21, 29 by jen umožnil dosáhnout odpovědi po důvodnosti poskytnutého plnění v původním řízení.*“ (MELZER, F.; TÉGL, P. a kolektiv, Občanský zákoník – velký komentář, Svazek IX, § 2894-3081, s. 1311).

senátem (i podle nesprávného pojetí vyjádřeného v rozsudku sp. zn. 31 Cdo 3309/2011 vzniká původnímu žalovanému právo na vydání bezdůvodného obohacení již okamžikem zrušení pravomocného rozhodnutí, na jehož základě původnímu žalobci plnil; podle alternativní koncepce vzniká žalovanému právo na vydání „plnění“ teprve tehdy, kdy je řízení pokračující po kasačním rozhodnutí dovolacího soudem pravomocně skončeno).[91]

Alternativní koncepce tak ve svém důsledku znevýhodňuje jak žalobce (zánik, resp. uspokojení jeho pohledávky je odsouván až do okamžiku definitivního „nezrušení“ rozhodnutí, na jehož základě mu žalovaný plnil), tak i žalovaného (jeho právo na vydání v rozporu se skutečnými hmotněprávními poměry poskytnutého plnění vzniká teprve poté, co v pokračujícím řízení není právo žalobce pravomocně potvrzeno, resp. je jeho žaloba zamítnuta; teprve tehdy může uplatnit své právo na vydání předtím poskytnutého plnění, a to vyvoláním nového řízení). Toto „znevýhodnění“ přitom nelze odůvodnit (není „kompenzováno“) případným zájmem účastníků původního (pokračujícího) řízení na tom, aby soud ještě v tomto řízení rozhodl o základu práva (přijal-li žalobce plnění v souladu s hmotným právem, či nikoli),[92] neboť soud by tak byl nucen provádět rozsáhlé dokazování, aniž by bylo pro jeho rozhodnutí ve skutečnosti potřebné (jediným možným výsledkem řízení je totiž v každém případě zamítnutí žaloby).[93]

Alternativní koncepce ve skutečnosti nepřináší posílení postavení žalovaného, který předtím plnil v souladu s posléze zrušeným pravomocným rozhodnutím, ani z hlediska důkazního břemene, neboť „*na jeho rozdělení mezi procesní strany nemá vliv, je-li nárok na vydání bezdůvodného obohacení uplatněn v řízení novém, nebo vzájemnou žalobou. V obou případech je na tom, kdo takový nárok uplatňuje, aby prokázal znaky skutkové podstaty, s nimiž je vznik tohoto*

---

[91] Jedinou alternativou, která žalovanému, který plnil v souladu s posléze zrušeným pravomocným rozhodnutím, zbývá, aniž by se práva na vydání bezdůvodného obohacení musel domáhat v novém řízení, je podání vzájemného návrhu podle § 97 o. s. ř. v rámci původního (resp. pokračujícího) řízení – tato varianta je však možná jen za předpokladu, že po kasačním rozhodnutí dovolacího soudu řízení pokračuje před soudem prvního stupně (viz LAVICKÝ, P.; KOTÁSEK, J., Zákaz zpětvzetí žaloby podle nového § 96 odst. 6 OSŘ, s. 6; též BRIM, L., Rozhodování o nákladech řízení po zrušení rozhodnutí dovolacím soudem a bezdůvodné obohacení, s. 62).

[92] „[...] *je nepopiratelné, že žalovaný, který již podle rozhodnutí poskytnul stanovené plnění, má vždy procesně-ekonomický zájem na tom, aby o žalobě bylo rozhodnuto, a aby se ukázalo, zda žalobce opravdu má žalobou uplatněný nárok, nebo zda se žalobce zpětvzetím žaloby jen snaží zmařit vydání již očekávaného a pro něj nepříznivého rozsudku.*“ (viz DRÁPAL, L.; PONDIKASOVÁ, T., Zrušení pravomocného soudního rozhodnutí a „bezdůvodné obohacení“?, s. 97).

[93] MELZER, F.; TÉGL, P. a kolektiv, Občanský zákoník – velký komentář, Svazek IX, § 2894-3081, s. 1311. Viz též LAVICKÝ, P.; KOTÁSEK, J., Zákaz zpětvzetí žaloby podle nového § 96 odst. 6 OSŘ, s. 5.

nároku spojen.“[94] Lze doplnit, že F. Melzer a K. Csach se postavení původního žalovaného snaží v souladu se svou koncepcí kumulace právních důvodů zlepšit argumentem, že jelikož se původní žalovaný v novém řízení domáhá vydání bezdůvodného obohacení z právního důvodu, který odpadl, „*prokazuje jen 1) plnění, 2) že se plnění zakládalo na rozhodnutí, 3) že toto rozhodnutí bylo následně zrušeno; prokazuje tedy následné odpadnutí přímého právního důvodu plnění. Následně je na příjemci plnění (původní žalobce), aby prokázal, že existuje nepřímý právní důvod pro ponechání si tohoto plnění, který má oporu v hmotném právu.*“[95] Tímto způsobem má být podle uvedených autorů situace původního žalovaného usnadněna. Jak bylo přitom uvedeno výše, o bezdůvodné obohacení z právního důvodu, který odpadl, se v tomto případě ve skutečnosti nejedná.

Obdobný názor jako F. Melzer a K. Csach ohledně rozdělení důkazního břemene mezi účastníky řízení zastává s odkazem na rozhodovací praxi Nejvyššího soudu i L. Brim.[96] Podle této praxe vycházející z principu *affirmanti (non neganti) incumbit probatio* platí, že „*domáhá-li se žalobce vrácení určité částky, leží na něm důkazní břemeno o tom, že tuto částku žalovanému předal. Na žalovaném naopak je, aby prokázal existenci právního titulu, který by ho opravňoval si peníze ponechat* [...].“[97] Jak ovšem s poukazem na teorii analýzy norem (normovou teorii)[98] přesvědčivě uvádí Z. Pulkrábek, závěr, že v řízení o vydání bezdůvodného obohacení je na žalobci (ochuzeném) pouze to, aby prokázal, že žalovanému (obohacenému) plnil, zatímco žalovaný musí prokázat existenci právního důvodu, který ho opravňuje si toto plnění ponechat, „*neodpovídá tomu,*

---

[94] LAVICKÝ, P.; KOTÁSEK, J., Zákaz zpětvzetí žaloby podle nového § 96 odst. 6 OSŘ, s. 6.

[95] MELZER, F.; TÉGL, P. a kolektiv, Občanský zákoník – velký komentář, Svazek IX, § 2894-3081, s. 1310.

[96] „*Dle dlouhodobě ustálené judikatury je to v řízení o vydání bezdůvodného obohacení nabyvatel sporného plnění, kdo nese důkazní břemeno ohledně existence právního důvodu pro přijetí dotčených majetkových hodnot* [...] *V prvotním sporu bylo na žalobci, aby tvrdil a prokázal, že je zde titul, v souladu s nímž má obdržet požadovanou hodnotu, ve druhém pak (nyní v pozici žalovaného) musí doložit, že mu uvedený právní důvod skutečně svědčí, a jeho důkazní pozice proto v obou řízeních zůstane v zásadě shodnou.*“ (viz BRIM, L., Rozhodování o nákladech řízení po zrušení rozhodnutí dovolacím soudem a bezdůvodné obohacení, s. 59).

[97] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. srpna 2013, sp. zn. 26 Cdo 1494/2013. Viz též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. prosince 2002, sp. zn. 25 Cdo 246/2001, ze dne 6. května 2014, sp. zn. 32 Cdo 1730/2013, či usnesení ze dne 1. února 2017, sp. zn. 28 Cdo 5299/2015.

[98] Podle uvedené teorie je základní pravidlo dělení důkazního břemene možno formulovat následovně: „*dovolává-li se strana právního následku, musí dokázat skutkové předpoklady, s nimiž právní norma následek spojuje.*“ (viz PULKRÁBEK, Z., O dokazování negativních skutečností v civilním soudním řízení (a o některých zásadách zjišťování skutkového stavu vůbec), s. 573).

že skutková podstata normy stanovící právo na vrácení plnění obsahuje kromě plnění též nedostatek právního důvodu.“[99] Tento nedostatek proto musí rovněž prokázat žalobce.

Závěrem je rovněž třeba uvést, že výše citovaná judikatura týkající se účinků plnění podle předběžně vykonatelného soudního rozhodnutí (podle které nastávají hmotněprávní účinky splnění teprve právní mocí rozhodnutí, kterým se řízení končí), ze které alternativní koncepce přinejmenším částečně vychází, byla překonána pozdější rozhodovací praxí Nejvyššího soudu, jak bylo konstatováno mj. v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 6. října 2016, sp. zn. 30 Cdo 2561/2014.[100]

Pro srovnání lze uvést, že podle § 717 odst. 2 a 3 německého ZPO je žalobce, který přijme (resp. se domůže) od žalovaného plnění na základě předběžně vykonatelného rozsudku, v případě, kdy je tento rozsudek (ať už z jakéhokoli důvodu) zrušen, povinen žalovanému nahradit tímto plněním vzniklou škodu (odst. 2), resp. mu přijaté plnění vrátit podle pravidel týkajících se vydání bezdůvodného obohacení (odst. 3). V tomto případě se však jedná právě o specifika předběžně vykonatelných rozsudků (popsané následky vyplývají přímo ze zákona), přičemž věřitel je podle zdůvodnění uvedeného ustanovení německého ZPO nucen nést riziko toho, že jeho právo dosud nebylo potvrzeno pravomocným soudním rozhodnutí. Toto ručení (*Haftung*) proto nenastává až tehdy, je-li pravomocně potvrzeno, že žalobce nárok, jehož vymožení se domáhal, ve skutečnosti nemá, ale již okamžikem odpadnutí předběžné vykonatelnosti daného titulu.[101] Podle rakouského

---

[99] PULKRÁBEK, Z., O dokazování negativních skutečností v civilním soudním řízení (a o některých zásadách zjišťování skutkového stavu vůbec), s. 578. Obsah této normy přitom např. v rozsudku ze dne. 27. února 2001, sp. zn. 25 Cdo 1167/99, Nejvyšší soud správně popsal („*Posouzení, zda mezi účastníky jde o vztah z bezdůvodného obohacení, závisí na naplnění znaků skutkové podstaty hmotněprávní normy – ustanovení § 451 odst. 1 a 2 obč. zák. Těmito znaky je jednak skutečnost, že obohacený získal majetkový prospěch, tj. že mu bylo plněno, a dále, že pro získání tohoto majetkového prospěchu chyběl na jeho straně právní důvod. Při naplnění obou těchto znaků mu vzniká povinnost vydat to, o co se bezdůvodně obohatil, a právo toho, na jehož úkor k obohacení došlo, požadovat vydání tohoto plnění (§ 456 obč. zák.).*“), důkazní břemeno však z hlediska prokázání splnění v této normě obsažených předpokladů bez přesvědčivého důvodu rozdělil mezi obě strany sporu, ač ve skutečnosti tíží jen žalobce, neboť jen ten se domáhá v ní předpokládaných následků (vydání bezdůvodného obohacení žalovaným).

[100] „*Tento právní názor vyjádřený v kasačním rozhodnutí vydaném v této věci, jakož i v dalších rozhodnutích Nejvyššího soudu (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2003, sp. zn. 21 Cdo 1758/2002), byl však překonán rozsudkem velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2014, sp. zn. 31 Cdo 3309/2011, jehož cílem bylo sjednotit dosud roztříštěnou praxi dovolacího soudu v přístupu k této otázce.*“

[101] Münchener Kommentar zur Zivilprozeßordnung, Band 2, §§ 355-802, s. 1605. V tomto aspektu se situace významně liší od té, kdy výjimečně dojde ke zrušení již pravomocného titulu pro výkon rozhodnutí – v takovém případě věřitel odpovědnost nenese, neboť nemohl počítat s tím, že se výkon rozhodnutí posléze ukáže nezákonným (Münchener Kommentar zur Zivilprozeßordnung, Band 2, §§ 355-802, s. 1608). Podle německého práva může ke

práva vzniká zrušením předběžně vykonatelného rozsudku odvolacího soudu, proti kterému bylo podáno tzv. mimořádné dovolání (*außerordentliche Revision*), žalovanému podle § 1435 ABGB právo na vrácení toho, co na základě předběžně vykonatelného (nikoli však pravomocného) rozsudku plnil.[102]

2.2.3 Shrnutí

Lze tedy shrnout, že alternativní koncepce, jak byla mj. představena autory L. Drápalem a T. Pondikasovou ve shora opakovaně citovaném článku, vychází z nesprávné premisy ohledně přímého dopadu pravomocných (deklaratorních) soudních rozhodnutí na hmotněprávní poměry, resp. z významu vůle plnící osoby dluh splnit pro hmotněprávní účinky splnění. Autoři alternativní koncepce se mýlí v tom, že důvodem, proč dojde ke splnění (v hmotněprávní rovině), je skutečnost, že rozhodnutí, v souladu s nímž je plněno, je pravomocné (resp. definitivně pravomocné). Tato koncepce nadto, bez ohledu na svůj deklarovaný účel, kterým je zlepšení (posílení) postavení žalovaného, který plnil žalobci na základě pravomocného a vykonatelného soudního rozhodnutí, které bylo z hlediska skutečných hmotněprávních poměrů existujících mezi účastníky řízení nesprávné, ve skutečnosti řešení nepřináší.

Byť některým dílčím závěrům autorů alternativní koncepce nelze upřít relevanci,[103] nepřináší tato koncepce přesvědčivou odpověď na otázku, jakým způsobem se může žalovaný

---

zrušení již pravomocného rozhodnutí a novému projednání již jednou pravomocně rozhodnuté věci dojít z důvodu obnovy řízení (*Wiederaufnahme des Verfahrens*), a to buď na základě žaloby pro zmatečnost (*Nichtigkeitsklage*) pro závažná procesní pochybení, nebo na základě žaloby na obnovu řízení (*Restitutionsklage*) z důvodu věcné nesprávnosti napadeného rozhodnutí (ROSENBERG, L.; SCHWAB, K. H.; GOTTWALD, P., Zivilprozessrecht, s. 983). V rámci obnoveného řízení (*judicium rescissorium*) musí být o původně podané žalobě rozhodnuto znovu s účinky *ex nunc* (i pokud by soud v rámci obnoveného řízení dospěl k závěru, že původní rozsudek byl věcně správný, nemůže jej potvrdit – byl zrušen), přičemž bude-li rozhodnuto ve prospěch nynějšího žalobce (žalovaného v původním řízení, které skončilo pravomocným rozhodnutím), může se tento po nynějším žalovaném domáhat vydání plnění poskytnutého na základě zrušeného pravomocného rozsudku vzájemnou žalobou (*Widerklage*) podanou analogicky podle § 717 odst. 3 ZPO (ROSENBERG, L.; SCHWAB, K. H.; GOTTWALD, P., Zivilprozessrecht, s. 995-996).

[102] FASCHING, H. W., Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts, s. 786; Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch, s. 1127; KONECNY, A. et al., Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen, 4. Band/1. Teilband, s. 359-360; RECHBERGER, W. H., KLICKA, T. et al., ZPO, Zivilprozessordnung: Kommentar, s. 1825. Uvedený závěr se zakládá na rozhodnutí OGH ze dne 11. prosince 1985, č.j. 1 Ob 663/85 (viz též rozhodnutí OGH ze dne 25. dubna 2019, č.j. 4 Ob 230/18d).

[103] Jedná se především o otázku povinnosti žalovaného, který na základě později zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí plnil, ačkoli toto plnění postrádalo základ v hmotném právu, uhradit žalobci náhradu nákladů řízení podle § 146 odst. 2 o. s. ř. poté, co v důsledku zpětvzetí žaloby dojde k zastavení řízení. V následném řízení o vydání

(ochuzený) v původním řízení pokračujícím po kasačním rozhodnutí dovolacího soudu domoci vrácení plnění, které předtím žalobci poskytl. Jak bylo ukázáno výše, alternativní koncepce pomocí „započtení“ pouze nepřesvědčivým způsobem „řeší“ situaci žalobce, který na základě posléze zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí přijal plnění, jež mu podle hmotného práva náleží – jeho postavení však zásadní „problém“, jak je vymezen, tj. nepříznivé postavení žalovaného, který je nucen vyvolat nové řízení o vydání bezdůvodného obohacení (plnění, které poskytl žalobci v rozporu se skutečnými hmotněprávními poměry), v těchto případech nepředstavuje. Bez ohledu na skutečnost, že východiska výše představené alternativní koncepce byla v rozsudku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3309/2011 jasně odmítnuta, je třeba jim věnovat pozornost, neboť dosud ovlivňují (a to nikoli zanedbatelným způsobem) jak legislativní, tak i soudní praxi, jak vyplyne z následujících částí této práce.

bezdůvodného obohacení, ve kterém žalovaný se svým nárokem uspěje, mu však nárok na vrácení předtím přiznaných nákladů řízení přiznat nelze, neboť rozhodnutí o zastavení řízení, kterým byla tato náhrada původnímu žalobci přiznána, zrušeno nebylo (viz DRÁPAL, L.; PONDIKASOVÁ, T., Zrušení pravomocného soudního rozhodnutí a „bezdůvodné obohacení“?, s. 99). Jak ovšem upozorňuje L. Brim, uvedená situace je uspokojivě řešitelná výkladem § 146 odst. 2 o. s. ř. tak, že důvodnost podání návrhu bude posouzena nikoli výlučně z procesního hlediska (jak dovozuje judikatura týkající se předmětného ustanovení o. s. ř., podle které je třeba za důvodný považovat takový návrh, který byl vzat zpět proto, že žalovaný uspokojil žalobcem požadovaný nárok, a to bez ohledu na to, zda tento nárok žalobci skutečně svědčil – viz mj. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. září 2015, sp. zn. 29 Cdo 170/2015), ale teprve v návaznosti na výsledek (následně původním žalovaným vyvolaného) řízení o vydání bezdůvodného obohacení (tj. z hlediska materiální opodstatněnosti původní žaloby); do doby skončení navazujícího řízení soud původní řízení přeruší a o nákladech řízení rozhodne teprve v závislosti na tom, která strana uspěje v řízení o vydání bezdůvodného bohacení (k tomuto viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. ledna 2017, sp. zn. 23 Cdo 938/2016). Tímto postupem bude dosaženo žádoucího souladu mezi rozhodnutím o nákladech řízení v původním sporu a v následném řízení o vydání bezdůvodného obohacení (viz BRIM, L., Rozhodování o nákladech řízení po zrušení rozhodnutí dovolacím soudem a bezdůvodné obohacení, s. 60-62; viz též MELZER, F.; TÉGL, P. a kolektiv, Občanský zákoník – velký komentář, Svazek IX, § 2894-3081, s. 1311).

3. Pokus o vyřešení problému – novelizace § 96 o. s. ř.

Přestože byla alternativní koncepce řešení problému souvisejícího s tím, kdy žalovaný plní na základě posléze zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí, výslovně odmítnuta rozsudkem velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 23. dubna 2014, sp. zn. 31 Cdo 3309/2011, našla svůj odraz v novelizovaném znění § 96 o. s. ř. Uvedená novelizace však přes svůj záměr, kterým bylo zlepšení postavení žalovaného, který plnění na základě později zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí poskytl, ve skutečnosti situaci ještě více znepřehlednila, a ve svém důsledku tak jen zvýraznila nutnost komplexní revize systému opravných prostředků v českém civilním procesu (viz část 5. této práce níže).

3.1 Nový odstavec 6 ustanovení § 96 o. s. ř.

Zákonem č. 296/2017 Sb. byl do ustanovení § 96 o. s. ř. vložen nový odstavec 6 tohoto znění:

„*Byl-li návrh na zahájení řízení vzat zpět až po té, co rozhodnutí odvolacího soudu, případně též soudu prvního stupně, o věci bylo dovolacím soudem zrušeno, soud rozhodne, že zpětvzetí návrhu není účinné, jestliže důvodem pro zpětvzetí návrhu byla skutečnost, která nastala v době, kdy trvaly účinky zrušeného rozhodnutí.*“

Uvedené ustanovení, které dopadá na situace, kdy žalovaný poskytne žalobci plnění na základě pravomocného soudního rozhodnutí, které je posléze zrušeno, tedy brání postupu žalobce, který svou žalobu po zrušení rozhodnutí vezme zpět s tím, že plněním ze strany žalovaného (tj. *skutečností nastalou v době, kdy trvaly účinky zrušeného rozhodnutí*) odpadl předmět sporu – zpětvzetí žaloby bude v takovém případě bez dalšího neúčinné s tím, že v řízení bude pokračováno.

Toto ustanovení nebylo původně součástí vládního návrhu zákona a bylo přijato teprve na základě pozměňovacího návrhu ústavně právního výboru Poslanecké sněmovny. Jak vyplývá ze zápisu z jednání tohoto výboru,[104] který je jediným zdrojem blíže osvětlujícím východiska dané

[104] Ústavně právní výbor Poslanecké sněmovny, zápis z jednání č. 85 (19. a 20. dubna 2017).

novely o. s. ř.,[105] důvody pro její přijetí byly v zásadě tři, přičemž všechny vycházejí z alternativní koncepce představené v kapitole 2.2 této práce: (1) existence rozdílných přístupu k řešení situace, kdy dojde k plnění na základě posléze zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí, (2) nevýhodné postavení žalovaného v řízení poté, co bylo pravomocné rozhodnutí, na jehož základě žalovaný plnil, zrušeno (žalovaný je nucen vyvolat nové řízení o vydání bezdůvodného obohacení, aby se domohl zpět předtím poskytnutého plnění), které je zapotřebí zlepšit, a (3) nehospodárnost dosavadního postupu založeného na rozsudku velkého senátu Nevyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3309/2011 a neuspokojivě řešená otázka povinnosti k náhradě nákladů řízení.

Jak jsme se však pokusili ukázat v předchozí části této práce a jak přesvědčivě doložili autoři P. Lavický a J. Kotásek, žádný z uvedených důvodů pro přijetí daného ustanovení ve skutečnosti nemůže obstát.[106]

Lichý je již první argument spočívající v údajných rozdílech v rozhodovací praxi soudů v případech, kdy je plněno na základě pravomocného soudního rozhodnutí, které je následně zrušeno. Alternativní koncepce představená v kapitole 2.2 výše byla přesvědčivým způsobem odmítnuta rozsudkem velkého senátu Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3309/2011, který situaci jednoznačně vyřešil a dosavadní judikaturu sjednotil. Navazující rozhodovací praxe z rozsudku velkého senátu nadále vycházela (viz bod 2.1.6 této práce výše), přičemž pro zásah ze strany zákonodárce neexistoval důvod.

Co se týče postavení žalovaného, který plnil na základě později zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí, v řízení pokračujícím po kasačním rozhodnutí dovolacího soudu, vychází novela z mylného přesvědčení, že následné meritorní rozhodnutí, kterým bude původní řízení skončeno (a k němuž dané ustanovení soud nutí, když žalobci neumožňuje dosáhnout zpětvzetím žaloby zastavení řízení), může toto jeho postavení jakkoli zlepšit. Jak bylo již uvedeno, plnil-li žalovaný na základě posléze zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí, ačkoli k tomu podle skutečných hmotněprávních poměrů existujících mezi účastníky řízení nebyl povinen, vydání tohoto plnění se nemůže domáhat v řízení pokračujícím po kasačním rozhodnutí dovolacího soudu,

---

[105] Odůvodnění návrhu je ve skutečnosti pouze nepřiznanou citací (s nepatrnými odchylkami) části VI. článku autorů L. Drápala a T. Pondikasové (viz DRÁPAL, L.; PONDIKASOVÁ, T., Zrušení pravomocného soudního rozhodnutí a „bezdůvodné obohacení“?, s. 99).

[106] LAVICKÝ, P.; KOTÁSEK, J., Zákaz zpětvzetí žaloby podle nového § 96 odst. 6 OSŘ, s. 1 a násl.

a nezbyde mu tak nic jiného, než v každém případě vyvolat nové řízení o vydání bezdůvodného obohacení, neboť soud se v tomto řízení (jehož předmět je vymezen původní žalobou) jeho případným nárokem na vydání bezdůvodného obohacení zabývat nemůže.[107]

Řízení pokračující po kasačním rozhodnutí dovolacího soudu musí za všech okolností (z hlediska možností meritorního rozhodnutí) skončit zamítnutím žaloby, a to buď proto, že žalobce tvrzený hmotněprávní nárok nikdy neměl, nebo proto, že předchozím plněním ze strany žalovaného v souladu s tehdy pravomocným soudním rozhodnutím tento nárok splněním zanikl, a předmět sporu tím odpadl (jak bylo přesvědčivě vysvětleno mj. v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. září 1999, sp. zn. 25 Cdo 1792/99, citovaném v bodu 2.1.1 této práce). Jelikož je tedy výsledek řízení předem dán (žaloba bude zamítnuta), je z hlediska soudu mimořádně neefektivní zabývat se otázkou případné existence (resp. neexistence) žalobcova hmotného subjektivního práva, když tato otázka nemůže mít pro výrok rozhodnutí soudu žádný význam (výsledek bude v obou případech totožný).[108] Zamítavé rozhodnutí týkající se původního nároku žalobce přitom nemá (a ani nemůže mít) žádný význam ani pro případné navazující řízení o vydání bezdůvodného obohacení (viz dále). Uvedená novela tedy nejenže popírá závěry rozsudku velkého senátu Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3309/2011 (a jím aprobovaný postup pro řešení popsaných situací), ale představuje i nepřípustný zásah do práva žalobce disponovat s řízením.[109]

Nový odstavec 6 ustanovení § 96 o. s. ř. žádným způsobem neřeší ani problematickou otázku náhrady nákladů řízení. Jak bylo uvedeno, řízení pokračující po kasačním rozhodnutí dovolacího soudu, kterým dojde ke zrušení pravomocného rozsudku, na jehož základě bylo žalovaným poskytnuto plnění, musí za všech okolností skončit zamítnutím žaloby – nákladový výrok zamítavého rozsudku proto nutně musí vyznít v neprospěch procesně neúspěšného žalobce (žalobce novelizací ztrácí možnost předejít zamítnutí žaloby jejím zpětvzetím). Tento výsledek je však evidentně nespravedlivý, ukáže-li se v následném řízení o vydání bezdůvodného obohacení, že původně procesně neúspěšnému žalobci hmotněprávní nárok ve skutečnosti svědčil, přičemž soudu v původním řízení nezbylo než žalobu zamítnout z důvodu, že tento nárok splněním ze

---

[107] *Ibid.*, s. 5.

[108] *Ibid.*, s. 5. Viz též MELZER, F.; TÉGL, P. a kolektiv, Občanský zákoník – velký komentář, Svazek IX, § 2894-3081, s. 1311.

[109] LAVICKÝ, P.; KOTÁSEK, J., Zákaz zpětvzetí žaloby podle nového § 96 odst. 6 OSŘ, s. 6.

strany žalovaného (byť na základě posléze zrušeného pravomocného rozhodnutí) zanikl. Žalobce tak ve svém důsledku bude muset nést náklady řízení, které přitom vyvolal důvodně.[110]

Za účelem nalezení (z hlediska spravedlivého rozhodnutí o nákladech řízení) smysluplné aplikace § 96 odst. 6 o. s. ř. přišel L. Brim s „výkladovou variantou" vycházející z alternativní koncepce (a nahrazující tak zároveň východiska rozpracovaná v rozsudku velkého senátu Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3309/2011 odlišným pojetím významu plnění podle pravomocného soudního rozhodnutí z hlediska jeho hmotněprávních účinků).[111] Podle této varianty žalovaný plněním podle pravomocného soudního rozhodnutí neplní hmotněprávní povinnost, která tak nezaniká (je pouze „upozaděna" procesní povinností uloženou mu pravomocným rozhodnutím). Kasací pravomocného rozhodnutí, na jehož základě předtím plnil, vzniká žalovanému právo na vydání plnění (bezdůvodného obohacení), přičemž žalobci ovšem eventuálně zůstává zachováno jeho původní právo, které plněním ze strany žalovaného nezaniklo (ani pokud žalobci skutečně – z hlediska hmotněprávního – svědčilo).

Soud tedy může věc v pokračujícím řízení meritorně posoudit a případně žalobci právo znovu přiznat (bez ohledu na to, že požadované plnění již jednou přijal). Žalovaný se bude v tomto případě bránit námitkou započtení své pohledávky na vydání bezdůvodného obohacení oproti „nové" pohledávce žalobce. Vznese-li ji ještě před vynesením rozsudku, rozsudek bude muset být v každém případě zamítavý (právo žalobce buď nikdy neexistovalo, nebo zaniklo započtením) – žalobce však tomuto zamítavému rozhodnutí bude moct předejít tím, že žalobu vezme zpět. Zákaz obsažený v § 96 odst. 6 o. s. ř. se za této situace neuplatní, neboť důvodem pro zpětvzetí nebude *skutečnost, která nastala v době, kdy trvaly účinky zrušeného rozhodnutí* (k započtení došlo až po kasačním rozhodnutí dovolacího soudu).[112]

Pokud řízení vyústí *ve* vydání vyhovujícího rozsudku, bude žalovaný námitku započtení muset v případě, kdy se žalobce pokusí již jednou obdržené plnění vymáhat i napodruhé, vznést

---

[110] BRIM, L., Rozhodování o nákladech řízení po zrušení rozhodnutí dovolacím soudem a bezdůvodné obohacení, s. 63. Jak upozorňují F. Melzer a K. Csach, rozhodování o nákladech řízení podle zásady procesního úspěchu ve věci podle § 142 odst. 1 o. s. ř. by „*vedlo ke zcela absurdnímu výsledku, pokud by žalobci hmotněprávní nárok ve skutečnosti náležel.*" (viz MELZER, F.; TÉGL, P. a kolektiv, Občanský zákoník – velký komentář, Svazek IX, § 2894-3081, s. 1312).

[111] BRIM, L., Rozhodování o nákladech řízení po zrušení rozhodnutí dovolacím soudem a bezdůvodné obohacení, s. 63-64.

[112] *Ibid.*, s. 64.

v exekučním řízení (a uplatnit důvod pro zastavení exekuce podle § 268 odst. 1 písm. g) o. s. ř.). Jak ovšem L. Brim dodává, přijetí této varianty, které by vyžadovalo revizi dosavadní judikatury, není žádoucí za situace, kdy „*zákonodárce při zavedení § 96 odst. 6 OSŘ do právní úpravy jednak nesledoval žádnou teoretickou koncepci a jednak zřejmě nedohlédl praktické konsekvence svého legislativního zásahu.*“[113]

Přes výše uvedené zásadní nedostatky novelizace § 96 o. s. ř. a to, že i nadále platí závěry sjednocujícího rozhodnutí velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3309/2011 (a v něm formulovaná koncepce řešení situace, kdy dojde k plnění na základě posléze zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí), přichází nejnovější komentářová literatura s výkladem § 96 odst. 6 o. s. ř., který vychází z alternativní koncepce představené výše v kapitole 2.2 této práce, jíž se přizpůsobila (přestože tato koncepce byla jasně odmítnuta sjednocujícím rozsudkem sp. zn. 31 Cdo 3309/2011). Tato skutečnost jen přispívá ke zvýšení nejistoty v našem právním řádu.

J. Jirsa tak k tomuto ustanovení mj. uvádí, že když řízení v důsledku kasačního rozhodnutí Nejvyššího soudu „obživne“ poté, co na základě zrušeného rozhodnutí žalovaný již plnil, „*musí být spor dořešen a nelze jej ukončit zpětvzetím žaloby ze strany žalobce, kterému pro tuto chvíli vzniklo bezdůvodné obohacení ve výši zaplacené částky (čímž není vyloučeno, že bude úspěšný znovu a povinností žalovaného bude znovu dluh zaplatit).*“[114] Tezi, že žalobce může být v řízení pokračujícím po řízení po kasačním rozhodnutí dovolacího soudu úspěšný znovu, dále rozvíjí K. Svoboda: „*Dojde-li soud posléze k závěru, že žaloba byla po právu, žalobě vyhoví, ale nestanoví lhůtu k plnění ukládané povinnosti, protože už plněno bylo, v opačném případě žalobu zamítne. Při svém rozhodování soud nebere v potaz, že žalovaný po vydání dovolacím soudem zrušeného*

[113] *Ibid.*, s. 64.

[114] JIRSA, J. a kol., Občanské soudní řízení, Soudcovský komentář, Kniha II., § 79-180 občanského soudního řádu, s. 111.

rozsudku plnil.“[115] Podle K. Svobody je pak tento rozsudek využitelný v případném navazujícím řízení o vydání bezdůvodného obohacení, neboť jím bude soud vázán.[116]

Oba výše uvedené názory tak jednoznačně vycházejí z alternativní koncepce, resp. jdou v jistém (ne nepodstatném) ohledu i nad její rámec (viz níže). Podle J. Jirsy dochází k bezdůvodnému obohacení na straně žalobce již okamžikem zrušení pravomocného rozhodnutí, na jehož základě mu žalovaný předtím plnil. Pravomocné deklaratorní soudní rozhodnutí tak v tomto pojetí představuje výlučný právní důvod plnění (J. Jirsa totiž vznik bezdůvodného obohacení nespojuje se zrušením pravomocného rozhodnutí výlučně za předpokladu, že plnění postrádalo oporu v hmotném právu, jako to činí – byť podle našeho názoru i tak nesprávně – rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3309/2011), příp. je splnění žalobou nárokovaného dluhu odvislé od existence takového rozhodnutí (v případě „odpadnutí“ tohoto důvodu jsou účinky splnění zřejmě revokovány).

To, co J. Jirsa pouze naznačuje („*není vyloučeno, že bude* [žalobce] *úspěšný znovu a povinností žalovaného bude znovu dluh zaplatit*“), dovádí do důsledku K. Svoboda – podle jeho pojetí může být žalobce v řízení, které pokračuje poté, co dovolací zruší pravomocné soudní rozhodnutí, podle něhož mu žalovaný předtím plnil, znovu úspěšný; v případě, kdy soud žalobě „opětovně“ vyhoví, však v rozsudku nestanoví lhůtu ke splnění povinnosti, neboť tato byla splněna již dříve (plněním podle následně zrušeného pravomocného rozhodnutí).[117] Uvedené pojetí jde

---

[115] SVOBODA, K.; SMOLÍK, P.; LEVÝ, J.; DOLEŽÍLEK, J. a kol., Občanský soudní řád, Komentář, s. 487. K. Svoboda rovněž uvádí, že soud o neúčinnosti zpětvzetí žaloby podle § 96 odst. 6 o. s. ř. nerozhodne, souhlasí-li se zpětvzetím žalovaný – takto ovšem dané ustanovení formulováno není.

[116] „*Meritorním rozhodnutím, které soud učinil po vyslovení neúčinnosti zpětvzetí podle § 96 odst. 6, je vázán soud, který vede případně následující řízení o vydání plnění, které žalovaný žalobci zaplatil po zrušení původního rozsudku dovolacím soudem.*“

[117] Není zcela zřejmé, jaký význam by skutečnost, že výrok rozsudku nebude obsahovat lhůtu pro splnění uložené povinnosti, měla mít z hlediska žalovaného, který danou povinnost již jednou splnil (podle posléze zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí) – to, že výrok neobsahuje lhůtu ke splnění povinnosti, není překážkou pro to, aby nabyl vykonatelnosti, a stal se tak titulem pro případný výkon rozhodnutí. Jak se totiž uvádí např. v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 10. února 2009, sp. zn. 32 Cdo 3571/2007, „*Nejasnost výroku soudního rozhodnutí by však nenastala ani tehdy, pokud by v něm lhůta ke splnění uložené povinnosti konkrétně určena nebyla. V takovém případě by totiž byla na místě aplikace ustanovení § 160 odst. 1 o. s. ř., podle něhož uloží-li soud v rozsudku povinnost, je třeba ji splnit do tří dnů od právní moci rozsudku nebo, jde-li o vyklizení bytu, do patnácti dnů od právní moci rozsudku; soud může určit lhůtu delší nebo stanovit, že peněžité plnění se může stát ve splátkách, jejichž výši a podmínky splatnosti určí. Uvedené ustanovení tak vymezuje podpůrně konkrétní lhůtu pro situace, že by soud ve výroku rozhodnutí lhůtu ke splnění uložené povinnosti neurčil.*“ Žalovanému by tedy nezbylo nic jiného, než se v takové situaci bránit návrhem na zastavení výkonu rozhodnutí podle § 268 odst. 1 o. s. ř.

tedy bez bližšího teoretického zdůvodnění i nad rámec východisek alternativní koncepce, podle kterých musí řízení pokračující poté, co dojde ke kasaci pravomocného rozhodnutí, na jehož základě žalovaný plnil, nutně skončit zamítnutím žaloby, ukáže-li se, že žalovaný svůj dluh již kompletně uhradil.

3.2 Nález Ústavního soudu ze dne 30. června 2020, sp. zn. Pl. ÚS 40/18

Navzdory všem výše popsaným výhradám byla ústavní konformita ustanovení § 96 odst. 6 o. s. ř. potvrzena nálezem pléna Ústavního soudu ze dne 30. června 2020, sp. zn. Pl. ÚS 40/18, ve kterém většina ústavních soudců potvrdila výchozí předpoklad zastánců alternativní koncepce, a to že meritorní rozsudek vydaný v řízení pokračujícím po kasačním rozhodnutí dovolacího soudu může zlepšit postavení žalovaného, který předtím (bez náležité opory v hmotněprávních poměrech existujících mezi účastníky řízení) žalobci plnil podle následně zrušeného pravomocného rozhodnutí. V uvedeném předpokladu se však většina pléna Ústavního soudu mýlí, jak se níže pokusíme podrobněji ukázat.

3.2.1 Většinový názor pléna Ústavního soudu

V dané právní věci se jednalo o situaci, kdy žalovaná žalobkyni plnila na základě pravomocného soudního rozhodnutí, které následně k dovolání žalované zrušil Nejvyšší soud. Žalobkyně v řízení, které po kasačním rozhodnutí dovolacího soudu pokračovalo před soudem prvního stupně, vzala žalobu zpět, s čímž však žalovaná s poukazem na svůj *právní, morální a procesně ekonomický zájem* na pravomocném rozhodnutí ve věci nesouhlasila. Prvostupňový soud řízení zastavil usnesením, proti kterému podala žalovaná odvolání. Odvolací soud následně řízení přerušil a věc předložil Ústavnímu soudu s návrhem na zrušení § 96 odst. 6 o. s. ř. Svůj návrh na zrušení tohoto ustanovení o. s. ř. pro jeho rozpor s ústavním pořádkem soud odůvodnil tím, že nutí žalobce vést řízení až k zamítnutí žaloby, čímž nepřípustně omezuje jeho dispoziční oprávnění.

Ústavní soud návrh na zrušení § 96 odst. 6 o. s. ř. zamítl s tím, že dané ustanovení nezasahuje do základních práv účastníků řízení. Podle názoru Ústavního soudu není dispoziční zásada zásadou ústavní, nýbrž pouze zákonnou. Shledal, že „*Z Listiny nelze dovodit, že mezi*

základní práva a svobody lze zařadit právo žalobce ukončit soudní spor v okamžiku, kdy je to pro něj maximálně výhodné a pro žalovaného minimálně výhodné.“

Ústavní soud dále uvedl: „*Napadené ustanovení umožňuje po vrácení věci soudu nižšího stupně (dovolacím soudem) pokračovat v řízení bez ohledu na to, že žalovaný žalobci plnil. Soud může vycházet z již provedených důkazů a provede již jen takové, jejichž potřeba vyplynula z kasačního rozhodnutí dovolacího soudu. Na základě před ním provedených důkazů a vycházeje z právního názoru dovolacího soudu* [...] *soud znovu o žalobě rozhodne. Stěží jinak, než že žalobu zamítne. V prvním případě proto, že se nově ukáže, že žaloba byla nedůvodná (žalobce uplatněný nárok neměl). Ve druhém případě proto, že soud dospěl opět k závěru, že žaloba naopak důvodná byla, avšak jejímu vyhovění brání dřívější plnění žalovaného, a na tomto základě byl uplatněný nárok uspokojen.*“

Dále uvedl, že: „*V obou případech se ovšem – jako zásadní – uplatní, že výrok s odůvodněním tvoří integrální jednotu, pročež rozsudek v prvním případě (druhý není třeba řešit) představuje úplnou prejudici (viz § 135 odst. 2, § 159a odst. 1 o. s. ř.). Jestliže žalobce přijaté plnění nevydá dobrovolně, postačí v řízení o vydání bezdůvodného obohacení provést důkaz rozsudkem z původního sporu. Odpadá tak potřeba „skutečného“ sporu o bezdůvodné obohacení, k němuž by muselo dojít, jestliže by řízení po zpětvzetí žaloby bylo zastaveno* [...] *Neobstojí ani námitka navrhovatele stran nákladů řízení. Mělo by být rozhodováno podle úspěchu ve věci. V prvním případě by měl úspěch žalovaný. Ve druhém případě je úspěch žalobce zprostředkovaný úsudkem o „úspěchu“ žalobcovy pohledávky. Zamítnutí žaloby pro plnění žalovaného na tom nic nemění.*“

Názor většiny pléna Ústavního soudu vyjádřený v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 40/18 se setkal s nejednoznačným přijetím,[118] o čemž svědčí i to, že k nálezu připojilo své odlišné stanovisko pět soudců Ústavního soudu (viz níže).

3.2.2 Kritická analýza závěrů nálezu sp. zn. Pl. ÚS 40/18

Již první předpoklad většiny pléna, a to že se soud v řízení pokračujícím po zrušení pravomocného rozsudku, na jehož základě žalovaný žalobci plnil, bude zabývat existencí

[118] BENÁK, J., Zákaz zpětvzetí žaloby podle § 96 odst. 6 OSŘ je ústavně konformní, s. 317.

hmotněprávního nároku žalobce (a provádět za tímto účelem další důkazy), je nesprávný, resp. není zřejmé, na čem se zakládá. To, že by bylo „*alibistické a nesprávné uvést v odůvodnění jen tolik, že žalovaná částka byla již zaplacen*a," a že „*soud by (poté, kdy mu byla věc vrácena soudem nadřízeným) měl respektovat „procesněekonomické zájmy účastníků"* [...] *a vyjádřit se v odůvodnění k meritu věci, tedy k tomu, zda žalobce nárok neměl (a žalobu by bylo třeba beztak zamítnout), anebo měl (a žaloba se zamítá jen proto, že již bylo splněno)*," jak se domnívá J. Petrov,[119] nepředstavuje přesvědčivý důvod.

Závěr o existenci, resp. neexistenci hmotněprávního nároku žalobce v době plnění ze strany žalovaného není totiž pro rozhodnutí soudu nezbytný (žaloba musí být v každém případě zamítnuta – viz výše). Jak již bylo uvedeno, bylo by v rozporu se zásadou hospodárnosti řízení, aby soud prováděl dokazování za účelem zjištění skutečností, které se ve výroku jeho rozhodnutí nemohou nijak projevit (výsledek bude vždy stejný).[120] Na tuto skutečnost ostatně i správně upozorňují disentující soudci v odlišném stanovisku: „*Takový postup není nezbytný pro rozhodnutí věci, neboť žaloba musí být tak jako tak zamítnuta, čehož si je většina vědoma. Žádné ustanovení soudům neukládá pokračovat v řízení kvůli zodpovězení otázek, které nemohou ovlivnit rozhodnutí věci.*"[121] Navíc, i pokud by snad závěry rozhodnutí vydaného v původním řízení byly použitelné (závazné) pro navazující řízení o vydání bezdůvodného obohacení (což ovšem nejsou – viz níže), soud nemůže vycházet z toho, že nynější žalovaný eventuálně někdy v budoucnu soudně uplatní nárok na vydání bezdůvodného obohacení, a vynakládat za tímto účelem prostředky.

---

[119] HULMÁK, M. a kol., Občanský zákoník VI, Závazkové právo, Zvláštní část (§ 2055-3014), Komentář, s. 1865. Viz též DRÁPAL, L.; PONDIKASOVÁ, T., Zrušení pravomocného soudního rozhodnutí a „bezdůvodné obohacení"?, s. 97.

[120] WINTEROVÁ, A.; MACKOVÁ, A. a kolektiv, Civilní právo procesní, Část první: řízení nalézací, s. 71-72; LAVICKÝ, P.; KOTÁSEK, J., Zákaz zpětvzetí žaloby podle nového § 96 odst. 6 OSŘ, s. 5; MELZER, F.; TÉGL, P. a kolektiv, Občanský zákoník – velký komentář, Svazek IX, § 2894-3081, s. 1311. Obdobný závěr vyplývá i ze stanoviska Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 26. dubna 1983 týkajícího se promlčení (publikovaného ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1983, č. 29): „*Zásada hospodárnosti řízení musí vést v takovém případě soud k tomu, aby se přednostně zabýval jen otázkou promlčení práva, pokud to vede rychleji a účinněji k vydání rozhodnutí ve věci samé. Opačný závěr by znamenal, že by soud měl provádět důkazy ohledně odpovědnosti za škodu nebo její výše přesto, že by bylo zjištěn, že by právo na náhradu škody, pokud by bylo dáno, bylo promlčeno. Soud by tedy neměl provádět svědecké, znalecké a jiné dokazování a tím případně zvyšovat náklady řízení jenom proto, aby v odůvodnění svého rozhodnutí mohl uvést, že pro promlčení zamítá přesně zjištěné právo na náhradu škody* [...] *Výsledek, tedy zamítnutí žaloby pro promlčení práva na náhradu škody, by ovšem byl stejný.*"

[121] Viz odst. 22 odlišného stanoviska soudců Jiřího Zemánka, Ludvíka Davida, Jaromíra Jirsy, Kateřiny Šimáčkové a Vojtěcha Šimíčka k nálezu ve věci sp. zn. Pl. ÚS 40/18.

Nejzásadnější omyl většiny pléna Ústavního soudu však spočívá právě v předpokladu, že výsledek původního sporu (bude-li v něm tedy provedeno dodatečné dokazování za účelem zjištění, bylo-li žalovaným předtím plněno po právu, či nikoli) může být určitým způsobem závazný pro soud, který bude následně rozhodovat v řízení o vydání bezdůvodné obohacení. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 40/18 se uvádí: „*V obou případech se ovšem – jako zásadní – uplatní, že výrok s odůvodněním tvoří integrální jednotu, pročež rozsudek v prvním případě (druhý* [plnění bylo z hmotněprávního hlediska po právu] *není třeba řešit) představuje úplnou prejudici (viz § 135 odst. 2, § 159a odst. 1 o. s. ř.). Jestliže žalobce přijaté plnění nevydá dobrovolně, postačí v řízení o vydání bezdůvodného obohacení provést důkaz rozsudkem z původního sporu. Odpadá tak potřeba „skutečného" sporu o bezdůvodné obohacení, k němuž by muselo dojít, jestliže by řízení po zpětvzetí žaloby bylo zastaveno.*"[122]

Zamítavý rozsudek vydaný v původním sporu ovšem pro navazující řízení o vydání bezdůvodného obohacení význam mít nemůže (a to ani pokud by v něm soud vyslovil názor na existenci hmotněprávního nároku žalobce na požadované plnění v době podání žaloby), nemají-li být účinky právní moci vztaženy i na odůvodnění původního zamítavého rozhodnutí.[123] Otázka existence práva žalobce na plnění (v době podání žaloby, resp. přijetí plnění podle posléze zrušeného pravomocného rozhodnutí) by totiž v původním řízení byla v každém případě řešena pouze jako otázka předběžná, přičemž by nikdy nebyla předmětem výroku, a její posouzení by tak nikdy nemohlo nabýt právní moci[124] – výrokem je závazně řešena pouze existence práva žalobce na plnění v době vyhlášení (v daném případě zamítavého) rozsudku (viz § 154 odst. 1 o. s. ř.),

---

[122] Obdobně i J. Petrov: „*Takovéto odůvodnění bude v sepětí se zamítavým výrokem* [...] *představovat res iudicata pro případné pozdější soudní řízení* [...]." (viz HULMÁK, M. a kol., Občanský zákoník VI, Závazkové právo, Zvláštní část (§ 2055-3014), Komentář, s. 1865).

[123] Jak ovšem upozorňuje P. Lavický, „*Odůvodnění neslouží k tomu, aby v něm soud rozhodoval o právech a povinnostech stran, ale aby v něm vyložil, proč rozhodl tak, jak je uvedeno ve výroku, tedy jaká skutková zjištění učinil, jakou cestou k nim dospěl a jak tato skutková zjištění právně posoudil.*" (LAVICKÝ, P., Právní moc důvodů rozsudku?, s. 463). To, že výrok s odůvodněním tvoří „*integrální jednotu*", proto může znamenat pouze to, že odůvodnění rozhodnutí je nástrojem interpretace výroku, pomocí kterého lze upřesnit, „*o jakém předmětu sporu bylo rozhodnuto* [...]." (LAVICKÝ, P., Právní moc důvodů rozsudku?, s. 468).

[124] LAVICKÝ, P. a kol., Občanský soudní řád (§ 1 až 250l), Řízení sporné, Praktický komentář, s. 665-666.

tj. za stavu nastalého teprve poté, co žalovaný žalobci plnil na základě posléze zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí.[125]

Disentující soudci v odlišném stanovisku přitom správně upozorňují, že podle § 159a odst. 1 o. s. ř. nabývá právní moci pouze výrok rozsudku, přičemž závěry uvedené v odůvodnění závazné nejsou.[126] O pro soud závazně vyřešenou předběžnou otázku se může jednat jen v případě, kdy je tato otázka vyřešena ve výroku rozhodnutí (což v daném případě není – ve výroku je řešena jen existence práva na plnění v době vyhlášení rozsudku, nikoli dříve). Nesprávný je proto i poukaz na § 135 odst. 2 o. s. ř.[127] obsažený v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 40/18, neboť *o takové otázce* (tj. o otázce existence hmotněprávního nároku žalobu v době podání žaloby, resp. přijetí plnění od žalovaného) předtím rozhodnutí vydáno nebylo (rozhodnutí bylo vydáno o otázce existence nároku v době rozhodování soudu, tj. poté, co žalovaný již plnění poskytl).

Jak Nejvyšší soud uvedl v rozsudku ze dne 11. června 2009, sp. zn. 23 Cdo 1454/2009, „*Podle ustanovení § 135 odst. 2 o. s. ř. otázky, o nichž přísluší rozhodnout jinému orgánu, může soud s výjimkou případů uvedených v odstavci 1 posoudit sám. Bylo-li však o takové otázce vydáno příslušným orgánem rozhodnutí, soud z něho vychází. Za rozhodnutí jiného orgánu je třeba podle konstantní judikatury považovat i jiné rozhodnutí soudu. Ustanovení § 135 odst. 2 o. s. ř. je třeba v případě, že půjde o rozhodnutí soudu, vykládat v souvislosti s ust. § 159a o. s. ř.* [...] *Nelze se však ztotožnit s právním závěrem, že soud je vázán i posouzením předběžné otázky pouze v odůvodnění rozhodnutí, aniž by posouzení této otázky bylo přímo předmětem sporu. Podle ustanovení § 159a odst. 1 a 4 o. s. ř. je zavazující pro účastníky řízení a pro všechny orgány pouze výrok pravomocného rozsudku. Aby bylo řešení předběžné otázky závazné pro další spory, musela by tedy být tato předběžná otázka řešena přímo ve výroku rozhodnutí (např. v rozhodnutí podle*

---

[125] BRIM, L., Rozhodování o nákladech řízení po zrušení rozhodnutí dovolacím soudem a bezdůvodné obohacení, s. 59.

[126] „*Jak se výslovně uvádí v § 159a odst. 1 o. s. ř., na který většina odkazuje, právní moci nabývá pouze výrok soudního rozhodnutí – tedy nikoliv části odůvodnění. Úvahy v odůvodnění rozsudku, zda se žalobce bezdůvodně obohatil či nikoliv, tedy závazné býti nemohou, byť většina naznačuje opak.*“ (viz odst. 20 odlišného stanoviska). Srov. též ROSENBERG, L.; SCHWAB, K. H.; GOTTWALD, P., Zivilprozessrecht, s. 936.

[127] *Jinak otázky, o nichž přísluší rozhodnout jinému orgánu, může soud posoudit sám. Bylo-li však o takové otázce vydáno příslušným orgánem rozhodnutí, soud z něho vychází.*

§ 80 písm. c) o. s. ř.).“[128] Účinek závaznosti podle § 159a odst. 1 a 3 o. s. ř. tedy znamená, že v případě, kdy určitá otázka, která byla předmětem sporu v jednom řízení a o které bylo v tomto řízení meritorně rozhodnuto s účinkem právní moci, je v následně zahájeném řízení předběžnou otázkou, je soud v tomto následném řízení pravomocným posouzením této otázky vázán, resp. se touto otázkou vůbec nemůže zabývat.[129]

Stejně jako pravomocný rozsudek soudu, kterým bylo vyhověno reivindikační žalobě, neurčuje vlastnictví žalobce k této věci, nýbrž jen povinnost žalovaného žalobci věc vydat,[130] nelze z rozsudku, kterým soud zamítl žalobu na plnění, závazně určit, že žalobce není (nikdy nebyl) věřitelem dlužníka.[131] Ačkoli byla totiž v řízení o žalobě na plnění posuzována stejná otázka, která je předmětem následného řízení o určovací žalobě (existence výchozího právního poměru), byla posuzována pouze jako otázka předběžná, tj. nikoli s účinky právní moci.[132] V německém civilním procesu slouží tomuto účelu mezitímní určovací žaloba (*Zwischenfeststellungsklage*) podle § 256 odst. 2 ZPO, jejímž smyslem je závazně stanovit existenci (resp. neexistenci) sporného právního poměru, která je předpokladem pro rozhodnutí ve věci, aby odpověď na tuto otázku byla součástí výroku, jenž posléze nabyde právní moci (a tato otázka tak byla do budoucna závazně vyřešena).[133] V rakouském právu slouží stejnému účelu mezitímní návrh na určení (*Zwischenantrag auf Feststellung*) podle § 236, resp. § 259 odst. 2 ZPO, jehož základními předpoklady jsou: (a) existence sporného práva nebo právního poměru mezi stranami probíhajícího řízení, (b) závislost rozhodnutí o žalovaném nároku na existenci, resp. neexistenci tohoto práva (tato otázka je pro výsledek sporu prejudiciální), a (c) význam prejudiciálního práva (prejudiciálně

---

[128] Viz též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. června 2009, sp. zn. 23 Cdo 1961/2009, ze dne 19. srpna 2016, sp. zn. 28 Cdo 2950/2015, či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. prosince 2016, sp. zn. 22 Cdo 3453/2016.

[129] LAVICKÝ, P., Právní moc důvodů rozsudku?, s. 464.

[130] DVOŘÁK, B., Právní moc civilních soudních rozhodnutí, s. 67. Viz též LAVICKÝ, P., Právní moc důvodů rozsudku?, s. 465.

[131] Např. ze zamítavého rozsudku vydaného v důsledku úspěšného uplatnění námitky promlčení ze strany žalovaného není z principu možné činit úsudek ohledně toho, zda právo žalobce na požadované plnění existuje, či nikoli – podle judikatury totiž v takovém případě soud žalobu zamítne, a to aniž by se existencí v řízení uplatňovaného práva vůbec zabýval (viz WEINHOLD, D., Promlčení a prekluze v soukromém právu, s. 54).

[132] LAVICKÝ, P. a kol., Občanský soudní řád (§ 1 až 250l), Řízení sporné, Praktický komentář, s. 666.

[133] DVOŘÁK, B., Právní moc civilních soudních rozhodnutí, s. 67.

řešené otázky) musí překračovat význam konkrétního sporu, čímž je nahrazován požadavek právního zájmu na určení daného práva.[134]

Mezitímní určovací žaloba, která může být podle německého práva podána jak žalobcem, tak i žalovaným (jako *Zwischenfeststellungswiderklage*), tedy umožňuje, aby nosná část odůvodnění soudního rozhodnutí rovněž nabyla právní moci. Předmětem této žaloby (která je pravidelně spojena s žalobou na plnění) je právní poměr (*Rechtsverhältnis*), jehož určení je pro rozhodnutí v hlavní věci prejudiciální (tato prejudicialita nahrazuje právní zájem, který je jinak předpokladem podání určovací žaloby) – jako např. vlastnictví pro nárok na vydání věci nebo účinnost smlouvy pro smluvní nároky. O takto pravomocně zjištěném právním poměru nemůže následně být ani v tomto, ani v žádném jiném řízení rozhodnuto odlišně (účinek závaznosti materiální právní moci).[135] Český civilní proces však v současné době obdobný typ žaloby neobsahuje,[136] ačkoli je otázkou, jakým způsobem by byla využitelná pro řešení v této práci řešených problematických situací souvisejících s plněním podle posléze zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí.[137]

Lze tedy uzavřít, že rozsudek vydaný v původním řízení (pokračujícím po zrušení předchozího pravomocného rozsudku, na jehož základě již žalovaný plnil) „úplnou prejudici" ve vztahu k eventuálně navazujícímu řízení o vydání bezdůvodného obohacení představovat nemůže, neboť otázka, na které výsledek následného řízení o vydání bezdůvodného obohacení závisí (existence hmotného subjektivního práva žalobce vůči žalovanému v době plnění), nebyla

---

[134] FASCHING, H. W., Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts, s. 556-557.

[135] Münchener Kommentar zur Zivilprozeßordnung, Band 1, §§ 1-354, s. 1521-1522; ROSENBERG, L.; SCHWAB, K. H.; GOTTWALD, P., Zivilprozessrecht, s. 580. Viz též bod 1.4.2 této práce výše.

[136] Věcný záměr civilního řádu soudního (2. verze, finální znění) s možností učinit takovýto návrh počítá (viz bod 187, s. 225): „*Každá strana může až do konce ústního jednání navrhnout, aby právní vztah nebo právo, které se staly v řízení spornými a na jejichž existenci nebo neexistenci zcela nebo zčásti závisí rozhodnutí o žalobě, byly určeny v rozsudku, který bude o žalobě vynesen, nebo v rozsudku, který mu bude předcházet.*" Jak se dále uvádí na s. 226 věcného záměru, „*O mezitímním určovacím návrhu rozhoduje soud v rozsudku samostatným výrokem, jenž je účasten právní moci. Na rozdíl od obecné určovací žaloby není ale třeba prokazovat existenci naléhavého právního zájmu na určení ne/existence práva nebo právního vztahu.*"

[137] Jak bylo uvedeno, meritorní rozhodnutí soudu v řízení poté, co žalovaný již plnil na základě pravomocného soudního rozhodnutí, které bylo následně zrušeno dovolacím soudem, na otázce existence subjektivního hmotného práva žalobce nezávisí – výrok rozsudku bude stejný (zamítavý) jak v případě, pokud žalobce toto právo měl (a zaniklo splněním), tak i pokud mu takové právo nikdy nesvědčilo (pravomocné určení existence, příp. neexistence tohoto práva žalobce proto v dané fázi řízení již význam nemá – toto právo žalobce v dané chvíli již zcela jistě neexistuje). Popsaná mezitímní určovací žaloba by tedy své místo měla v řízení do okamžiku, než dojde k poskytnutí plnění.

zodpovězena ve výroku tohoto (zamítavého) rozsudku, ale případně jen v jeho odůvodnění, a to rovněž jako otázka předběžná (byla-li zodpovězena vůbec – její vyřešení totiž není pro výrok rozsudku třeba, neboť ten bude zamítavý v každém případě, na což správně poukazují disentující soudci v odst. 22 odlišného stanoviska k nálezu sp. zn. Pl. ÚS 40/18: „*Shrnuto, soudy nemají důvod zabývat se tím, zda došlo k bezdůvodnému obohacení, a i kdyby to učinily, nebudou jejich závěry závazné.*“).

Existují tedy pouze dva možné výklady závěrů nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 40/18, aby závěry zamítavého rozsudku vydaného v řízení pokračujícím po zrušení předchozího rozsudku, na jehož základě žalovaný plnil, mohly být využitelné i v novém řízení o vydání bezdůvodného obohacení vyvolaném původním žalovaným. Oba tyto výklady jsou přitom jen těžko akceptovatelné.

Podle prvního je nutné účinky materiální právní moci vztáhnout i na odůvodnění soudního rozhodnutí (bude-li v něm tedy otázka, zda byl žalobce v době uskutečnění plnění z hlediska hmotněprávního věřitelem žalovaného, vůbec zodpovězena), a fakticky tak suplovat absenci možnosti podání mezitímního určovacího návrhu v českém civilním procesním právu.[138] Tento názor je přitom rozšířený i v právní praxi. Třeba právní věta rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 25. června 2014, sp. zn. 31 Cdo 2740/2012, totiž zní: „*Je-li rozhodnutím o věci samé (jeho výrokem) ve sporu o splnění povinnosti, která vyplývá ze zákona, z právního vztahu nebo z porušení práva, zcela vypořádán právní vztah založený ve sporu o plnění na řešení předběžné otázky (řešení přijaté v takovém sporu vyčerpalo beze zbytku obsah předběžné otázky, ze které již /proto/ nemohou vzejít další spory o splnění povinnosti mezi týmiž účastníky), pak následnému sporu o určení, zda tu právní vztah (právní poměr) nebo právo je či není, je-li na tom naléhavý právní zájem, jímž má být výrokem soudního rozhodnutí znovu posouzena stejná předběžná otázka, již brání překážka věci rozsouzené (res iudicata).*“ Jak bylo přitom uvedeno výše, o závazně vyřešenou předběžnou otázku se může jednat pouze v případě, kdy je její řešení obsaženo ve výroku soudního rozhodnutí – v případě rozsudku vydaného ve sporu o splnění povinnosti je však předmětem výroku pouze existence práva na plnění v okamžiku vyhlášení rozsudku, a nikoli existence sporného právního

[138] LAVICKÝ, P. a kol., Občanský soudní řád (§ 1 až 250l), Řízení sporné, Praktický komentář, s. 775.

poměru jako taková (řízení o žalobě na plnění a následné řízení o určovací žalobě mají každé odlišný předmět).[139]

Uvedený výklad je tedy nejen v rozporu s § 159a odst. 1 o. s. ř., ale může mít nezamýšlený negativní dopad i na původního žalovaného, jehož procesní postavení má přitom posílit. Bude-li totiž závěr soudu ohledně existence právního poměru v době plnění uvedený v odůvodnění zamítavého rozsudku vydaného v původním řízení (pokračujícím po kasačním rozhodnutí dovolacího soudu) nesprávný, nebude proti němu existovat účinná možnost obrany, neboť podání opravného prostředku pouze proti odůvodnění soudního rozhodnutí není přípustné (viz § 202 odst. 3 a § 236 odst. 2 o. s. ř.).[140] Žalovaný, který plnil v rozporu se skutečnými hmotněprávními poměry, tak bude zbaven možnosti domoct se vydání plnění, které žalobci předtím poskytl, neboť soud rozhodující v případném navazujícím řízení o vydání bezdůvodného obohacení bude vázán nesprávným závěrem ohledně oprávněnosti přijetí plnění původním žalobcem (uvedeným v odůvodnění zamítavého rozsudku vydaného v původním řízení).[141]

Nelze akceptovat ani další možný výklad nálezu sp. zn. Pl. ÚS 40/18, že zamítavý rozsudek vydaný v původním řízení (za předpokladu, že soud v řízení pokračujícím po kasačním rozhodnutí

---

[139] *Ibid.*, s. 775. Viz též LAVICKÝ, P., Právní moc důvodů rozsudku?, s. 467.

[140] Na uvedené správně poukazují i disentující soudci v odst. 21 odlišného stanoviska k nálezu sp. zn. Pl. ÚS 40/18: „*Ostatně ani většina by si patrně nepřála, aby části odůvodnění byly závazné, kdyby dostatečně domyslela důsledky svého závěru. Stačí si představit, že toto hodnocení bude chybné* [...] *Žalobce ani žalovaný by neměli možnost takovému hodnocení obsaženému v odůvodnění čelit – soudy by totiž dospěly ke správnému výroku spočívajícímu v zamítnutí žaloby, a odvolání ani dovolání jen proti důvodům rozhodnutí není přípustné (§ 202 odst. 3 a § 236 odst. 2 o. s. ř.). Opravdu se tedy většina domnívá, že v případném sporu o vydání bezdůvodného obohacení je pro obecné soudy závazný závěr, zda k bezdůvodnému obohacení došlo, vyslovený toliko v odůvodnění rozsudku vydaného v původním sporu?*“

[141] Svérázným způsobem se s tímto problémem vypořádal senát Nejvyššího soudu č. 26 v usnesení ze dne 22. ledna 2020, sp. zn. 26 Cdo 3090/2019, když uzavřel, že žalovaný, který žalobci plnil na základě později zrušeného pravomocného rozhodnutí, přičemž v řízení pokračujícím po vrácení věci soudu nižší instance tento soud žalobu sice zamítl, ale učinil tak z důvodu, že nárok žalobce byl oprávněný (a zanikl splněním ze strany žalovaného), má možnost toto pro něj zdánlivě příznivé rozhodnutí napadnout odvoláním (dovoláním), ve kterém zpochybní důvody, které soud vedly k zamítnutí nároku žalobce. V případě nemožnosti žalovaného tak učinit by se podle Nejvyššího soudu jednalo „*o ryze formalistický přístup*“: „*Plní-li žalovaný žalobci na základě pravomocného a později zrušeného rozsudku odvolacího soudu a v následném meritorním rozhodnutí soud dospěje k závěru, že požadované plnění žalobci náleží a že nebýt poskytnutého plnění muselo by být žalobě vyhověno, je třeba žalovaného považovat za účastníka, v jehož poměrech rozhodnutím soudu nastala újma odstranitelná tím, že odvolací (dovolací) soud toto rozhodnutí zruší; ustanovení § 202 odst. 3, § 236 odst. 2 o. s. ř. se neuplatní (šlo by o ryze formalistický přístup). Opačný výklad by znamenal, že žalovaný, který splní povinnost uloženou mu pravomocným rozhodnutím soudu předtím, než je toto rozhodnutí zrušeno odvolacím (dovolacím) soudem, by již neměl možnost napadnout odvoláním (dovoláním) následné meritorní rozhodnutí soudu, v němž je, byť jen v odůvodnění, v jeho neprospěch řešeno, že žalobce měl žalobou uplatněný nárok* [...].“

dovolacího soudu provedl dodatečné dokazování a v odůvodnění tohoto rozsudku se vyjádřil k oprávněnosti přijetí plnění ze strany žalobce z hlediska hmotného práva) lze v případném následném řízení o vydání bezdůvodného obohacení využít např. jako listinný důkaz, a „přenést" tak jeho závěry (přinejmenším skutkové)[142] do nového řízení o vydání bezdůvodného obohacení s tím, že tak „odpadne" potřeba vedení skutečného sporu: „*Jestliže žalobce přijaté plnění nevydá dobrovolně, postačí v řízení o vydání bezdůvodného obohacení provést důkaz rozsudkem z původního sporu. Odpadá tak potřeba „skutečného" sporu o bezdůvodné obohacení, k němuž by muselo dojít, jestliže by řízení po zpětvzetí žaloby bylo zastaveno.*"[143] Rozsudek vydaný v původním řízení podléhá jako listinný důkaz volnému hodnocení (§ 132 o. s. ř.), přičemž podle § 153 odst. 1 o. s. ř. rozhoduje soud ve věci na základě zjištěného skutkového stavu – tomuto účelu slouží procesní dokazování, které nemůže být nahrazeno „převzetím" skutkových zjištění učiněných v jiném řízení („přenesením" skutkových zjištění z jednoho řízení do druhého).[144] Uvedený postup soudu rozhodujícího v řízení o vydání bezdůvodného obohacení by tak byl nejen porušením zásady přímosti při dokazování,[145] ale ve skutečnosti by představoval vyprázdnění obsahu a účelu občanského soudního řízení jako takového.[146]

Pochybovat lze i o správnosti závěrů nálezu sp. zn. Pl. ÚS 40/18 týkajících se otázky nákladů řízení: „*Neobstojí ani námitka navrhovatele stran nákladů řízení. Mělo by být rozhodováno podle úspěchu ve věci. V prvním případě* [žalobci hmotněprávní nárok nesvědčil] *by*

---

[142] Z právního posouzení určité otázky jiným orgánem může soud vyjít pouze za předpokladu, že daná otázka byla tímto jiným orgánem závazně řešena (viz § 135 o. s. ř.) – jak bylo ovšem uvedeno, otázka, zda se žalobce přijetím plnění od žalovaného na základě posléze zrušeného pravomocného rozhodnutí bezdůvodně obohatil, zamítavým rozsudkem soudu v původním řízením řešena nebyla: „*V ostatních případech ovšem vázán není, takže jiné otázky než ty o vině a osobním stavu může (spíše musí) řešit před svým rozhodnutím sám jako otázky předběžné (prejudiciální), aby se dobral konečného (meritorního) rozhodnutí ve věci.*" (JIRSA, J. a kol., Občanské soudní řízení, Soudcovský komentář, Kniha II., § 79-180 občanského soudního řádu, s. 390). Viz též LAVICKÝ, P., Právní moc důvodů rozsudku?, s. 467.

[143] Viz odst. 33 nálezu Ústavního soudu ze dne 30. června 2020, sp. zn. Pl. ÚS 40/18.

[144] LAVICKÝ, P., Právní moc důvodů rozsudku?, s. 464.

[145] Viz mj. nález Ústavního soudu ze dne 3. srpna 2011, sp. zn. I. ÚS 3725/10: „*Skutková zjištění (zjištění skutkového stavu) jsou v občanském soudním řízení výsledkem provádění důkazů (§ 122 o. s. ř.) a jejich hodnocení (§ 132 o. s. ř.). Z uvedeného plyne a contrario závěr, že skutková zjištění může činit toliko ten soud, který důkaz provedl (s výjimkou podle § 122 odst. 2 o. s. ř.). Dodržení zásady přímosti je tudíž jedním z pojmových znaků důkazního řízení.*" Viz též LAVICKÝ, P., Právní moc důvodů rozsudku?, s. 465. K zásadě přímosti v rakouském civilním procesu srov. FASCHING, H. W., Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts, s. 354 a násl.

[146] Rozsudek vydaný v původním řízení však zároveň představuje veřejnou listinu, přičemž podle § 134 o. s. ř. je s takovou listinou spojena domněnka pravdivosti jejího obsahu, tj. i správnosti v ní obsažených skutkových zjištění.

měl úspěch žalovaný. Ve druhém případě [žaloba byla podána důvodně] *je úspěch žalobce zprostředkovaný úsudkem o „úspěchu" žalobcovy pohledávky. Zamítnutí žaloby pro plnění žalovaného na tom nic nemění.*" Platná právní úprava ovšem neumožňuje promítnout nezávazný úsudek soudu o důvodnosti podání žaloby obsažený v odůvodnění zamítavého rozsudku do nákladového výroku soudního rozhodnutí. Úspěch ve věci ve smyslu § 142 odst. 1 o. s. ř. se totiž „*posuzuje podle toho, v jakém rozsahu soud ve svém konečném meritorním rozhodnutí vyhověl žalobnímu petitu.*"[147] Z hlediska zákonných pravidel o náhradě nákladů řízení by tedy měl být žalobce, který přijal od žalovaného plnění v souladu se skutečnými hmotněprávními poměry, v tomto případě přesto povinen nahradit žalovanému náklady řízení, neboť z hlediska procesněprávních předpisů bude považován za stranu, která v řízení neuspěla.

Závěrem lze uvést, že pokud tedy žalobce poté, co dojde ke zrušení pravomocného rozhodnutí, na jehož základě mu již žalovaný plnil, vezme svou žalobu zpět, nejedná se z jeho strany o snahu „*zmařit vydání již očekávaného a pro něj nepříznivého rozsudku.*"[148] Roli zde nehraje ani výhodnost ukončení sporu v tomto okamžiku pro žalobce, jak se domnívá většina soudců Ústavního soudu.[149] Ze skutečnosti, že hmotněprávní a procesněprávní vztahy existují nezávisle na sobě (přičemž deklaratorní pravomocné soudní rozhodnutí se v hmotněprávních poměrech stran bezprostředně neprojeví),[150] totiž nutně plyne, že plněním žalovaného předmět sporu odpadá s tím, že nadále není o čem jednat (odklizením pravomocného rozhodnutí nepominou případné hmotněprávní účinky splnění – žalobě znovu vyhověno být nemůže; žalovaný se v tomto řízení ani nemůže domoct zpět již poskytnutého plnění, neboť tento nárok není předmětem řízení, a to bez ohledu na to, plnil-li žalovaný v rozporu se skutečnými hmotněprávními poměry).[151] Na skutečnosti, že předmět sporu odpadl (a jeho pokračování tak nemá význam), nemůže nic změnit ani to, že byla žalobci možnost zpětvzetí žaloby odebrána novým ustanovením § 96 odst. 6 o. s. ř. Nutnost dovést spor až k meritornímu rozhodnutí přitom

---

[147] WINTEROVÁ, A.; MACKOVÁ, A. a kolektiv, Civilní právo procesní, Část první: řízení nalézací, s. 307.

[148] DRÁPAL, L.; PONDIKASOVÁ, T., Zrušení pravomocného soudního rozhodnutí a „bezdůvodné obohacení"?, s. 97.

[149] Viz odst. 32 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 40/18: „*Z Listiny nelze dovodit, že mezi základní práva a svobody lze zařadit právo žalobce ukončit soudní spor v okamžiku, kdy je to pro něj maximálně výhodné a pro žalovaného minimálně výhodné.*"

[150] LAVICKÝ, P. a kol., Občanský soudní řád (§ 1 až 250l), Řízení sporné, Praktický komentář, s. 771.

[151] Výjimku představuje případný vzájemný návrh podaný žalovaným – viz bod 2.2.2 této práce výše.

nemá žádný význam ani pro žalovaného. Nepřesvědčivé závěry nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 40/18 týkající se tohoto ustanovení tak jen dále zvýšily nejistotu ohledně toho, jak postupovat v případě, kdy dojde k plnění na základě pravomocného soudního rozhodnutí, které je posléze zrušeno dovolacím soudem.

3.2.3 Judikatura navazující na nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 40/18

Navzdory výše uvedeným pochybnostem týkajícím se závěrů nálezu Ústavního soudu ze dne 30. června 2020, sp. zn. Pl. ÚS 40/18, představuje v nálezu předvídaný postup pro řešení situací, kdy žalovaný poskytne žalobci plnění na základě později zrušeného pravomocného rozsudku, v současnosti přijímanou praxi opakovaně potvrzenou v judikatuře (podle této koncepce soud po zrušení původního rozhodnutí dovolacím soudem pokračuje v řízení o žalobě, kterou v každém případě zamítne, přičemž v odůvodnění rozhodnutí uvede, zdali tak činí z důvodu, že nárok žalobce byl oprávněný a zanikl splněním ze strany žalovaného, či z důvodu, že nárok žalobce nikdy neexistoval – tento závěr bude rozhodující i z hlediska určení, která strana je povinna nést náklady řízení[152]). V nálezu ze dne 8. září 2020, sp. zn. III. ÚS 3657/19, Ústavní soud setrval na svém postoji k souladu ustanovení § 96 odst. 6 o. s. ř. s ústavním pořádkem, když znovu vyložil, že účelem ustanovení § 96 odst. 6 o. s. ř. je „*postavit najisto, zda povinnost žalovaného vůči žalobci skutečně po právní stránce existuje, anebo zda se žalobce bezdůvodně obohatil na úkor žalovaného na základě zrušeného pravomocného rozhodnutí. Rozhodne-li obecný soud na základě zrušujícího rozhodnutí Nejvyššího soudu o nedůvodnosti uplatňovaného nároku, bude tudíž postaveno najisto, že v případě poskytnutého plnění jde o bezdůvodné obohacení žalobce, kterému tak implicitně vyplyne povinnost takové plnění vrátit.*“[153]

---

[152] Jak výstižně poznamenává P. Lavický, „*kategorizace rozhodnutí „zamítavý, ale vlastně vyhovující rozsudek“ a „zamítavý, a tentokrát opravdu zamítavý rozsudek“ je* [z hlediska určení ve sporu úspěšného účastníka řízení pro účely rozhodnutí o povinnosti hradit náklady řízení] *naprosto zcestná* [...] *Chceme opravdu přijmout schizofrenní závěr, že žalobce zvítězil, přestože jeho žaloba byla zamítnuta, a žalovaný navzdory zamítnutí žaloby prohrál? Může to být ještě absurdnější?*“ (LAVICKÝ, P., Právní moc důvodů rozsudku?, s. 463).

[153] Viz odst. 22 nálezu Ústavního soudu ze dne 8. září 2020, sp. zn. III. ÚS 3657/19. Jak ovšem správně upozorňuje P. Lavický, „*Otázka, zda se žalobce na úkor žalovaného bezdůvodně obohatil, nemůže být rozsudkem zamítajícím žalobu o plnění „postavena najisto“, neboť nejenže nebyla předmětem sporu, ale dokonce nebyla ve vztahu k němu ani otázkou předběžnou; tou byla otázka existence právního důvodu plnění žalovaného, což není totéž co závěr, že se žalobce bezdůvodně obohatil.*“ (LAVICKÝ, P., Právní moc důvodů rozsudku?, s. 467).

V rozsudku ze dne 25. listopadu 2020, sp. zn. 27 Cdo 2773/2020, Nejvyšší soud uvedl, že z jeho ustálené judikatury vyplývá, že „*1) Poskytl-li žalovaný žalobci požadované plnění na základě pravomocného rozsudku odvolacího soudu, který byl později zrušen dovolacím soudem, je soud povinen v řízení pokračovat a ve věci meritorně rozhodnout. 2) Zjistí-li soud, že splněná povinnost podle hmotného práva skutečně existovala, tedy že žalobci uplatněný nárok náležel (měl právní titul pro přijetí plnění), pak žalobu zamítne, neboť zaplacením splnil žalovaný svou povinnost a nárok žalobce již uspokojil; žaloba byla v takovém případě podána důvodně a žalobce se přijetím plnění bezdůvodně neobohatil. 3) Zjistí-li soud, že uplatněný nárok žalobci nenáležel, žalobu zamítne, neboť nebyla podána důvodně; v takovém případě se (v rozsahu poskytnutého plnění) žalobce bezdůvodně obohatil. 4) Výrok rozhodnutí bude tedy po formální stránce vždy zamítavý a pouze důvod, který vedl k zamítnutí žaloby, umožní rozlišit, zda jde o rozhodnutí ve prospěch žalobce či žalovaného, a to i při posuzování úspěchu či neúspěchu ve věci v souvislosti s rozhodováním o náhradě nákladů řízení.*“[154]

V rozhodovací praxi se však již vyskytly i případy, kdy z rozporného odůvodnění rozsudku soudu vydaného poté, co Nejvyšší soud svým kasačním rozhodnutím původní rozsudek, na jehož základě již žalovaný plnil, zrušil (a toto řízení nemohlo být z důvodu použití § 96 odst. 6 o. s. ř. zastaveno pro zpětvzetí žaloby), vyplynulo, že nárok žalobci nikdy nenáležel s tím, že však zároveň zanikl splněním ze strany žalovaného. Jak Nejvyšší soud uvedl v rozsudku ze dne 31. ledna 2022, sp. zn. 23 Cdo 682/2020, „*dojde-li k zamítnutí žaloby na základě důvodů, jež jsou z právního hlediska vzájemně neslučitelné, přičemž vzájemný logický rozpor odůvodnění rozsudku nelze odstranit ani výkladem, nemůže být z hlediska účinku závaznosti pravomocného rozhodnutí pro soud v jiném řízení mezi stejnými účastníky (jejich nástupci) ve smyslu § 159a odst. 3 o. s. ř. účasten právní moci žádný z takto rozporných závěrů. V té souvislosti Nejvyšší soud zdůrazňuje, že v souladu s právní úpravou, která účinky právní moci propůjčuje pouze výroku rozhodnutí (viz § 159a odst. 1, 3 a 4 o. s. ř.), nejsou právní moci účastny ani jednotlivé dílčí právní závěry soudu uvedené v odůvodnění zamítajícího rozsudku či snad dokonce skutková zjištění soudu* [...].“[155]

---

[154] Viz odst. 22 citovaného rozsudku. Viz též mj. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. července 2021, sp. zn. 28 Cdo 1540/2021.

[155] Viz odst. 40 citovaného rozsudku.

Nejvyšší soud tak v dané věci nejprve uvedl, že z důvodu vzájemné neslučitelnosti závěrů o důvodech zamítnutí žaloby odvolacím soudem nemůže být pro navazující řízení o vydání bezdůvodného obohacení závazný ani jeden z těchto (vzájemně rozporných) závěrů. Následně však dodal, že „*jednotlivé dílčí právní závěry soudu*“ obsažené v odůvodnění rozhodnutí nemohou být účastny plné moci nikdy. Ačkoli z nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 40/18 výslovně neplyne, že by závěr o důvodnosti původně podané žaloby obsažený v odůvodnění rozhodnutí vydaného v řízení pokračujícím po kasačním rozhodnutí Nejvyššího soudu měl být účasten právní moci zamítavého rozhodnutí, má-li ovšem být tento závěr závazný pro navazující nové řízení o vydání bezdůvodného obohacení (aby tak odpadla potřeba vést *skutečný spor o bezdůvodné obohacení* v souladu s přesvědčením Ústavního soudu), nelze tuto závaznost vysvětlit jinak než právě tím, že tento závěr právní moci nabyde (viz bod 3.2.2 této práce výše).

Nejvyšší soud v odst. 41 citovaného rozsudku ze dne 31. ledna 2022, sp. zn. 23 Cdo 682/2020, dále uvedl, že „*nebyla-li vzájemná neslučitelnost důvodů, na kterých je založen druhý rozsudek vrchního soudu, odstraněna ani výkladem rozhodnutí, může být pro soudy ve smyslu § 159a odst. 3 o. s. ř. závazný pouze závěr, že ke dni vyhlášení (viz § 154 odst. 1 o. s. ř.) druhého rozsudku vrchního soudu nebyl dán nárok žalované (v tamním řízení žalobkyně) vůči žalobkyni (v tamním řízení žalované) na náhradu škody* [...] *za daného stavu řízení nebyla druhým rozsudkem vrchního soudu závazně vyřešena otázka, zda nárok žalované (v tamním řízení žalobkyně) na náhradu škody vůči žalobkyni (v tamním řízení žalované) dříve skutečně existoval (a zanikl poskytnutým plněním), nebo zda takový nárok nikdy nevznikl, a poskytnutým plnění tak došlo k bezdůvodnému obohacení žalované.*“ V souladu s tím, co bylo uvedeno v předchozím bodu 3.2.2 této práce výše, lze k citovanému závěru Nejvyššího soudu uvést, že otázka, *zda nárok žalované dříve skutečně existoval, nebo zda takový nárok nikdy nevznikl*, v rozsudku vydaném v řízení pokračujícím po kasačním rozhodnutí dovolacího soudu ani ve skutečnosti nikdy vyřešena být nemohla, neboť nikdy nebyla předmětem tohoto řízení.

4. Řešení některých problematických otázek podle současné právní úpravy a judikatury

Nejistota ohledně toho, jak postupovat pro případ, že žalovaný plnil na základě později zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí, se výrazně promítá i v některých specifických situacích. Jednu z nich představuje ta, kdy je na základě pravomocného soudního rozhodnutí, které je posléze Nejvyšším soudem zrušeno, plněn promlčený dluh, a to poté, co soud v řízení, které vyústí ve vydání tohoto později zrušeného pravomocného rozhodnutí, k promlčení nepřihlédne navzdory vznesení námitky promlčení žalovaným. Druhou představuje situace, kdy solidárně zavázaný dlužník (škůdce) uhradí na základě později zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí celou škodu, k jejíž náhradě je společně a nerozdílně s ostatními spoluškůdci povinen, ačkoli jsou (byly) dány důvody pro rozhodnutí o stanovení dílčí (dělené) odpovědnosti podle § 2915 odst. 2 OZ 2012. Na tyto dvě specifické situace (a způsoby jejich řešení podle aplikovatelné právní úpravy a judikatury) se pokusíme zaměřit v následující části této práce.

4.1 Plnění promlčeného dluhu podle posléze zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí

4.1.1 Promlčení a bezdůvodné obohacení

V obecné rovině lze promlčení vymezit jako následek marného uplynutí času v právu,[156] jehož podstatou je oslabení hmotného subjektivního práva věřitele v důsledku nevykonání tohoto práva v promlčecí lhůtě.[157] Oslabení spočívající ve ztrátě možnosti věřitele (žalobce) toto hmotné subjektivní právo úspěšně vymoct soudní cestou (tj. ve ztrátě nároku spojeného s tímto právem) však nenastává již samotným marným uplynutím promlčecí lhůty, ale teprve účinným vznesením námitky promlčení ze strany dlužníka (žalovaného) v rámci soudního řízení vedeného o (promlčené) pohledávce věřitele.[158] Okamžikem samotného promlčení tedy dlužníku vzniká „pouze“ právo vznést v řízení o promlčené pohledávce námitku promlčení, a nárok žalobce se tak stává podmíněným – od okamžiku, kdy se právo promlčelo (tj. kdy marně uplynula promlčecí

[156] MELZER, F.; TÉGL, P. a kolektiv, Občanský zákoník – velký komentář, Svazek III, § 419-654, s. 881.

[157] LAVICKÝ, P. a kol., Občanský zákoník I, Obecná část (§ 1-654), s. 1944.

[158] WEINHOLD, D., Promlčení a prekluze v soukromém právu, s. 49.

lhůta), závisí možnost jeho vymožení v soudním řízení na tom, vznese-li dlužník jako žalovaný v řízení o tomto právu (pohledávce) žalobce námitku promlčení.[159] Teprve účinným vznesením námitky promlčení v soudním řízení pozbývá právo žalobce nárok s tím procesním důsledkem, že žaloba o jeho přiznání musí být zamítnuta.

Promlčením samotným (tedy marným uplynutím promlčecí lhůty) tedy nárok nezaniká, nýbrž se pouze stává podmíněným (jeho další trvání je závislé na nevznesení námitky promlčení ze strany dlužníka – žalovaného).[160] Účinným vznesením námitky promlčení následně zaniká pouze jedna složka věřitelova práva (nárok), nikoli však právo samotné,[161] což je v souladu s koncepcí promlčení se slabým účinkem (kdy právo jako takové na rozdíl od účinků promlčení silného – prekluze – nezaniká);[162] takto oslabené právo (tj. právo, které ztratilo nárok jako jednu z vlastností hmotného subjektivního práva) představuje právo naturální, které i nadále trvá (trvá i jemu odpovídající povinnost dlužníka plnit), splnění této povinnosti však v zásadě nadále není vynutitelné soudní cestou (jedná se o naturální povinnost).[163] Jak tedy upozorňuje D. Weinhold, formulace obsažená v § 609 OZ 2012 („*Nebylo-li právo vykonáno v promlčecí lhůtě, promlčí se a dlužník není povinen plnit.*“)[164] „*je poněkud nešťastná. Promlčením totiž nedojde k zániku dlužníkovy povinnosti jako takové, ani nedojde k zániku subjektivního práva věřitele, které dlužníkově povinnosti odpovídá. Dlužníkova povinnost je modifikována v důsledku oslabení nároku věřitele.*“[165]

---

[159] *Ibid.*, s. 50.

[160] MELZER, F.; TÉGL, P. a kolektiv, Občanský zákoník – velký komentář, Svazek III, § 419-654, s. 885.

[161] WEINHOLD, D., Promlčení a prekluze v soukromém právu, s. 50.

[162] LAVICKÝ, P. a kol., Občanský zákoník I, Obecná část (§ 1-654), s. 1945.

[163] DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol., Občanské právo hmotné, Svazek 1, Díl první: Obecná část, s. 413; LAVICKÝ, P. a kol., Občanský zákoník I, Obecná část (§ 1-654), s. 1953; MELZER, F.; TÉGL, P. a kolektiv, Občanský zákoník – velký komentář, Svazek IX, § 2894-3081, s. 1435.

[164] Srov. § 100 odst. 1 OZ 1964: „*Právo se promlčí, jestliže nebylo vykonáno v době v tomto zákoně stanovené (§ 101 až 110). K promlčení soud přihlédne jen k námitce dlužníka. Dovolá-li se dlužník promlčení, nelze promlčené právo věřiteli přiznat.*“

[165] WEINHOLD, D., Promlčení a prekluze v soukromém právu, s. 51. Jiný pohled zastává L. Brim: „*Nastíněný výklad dvoufázových účinků promlčení ovšem odpovídal dikci § 100 odst. 1 ObčZ 1964 a § 33 odst. 1 ObchZ, jež shodně hovořily o nemožnosti přiznání promlčeného práva, dovolal-li se dlužník nastalého promlčení. Z textu § 609 a 610 naproti tomu vyplývá, že účinky promlčení jsou nyní koncipovány poněkud odlišně: promlčení práva, jehož se dlužník řádně dovolal, má působit zánik povinnosti dlužníka plnit* [...] *Úsudek, že povinnost odpovídající právu věřitele nadále existuje (třebaže jen jako naturální obligace), ovšem v takovém případě vede ke kontradikci, neboť implikuje, že*

Významným důsledkem koncepce promlčení se slabým účinkem, kdy právo po uplynutí promlčecí lhůty (resp. po vznesení námitky promlčení ze strany dlužníka a následným pozbytím nároku) i nadále existuje, byť v oslabené podobě, je to, že plní-li dlužník promlčený dluh, plní na existující právo žalobce (neplní *indebite*), a nevzniká mu tak nárok na vrácení toho, co plnil, jako bezdůvodného obohacení.[166] Uvedené vyplývá jak z druhé věty ustanovení § 609 OZ 2012 („*Plnil-li však dlužník po uplynutí promlčecí lhůty, nemůže požadovat vrácení toho, co plnil.*"), tak z § 2997 odst. 1 OZ 2012 („*Dlužník, který plnil dluh nežalovatelný nebo promlčený nebo takový, který je neplatný pro nedostatek formy, nemá právo na vrácení toho, co plnil.*").[167] Jak uvádějí P. Tégl a D. Weinhold, „*Splní-li dlužník takový dluh* [tj. promlčený]*, jedná se o řádnou soluci (§ 1908 odst. 1), na straně věřitele nevzniká bezdůvodné obohacení a dlužník nemá právo žádat vrácení toho, co plnil (soluti repetitio), z titulu kondikce.*"[168] Pravidlo obsažené v § 2997 odst. 1 OZ 2012 se však neuplatní v případech vyjmenovaných v odst. 2 tohoto ustanovení.[169]

4.1.2 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. ledna 2009, sp. zn. 33 Odo 1368/2006, a navazující judikatura Nejvyššího soudu

Přestože tedy podle § 609 a 2997 odst. 1 OZ 2012 (resp. dřívějšího § 455 odst. 1 OZ 1964) nepředstavuje plnění promlčeného dluhu bezdůvodné obohacení, ustálila se rozhodovací praxe Nejvyššího soudu již za účinnosti OZ 1964 na stanovisku, že účinky tehdejšího § 445 odst. 1 OZ 1964 (tj. že plněním promlčeného dluhu nevznikne tomu, kdo takový dluh plnil, právo na vydání tohoto plnění jako bezdůvodného obohacení) odpovídajícího nynějším ustanovením § 609 a § 2997 odst. 1 OZ 2012 nenastanou v případě, kdy žalovaný plnil promlčený dluh na základě pravomocného soudního rozhodnutí, které bylo posléze zrušeno dovolacím soudem, a to navzdory

---

dlužník je sice povinen věřiteli plnit, neboť jeho povinnost nadále existuje, ale zároveň mu již nikdy plnit nemusí, jelikož má právo plnění trvale odepřít." (viz LAVICKÝ, P. a kol., Občanský zákoník I, Obecná část (§ 1-654), s. 1947).

[166] WEINHOLD, D., Promlčení a prekluze v soukromém právu, s. 49; DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol., Občanské právo hmotné, Svazek 1, Díl první: Obecná část, s. 413; LAVICKÝ, P. a kol., Občanský zákoník I, Obecná část (§ 1-654), s. 1953; ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J. a kolektiv, Občanské právo hmotné, Díl třetí: Závazkové právo, s. 518.

[167] Srov. § 445 odst. 1 OZ 1964: „*Za bezdůvodné obohacení se nepovažuje, bylo-li přijato plnění promlčeného dluhu nebo dluhu neplatného jen pro nedostatek formy.*"

[168] MELZER, F.; TÉGL, P. a kolektiv, Občanský zákoník – velký komentář, Svazek III, § 419-654, s. 886.

[169] „*Plnila-li osoba proto, že k tomu byla přivedena lstí, donucena hrozbou nebo zneužitím závislosti, ustanovení odstavce 1 se nepoužije. To platí i v případě, že plnila osoba nesvéprávná.*"

tomu, že z hlediska skutečných hmotněprávních poměrů byl (resp. je) žalovaný dlužníkem žalobce (věřitele).

Uvedená rozhodovací praxe Nejvyššího soudu vychází především z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. ledna 2009, sp. zn. 33 Odo 1368/2006, ve kterém Nejvyšší soud konstatoval, že „*V posuzovaném případě sice povinnost žalobkyně vrátit žalovanému plnění* [...] *nezanikla (existuje), nicméně v řízení o vydání bezdůvodného obohacení zahájeného k návrhu žalovaného (tehdy v pozici žalobce) žalobkyně (tehdy v pozici žalované) vznesla důvodně námitku promlčení* [...] *takže došlo k zániku nároku, tj. subjektivní právo žalovaného přestalo být vznesením námitky promlčení u soudu vynutitelné* [...] *Jde již jen o tzv. naturální právo, kterému odpovídá naturální dluh* [...] *Obecně sice platí, že dlužník nemůže s úspěchem požadovat po věřiteli zpět to, co mu plnil z titulu bezdůvodného obohacení (nejde o plnění indebite), toto plnění však předpokládá dobrovolnost (plnění z vůle dlužníka); nerozhodné je přitom pouze to, zda dlužník věděl o nastalém promlčení či nikoli* [...] *v posuzovaném případě nešlo o situaci uvažovanou ustanovením § 455 odst. 1 obč. zák., podle něhož se za bezdůvodné obohacení nepovažuje, bylo-li přijato plnění promlčeného dluhu nebo dluhu neplatného jen pro nedostatek formy. Žalobkyně nesplnila žalovanému předmět plnění o své vůli (dobrovolně), nýbrž výhradně na základě pravomocného soudního rozhodnutí, které jí plnit přikazovalo a které bylo posléze zrušeno. Zrušením rozhodnutí, podle něhož bylo plněno, tak došlo k bezdůvodnému obohacení žalovaného, které je povinen žalobkyni vydat.*“

Z citovaného usnesení Nejvyššího soudu tedy vyplývá, že ustanovení § 455 odst. 1 OZ 1964 (podle kterého nepředstavuje plnění promlčeného dluhu bezdůvodné obohacení) se použije pouze v případě, pokud dlužník plní „dobrovolně“, přičemž plnění poskytnuté na základě pravomocného soudního rozhodnutí, které je následně zrušeno, za „dobrovolné“ považovat nelze. Na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 1368/2006 navázal Nejvyšší soud řadou dalších rozhodnutí[170] a závěry v něm obsažené (a v této navazující judikatuře) podporuje v dominantní většina i aktuální odborná literatura (viz dále).

---

[170] Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. června 2015, sp. zn. 28 Cdo 1536/2013, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. února 2017, sp. zn. 28 Cdo 1718/2016, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. dubna 2018, sp. zn. 28 Cdo 3660/2017, či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. června 2019, sp. zn. 28 Cdo 1297/2019. Jak Nejvyšší soud konstatoval v posledně uvedeném rozhodnutí, judikatura týkající se § 455 odst. 1 OZ 1964 je využitelná

Podle L. Brima se pravidlo obsažené ve druhé větě § 609 a v § 2997 odst. 1 OZ 2012 uplatní pouze za předpokladu, že „*dlužník plnil dobrovolně, a nikoli proto, že mu byla povinnost k plnění uložena rozhodnutím orgánu veřejné moci. Pakliže tedy dlužník plnil na promlčený dluh na základě rozhodnutí, jež bylo posléze zrušeno, zůstává jeho právo na vrácení bezdůvodného obohacení zachováno* [...] *Není podstatné, zda bylo na dlužníku příslušné plnění exekučně vymoženo, nebo zda je poskytl sám, aby potenciální exekuci předešel* [...],“[171] přičemž tento závěr podle něj vyplývá i z německé judikatury a literatury.[172] Podle F. Melzera a K. Csacha zůstává právo na vydání bezdůvodného obohacení podle § 2997 odst. 1, resp. § 609 OZ 2012 zachováno tomu, kdo promlčený dluh neplnil dobrovolně, ale např. na základě následně zrušeného (tj. nezákonného) pravomocného soudního rozhodnutí.[173] Skutečnost, zda dlužník plnil promlčený dluh dobrovolně, je pro otázku vzniku bezdůvodného obohacení (jako jediná) významná i podle J. Bílkové.[174]

4.1.3 Podmínka „dobrovolnosti“ plnění a nesoulad této podmínky se závěry rozsudku velkého senátu Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3309/2011

Výše uvedené závěry o účincích předvídaných ustanovením § 455 odst. 1 OZ 1964, resp. § 609 a § 2997 odst. 1 OZ 2012 (tj. že plněním promlčeného dluhu nevzniká na straně příjemce tohoto plnění bezdůvodné obohacení pouze za předpokladu, že toto plnění je dlužníkem poskytnuto „dobrovolně“) považujeme za problematické z několika důvodů. Jak již bylo uvedeno

---

i v podmínkách OZ 2012 ve vztahu k výkladu jeho ustanovení § 609 a § 2997 odst. 1: „*Případně tak odvolací soud vycházel ze závěrů vyslovených ve shora připomenuté judikatuře Nejvyššího soudu související s aplikací § 455 obč. zák., respektive výjimkami z ní, a posuzovaný vztah kvalifikoval jako poměr z bezdůvodného obohacení. Správnost naznačeného právního posouzení nikterak nezpochybní, uvažoval-li o rozšíření použití zmíněných konkluzí i na situace podřaditelné pod (nutno dodat, že obdobně znějící) normu v § 2997 o. z. se subsidiárním odkazem na dikci § 609 o. z.*“ To bylo potvrzeno i v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2022, sp. zn. 30 Cdo 3541/2021, ve kterém Nejvyšší soud ve vztahu k výkladu § 2997 odst. 1 OZ 2012 uvedl, že: „*Závěr, podle něhož bezdůvodné obohacení vzniká i v případě, že dlužník nedobrovolně plnil svému věřiteli promlčený dluh pod tíhou pravomocného a vykonatelného rozhodnutí soudu, které bylo následně zrušeno, z textu zákona nyní navíc plyne přímo a bez jakýchkoliv pochybností. Normativní pravidlo o tom, že dlužník, který plnil promlčený dluh, nemá právo na vrácení toho, co plnil, je nyní v § 2997 odst. 1 větě druhá in fine o. z., výslovně vyloučeno rovněž v tom případě, kdy dlužník plnil z právního důvodu, který později nenastal nebo odpadl.*“ Na podporu posledně uvedeného závěru viz též ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol., Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI, s. 1301.

[171] LAVICKÝ, P. a kol., Občanský zákoník I, Obecná část (§ 1-654), s. 1953.

[172] *Ibid.*, s. 1953.

[173] MELZER, F.; TÉGL, P. a kolektiv, Občanský zákoník – velký komentář, Svazek IX, § 2894-3081, s. 1435.

[174] BÍLKOVÁ, J., Bezdůvodné obohacení v novém občanském zákoníku, s. 371.

v bodu 1.5.1 této práce, to, zda nastaly účinky splnění dluhu, je otázkou hmotněprávní, která musí být posuzována podle ustanovení hmotného práva. Z hmotného práva přitom nevyplývá požadavek, že aby plnění promlčeného dluhu nepředstavovalo bezdůvodné obohacení na straně příjemce tohoto plnění, musí být toto plnění ze strany dlužníka „dobrovolné" (srov. § 2997 odst. 2 OZ 2012[175]). Zákon přitom na jiných místech předpokládá, že ke splnění promlčeného dluhu dojde i v případech, kdy je toto plnění (jakkoli zprostředkovaně) „nedobrovolné".[176] Za určitých okolností může navíc být i promlčené právo vynuceno cestou výkonu rozhodnutí, přičemž v takovém případě se rovněž nebude jednat o „dobrovolné" plnění (byť v tomto případě zřejmě půjde o plnění na promlčené právo v „první" fázi promlčení, tj. o promlčení nastalé zatím jen uplynutím promlčecí lhůty).[177]

Problematické je samotné vymezení toho, kdy lze plnění považovat za poskytnuté „dobrovolně". Odborná literatura se shoduje v tom, že účinky § 609, resp. § 2997 odst. 1 OZ 2012 nastanou v případě, kdy si dlužník není vědom okolnosti, že dluh, který plní, je promlčený (takové

---

[175] F. Melzer a K. Csach se extenzivním výkladem spojení *donucení hrozbou* obsaženém v § 2997 odst. 2 OZ 2012 (podle jejich názoru nelze donucení hrozbou pro účely tohoto ustanovení spojovat s bezprávnou výhružkou s tím, že nevylučují ani legálnost vyvíjeného tlaku) pokoušejí dovodit, že poskytovatel plnění, který plní na (promlčený) dluh podle pravomocného rozhodnutí, je k tomuto „*plnění nepochybně donucen hrozbou; bylo-li by proto později toto rozhodnutí na základě mimořádného opravného prostředku zrušeno, neměla by být dlužníkovi kondikce odepřena.*" (viz MELZER, F.; TÉGL, P. a kolektiv, Občanský zákoník – velký komentář, Svazek IX, § 2894-3081, s. 1449). V systematice tohoto ustanovení (i celého OZ 2012) však takto široký výklad zákonodárcem užitého spojení *donucení hrozbou*, který by zahrnoval i donucení hrozbou výkonu pravomocného soudního rozhodnutí, nepovažujeme za správný a přiměřený. Např. podle J. Petrova je naopak třeba výjimky podle § 2997 odst. 2 OZ 2012 s ohledem na to, že „ochuzený" plní dluh, který skutečně má (byť se jedná o dluh naturální), vykládat restriktivně (viz HULMÁK, M. a kol., Občanský zákoník VI, Závazkové právo, Zvláštní část (§ 2055-3014), Komentář, s. 1945). J. Bílková pojem *hrozba* obsažený v § 2997 odst. 2 OZ 2012 vykládá v návaznosti na důvody relativní neplatnosti podle § 587 OZ 2012, tj. hrozbu tělesného nebo duševního násilí (viz BÍLKOVÁ, J., Bezdůvodné obohacení v novém občanském zákoníku, s. 381). Důvodová zpráva k § 2997 OZ 2012 přitom uvádí jen to, že „*Navržené ustanovení vychází z platné právní úpravy (§ 455 občanského zákoníku), volí však obecnější formulace a doplňuje výjimku zakládající ochuzenému právo požadovat vydání v některých mimořádných situacích, kdy obohacení nelze ze zřejmých důvodů uznat za ospravedlněné.*"

[176] Např. promlčení práva nemá obecně vliv na možnost uspokojení pohledávky (zástavního) věřitele ze zástavy (srov. § 615 odst. 1 OZ 2012, druhá věta).

[177] Jak bylo uvedeno v bodu 4.1.1 této práce výše, promlčením práva se jeho vynucení stává podmíněným, neboť nárok jako specifickou vlastnost převážné většiny hmotných subjektivních práv zajišťující těmto právům vynutitelnost orgány veřejné moci toto právo ztrácí až účinným vznesením námitky promlčení dlužníkem v rámci soudního řízení o (promlčené) pohledávce. Samotné vznesení námitky promlčení však zánik nároku ve všech případech bez dalšího nepřivodí – je-li vznesení námitky promlčení dlužníkem v rozporu s dobrými mravy, je taková námitka z hlediska hmotného práva neúčinná, a právo může být soudem žalobci přiznáno, ačkoli je promlčené (WEINHOLD, D., Promlčení a prekluze v soukromém právu, s. 59). Rozhodnutí, kterým bylo toto právo žalobci přiznáno, může být i následně vynuceno (ve vykonávacím řízení).

plnění za bezdůvodné obohacení považovat nelze).[178] Z hlediska splnění podmínky „dobrovolnosti“ je ovšem takové plnění (při nevědomosti dlužníka) sporné. Plní-li totiž dlužník proto, že je přesvědčen, že takovou vynutitelnou povinnost má (není si vědom toho, že uplatnil-li by věřitel promlčené právo v soudním řízení a dlužník vznesl námitku promlčení, dané plnění by nemohlo být věřiteli přiznáno, resp. by nemohlo být vynuceno), nejedná se z tohoto hlediska o „dobrovolné“ plnění, tj. o vědomé splnění povinnosti, o které dlužník ví, že by proti němu nemohla být proti jeho vůli vynucena.[179]

Poukazuje-li potom L. Brim na podporu argumentu, že v případě plnění promlčeného dluhu dlužníkem z důvodu, že mu to bylo uloženo rozhodnutím orgánu veřejné moci (a dlužník se tak plněním jen snažil vyhnout možné exekuci), které bylo později zrušeno, představuje takové plnění bezdůvodné obohacení, na německou právní úpravu a tamní rozhodovací praxi, lze takový poukaz považovat za částečně zavádějící.[180] Podle § 214 odst. 2 BGB mj. platí, že „*Plnění poskytnuté na uspokojení promlčeného nároku nemůže být požadováno zpět, a to ani pokud bylo plněno v nevědomosti o promlčení.*“ V rozsudku ze dne 5. července 2013 (V ZR 141/12) k tomuto ustanovení zákona BGH mj. uvedl, že „*Tato výjimka* [podle § 214 odst. 2 BGB] *z pravidla § 813 odst. 1 věty první BGB ale platí pouze tehdy, pokud dlužník poskytl plnění dobrovolně. Je-li pro promlčenou pohledávku vedena exekuce* [výkon rozhodnutí]*, má dlužník nárok na vydání toho, co plnil. Jako nedobrovolné plnění je třeba nahlížet i plnění poskytnuté dlužníkem proto, aby předešel výkonu rozhodnutí* [...].“ H. Grothe k ustanovení § 214 odst. 2 BGB uvádí, že odepření dlužníkovi práva na vydání toho, co na promlčený dluh plnil, je oprávněné pouze tehdy, poskytl-li dlužník toto plnění dobrovolně (o čemž nemůže být řeč v případě výkonu rozhodnutí, resp. v případě plnění za účelem toho, aby výkonu rozhodnutí předešel).[181]

---

[178] LAVICKÝ, P. a kol., Občanský zákoník I, Obecná část (§ 1-654), s. 1953; WEINHOLD, D., Promlčení a prekluze v soukromém právu, s. 51.

[179] Byl-li by akceptován výklad, že z důvodu přítomnosti *hrozby* (výkonu rozhodnutí) se v případě plnění promlčeného dluhu podle pravomocného soudního rozhodnutí uplatní výluka podle § 2997 odst. 2 OZ 2012, pak v případě plnění dlužníka při nevědomosti toho, že dluh, který plní, je promlčený (za současné vědomosti věřitele o tom, že promlčecí lhůta již uplynula), by se uvedená výluka podle § 2997 odst. 2 OZ 2012 měla rovněž uplatnit, když by se v takovém případě zřejmě jednalo o *lest* ze strany věřitele. Za správný s ohledem na jejich přílišnou extenzivnost nepovažujeme ani jeden z těchto výkladů.

[180] Viz LAVICKÝ, P. a kol., Občanský zákoník I, Obecná část (§ 1-654), s. 1953.

[181] Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 1, Allgemeiner Teil, §§ 1-240, s. 2455. Shodně i PRÜTTING, H.; WEGEN, G.; WEINREICH, G., Bürgerliches Gesetzbuch, Kommentar, s. 338.

V návaznosti na výše uvedené je ovšem zaprvé třeba upozornit, že i v německém právu postrádá požadavek, že k tomu, aby dlužník nemohl požadovat vrácení toho, co na promlčený dluh plnil, musí být toto plnění „dobrovolné“ (*freiwillig*), výslovnou oporu v hmotněprávních předpisech. Dále je nutné připomenout, že citovaný rozsudek BGH se netýkal výkonu rozhodnutí podle pravomocného soudního rozhodnutí, ale pouze podle vykonatelných notářských listin.[182] Otázkou následků plnění podle pravomocného soudního rozhodnutí (resp. účinků výkonu pravomocného rozhodnutí, natož později zrušeného) se nezabývá ani H. Grothe (viz výše v předchozím odstavci). Naopak F. Peters ve svém komentáři k tomuto ustanovení BGB upřesňuje, že „*Vykonává-li věřitel pravomocně určený nárok, který mu byl přiznán navzdory vznesení námitky promlčení, musí zůstat u dosaženého výsledku tohoto výkonu rozhodnutí.*“[183] Je tedy zřejmé, že v případě výkonu pravomocného rozhodnutí se v podmínkách německého práva (zejm. s ohledem na tamější odlišnou úpravu systému opravných prostředků z hlediska možnosti rušení pravomocných soudních rozhodnutí – viz část 5. této práce níže) účinky předvídané ustanovením § 214 odst. 2 BGB uplatní (a příjemci plnění na promlčený dluh bezdůvodné obohacení nevznikne).[184] Problém řešený v této práci v kontextu českého práva se však týká právě otázky účinků plnění podle pravomocných soudních rozhodnutí (nikoli podle předběžně vykonatelných rozhodnutí).

Dále je třeba uvést, že judikatura vycházející z usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 1368/2006, podle které se v případě plnění promlčeného dluhu podle později zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí neuplatní pravidlo obsažené v § 455 odst. 1 OZ 1964 (resp. v § 609 a § 2997 odst. 1 OZ 2012), je zejména v zásadním rozporu se závěry rozsudku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 23. dubna 2014, sp. zn. 31 Cdo 3309/2011. Nelze tedy podle našeho mínění souhlasit s názorem vysloveným v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. června 2019, sp. zn. 28 Cdo 1297/2019, ve kterém se uvádí, že „*Vzdor mínění žalované shora odkazovaný rozsudek sp. zn. 31 Cdo 3309/2011 nikterak nezapovídá výše*

---

[182] K tomu srov. i postup podle § 717 odst. 2 a 3 německého ZPO pro případ poskytnutí plnění podle předběžně vykonatelného rozhodnutí, které je posléze odklizeno (viz bod 2.2.2 této práce výše).

[183] J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Erstes Buch, Allgemeiner Teil, §§ 164-240, s. 743.

[184] Jinými slovy, ke zrušení pravomocného rozhodnutí, na jehož základě žalovaný již plnil promlčený dluh, z důvodu odlišného posouzení otázky promlčení dovolacím soudem v německém právním prostředí nemůže dojít.

reprodukovaný závěr o vzniku bezdůvodného obohacení plněním na promlčený dluh z podnětu následně cestou mimořádného opravného prostředku odklizeného rozhodnutí.“

Jak se přitom výslovně uvádí v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 23. dubna 2014, sp. zn. 31 Cdo 3309/2011, „*chováním, které je v souladu s takovým rozsudkem, zaniká nejen procesní povinnost plynoucí z výroku rozhodnutí, ale i jí odpovídající hmotněprávní závazek (dluh), o kterém byl veden spor. To platí bez ohledu na to, jaký motiv (pohnutka) vede žalovaného ke splnění uložené povinnosti* [...] *Soudní rozhodnutí je sice důvodem, proč je plnění protistraně dobrovolně poskytnuto, ovšem plnění neztrácí proto povahu volního aktu* [...] *Je tedy zřejmé, že pokud žalovaný – ať již dobrovolně nebo ve vykonávacím řízení – splní na základě pravomocného rozsudku uloženou povinnost, pak v případě, že tato povinnost podle hmotného práva skutečně existovala, zaniká splněním. Jestliže neexistovala* [...] *získává žalobce na úkor žalovaného bezdůvodné obohacení.*“

Z rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3309/2011 tedy zřetelně vyplývá, že otázka „dobrovolnosti“ plnění je z hlediska hmotněprávních účinků tohoto plnění nerozhodná – rozhodné je pouze to, zda je podle hmotného práva plněno (v daném případě na základě posléze odklizeného pravomocného soudního rozhodnutí) na existující dluh, či nikoli.[185] Promlčením přitom hmotné subjektivní právo (ani jemu odpovídající hmotněprávní povinnost) nezaniká, a plnění takovéhoto promlčeného práva tedy představuje plnění povinnosti, která podle hmotného práva skutečně existuje (dané plnění je tak v souladu s hmotným právem – v intencích výše citovaných závěrů rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3309/2011 tak tímto plněním ani nevzniká bezdůvodné obohacení). Jak rovněž připomínají P. Tégl a D. Weinhold, „*Je zcela lhostejné, proč dlužník plnil promlčený dluh, jakož i to, zda o promlčení věděl či ne. Splnění má v tomto případě objektivní účinky.*“ [186] Nerozhodná je z tohoto pohledu i skutečnost, že k přiznání práva mohlo dojít v důsledku nesprávného právního posouzení otázky promlčení ze strany soudu v posléze odklizeném pravomocném rozhodnutí.[187]

---

[185] Jak bylo uvedeno v bodu 1.5.1 této práce, z hlediska hmotněprávních účinků plnění je lhostejné, bylo-li (deklaratorní) rozhodnutí, na jehož základě (v souladu s nímž) bylo plněno, vydáno, či nikoli.

[186] MELZER, F.; TÉGL, P. a kolektiv, Občanský zákoník – velký komentář, Svazek III, § 419-654, s. 887.

[187] Pozornost zasluhuje i ustanovení § 653 OZ 2012, v jehož prvním odstavci se mj. uvádí: „*Bylo-li právo již promlčeno a uznal-li dlužník svůj dluh, nárok se obnoví a počne běžet nová promlčecí lhůta ode dne, kdy k uznání*

Podle našeho názoru tedy plněním promlčeného dluhu (byť podle posléze zrušeného pravomocného rozhodnutí) dojde k jeho splnění (s účinky podle druhé věty § 609 OZ 2012, resp. § 2997 odst. 1 OZ 2012 – na straně věřitele nevznikne povinnost toto plnění vrátit jako bezdůvodné obohacení) s tím, že tyto hmotněprávní účinky plnění by mohly být revokovány pouze výslovným ustanovením zákona [188] – takovéto zákonné ustanovení však OZ 2012 (ani jiný zákon) neobsahuje. [189] Revokování hmotněprávních účinků plnění pouhým zrušením pravomocného rozhodnutí, na jehož základě bylo plnění poskytnuto (tj. bez existence hmotněprávní normy, která by „obživnutí" již jednou zaniklého práva umožnila), je tedy dalším projevem alternativní koncepce blíže představené v kapitole 2.2 této práce, která předpokládá přímý dopad účinků

---

dluhu došlo." Podle odst. 2 tohoto ustanovení potom platí, že „*Bylo-li právo, ačkoli bylo již promlčeno, přiznáno rozhodnutím orgánu veřejné moci, použije se odstavec 1 obdobně.*" Druhý odstavec tedy výslovně předpokládá možnost přiznat soudním rozhodnutí nejen právo, ohledně něhož již uplynula promlčecí lhůta (a dlužníku tím vzniklo právo vznést námitku promlčení – právo se stalo podmíněným), ale i právo, ohledně něhož dlužník již námitku promlčení účinně vznesl, a nárok s tímto hmotným subjektivním právem spojený tak zanikl (v opačném případě by nedával smysl odkaz na první odstavec tohoto ustanovení, podle kterého se nárok „obnoví" – obnovení nároku přitom předpokládá jeho předchozí zánik, a to právě v důsledku účinného vznesení námitky promlčení). Podle L. Brima se však dlužník má možnost účinkům obnovení nároku bránit mimořádnými opravnými prostředky – uspěje-li s nimi (a rozhodnutí bude zrušeno), účinky obnovení nároku zaniknou s tím, že nepočne běžet ani nová promlčení lhůta (LAVICKÝ, P. a kol., Občanský zákoník I, Obecná část (§ 1-654), s. 2161). P. Tégl a D. Weinhold potom k § 653 odst. 2 OZ 2012 poznamenávají, že „*o obnovení nároku v daném případě vůbec nelze hovořit. To by bylo možné jen za předpokladu, že původní nárok v důsledku námitky promlčení zanikl – pak by však nemohla být naplněna hypotéza normy, neboť by právo rozhodnutím orgánu veřejné moci přiznáno nebylo.*" (MELZER, F.; TÉGL, P. a kolektiv, Občanský zákoník – velký komentář, Svazek III, § 419-654, s. 1073). Přes uvedené argumenty však nelze vyloučit, že by ustanovení § 653 odst. 2 OZ 2012 mohlo představovat hmotněprávní základ řešení situace, kdy dojde (v důsledku nesprávného posouzení otázky promlčení ze strany soudu) k pravomocnému přiznání již promlčeného práva, které v důsledku vznesení námitky promlčení ze strany dlužníka (ke které soud nepřihlédne) již pozbylo nárok, ve prospěch věřitele (Jak se totiž výslovně uvádí v důvodové zprávě k tomuto ustanovení OZ 2012, „*Uznat dluh i přiznat právo rozhodnutím lze i v případě, že došlo k promlčení práva.*").

[188] Jak správně uvádějí F. Melzer a K. Csach, „*V případě plnění naturální obligace plní poskytovatel svůj existující dluh. Tento dluh plněním zanikl. Zákon v uvedených případech* [zde míněn § 2997 odst. 2 OZ 2012] *přiznává právo na vrácení poskytnutého plnění, byť bylo plněno na základě právního důvodu. Vrácení plnění musí revokovat účinky splnění, tzn. že má v tomto případě za následek tzv. obživnutí dluhu (podobně např. § 597 odst. 2).*" (MELZER, F.; TÉGL, P. a kolektiv, Občanský zákoník – velký komentář, Svazek IX, § 2894-3081, s. 1447).

[189] Jak bylo uvedeno, za takové ustanovení nepovažujeme § 2997 odst. 2 OZ 2012. Je navíc třeba připomenout, že judikatura, podle které se v případě plnění promlčeného dluhu podle posléze zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí neuplatní pravidlo, že plněním promlčeného dluhu nevzniká na straně příjemce plnění bezdůvodné obohacení, se váže primárně k OZ 1964, za jehož účinnosti ustanovení obdobné § 2997 odst. 2 OZ 2012 vůbec neexistovalo. Závěry rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2022, sp. zn 30 Cdo 3514/2021, podle kterých uvedené vyplývá i z poslední věty ustanovení § 2997 odst. 1 OZ 2012 („*Právo na vrácení nemá ani ten, kdo jiného obohatil s vědomím, že k tomu není povinen, ledaže plnil z právního důvodu, který později nenastal nebo odpadl.*"), nepovažujeme za správné z již několikrát zmíněného důvodu – zrušením deklaratorního rozsudku k odpadnutí právního důvodu plnění nedochází (deklaratorní rozsudek nepředstavuje hmotněprávní důvod plnění), když navíc v popsaných případech právní důvod plnění nadále trvá (i promlčené právo vyplývá z nadále existujícího právního titulu). Uvedený výklad nadto nepokládáme za správný ani z hlediska systematického, kdy otázku plnění promlčeného práva řeší první věta citovaného ustanovení.

nastalých v rovině procesního práva, tj. právní moci deklaratorního rozhodnutí, v rovině hmotněprávní. Zrušením takového pravomocného rozhodnutí jsou tedy revokovány účinky splnění podle hmotného práva (v daném případě splnění promlčeného dluhu) a nastává stejný hmotněprávní stav, jako kdyby zde toto pravomocného soudní rozhodnutí nikdy nebylo (resp. jako kdyby v souladu s ním nikdy nebylo plněno).[190]

4.1.4 Shrnutí

Bez ohledu na to, že podle našeho názoru, který jsme se pokusili představit výše, nastávají plněním promlčeného dluhu podle (byť posléze zrušeného) pravomocného soudního rozhodnutí účinky předvídané ustanovením § 609, resp. § 2997 odst. 1 OZ 2012, nelze odhlédnout od toho, že při řešení situace nastalé poté, kdy dojde k odklizení pravomocného rozhodnutí, kterým bylo žalobci přiznáno promlčené právo, dochází ke střetu dvou principů. Na jedné straně se jedná mj. o princip *pacta sunt servanda*, který zohledňuje zájem věřitele (promlčeného dluhu), aby se mu dostalo závazně přislíbeného plnění, na straně druhé o zásadu *vigilantibus iura*, která poskytuje ochranu dlužníkovi tím, že nutí věřitele uplatnit jeho právo včas – neučiní-li tak (a dojde-li k uplynutí promlčecí lhůty), právo věřitele se oslabí (stane se podmíněným, event. naturálním – soudně nevynutitelným).[191]

Řešení situace nastalé poté, co je žalovaným (dlužníkem) plněn promlčený dluh na základě pravomocného soudního rozhodnutí, které je následně zrušeno dovolacím soudem, vycházející z usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 1368/2006 (věřiteli plněním promlčeného dluhu ze strany dlužníka vzniká bezdůvodné obohacení), považujeme za problematické, neboť jednostranně upřednostňuje pouze jednu z výše uvedených zásad (*vigilantibus iura*), ačkoli důvodem jejich střetu je prvotní nesprávné posouzení otázky promlčení ze strany soudu (který žalobci právo, bylo-li promlčeno a vznesl-li žalovaný námitku promlčení, neměl přiznat). Vyvstane-li totiž v důsledku

---

[190] DRÁPAL, L.; PONDIKASOVÁ, T., Zrušení pravomocného soudního rozhodnutí a „bezdůvodné obohacení"?, s. 96.

[191] LAVICKÝ, P. a kol., Občanský zákoník I, Obecná část (§ 1-654), s. 1951; MELZER, F.; TÉGL, P. a kolektiv, Občanský zákoník – velký komentář, Svazek III, § 419-654, s. 881. Viz též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. července 2021, sp. zn. 23 Cdo 3752/2019: „*Smyslem promlčení je tedy zohlednění zájmu povinného (dlužníka), aby dále trval status quo* […] *Na druhou stranu však promlčení představuje zásah do základního práva oprávněného (věřitele) garantovaného čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, neboť uplatněním námitky promlčení ztrácí věřitel (oprávněný) právní postavení přiznané právním řádem, které má majetkovou hodnotu. Z podaného je zřejmé, že pravidla promlčení řeší kolizi mezi zmíněnými zájmy povinného (dlužníka) a oprávněného (věřitele).*"

pochybení státního orgánu (soudu) popsaná kolize, považujeme za problematické, aby důsledky tohoto pochybení nesla výlučně ta strana, v jejíž prospěch ve skutečnosti svědčí významnější z těchto dvou zmíněných zásad soukromého práva (povinnosti mají být plněny). Původní žalobce je totiž povinen (předtím v souladu s hmotným právem přijaté) plnění vrátit, a to včetně případného úroku z prodlení, čímž je sankcionován bez ohledu na to, že se jím v souladu s tehdy pravomocným rozsudkem přijaté plnění opíralo (a i nadále opírá) o existující právní důvod (jak bylo uvedeno, promlčením hmotné subjektivní právo nezaniká, ale dochází pouze k jeho oslabení). Uvedené nezohledňuje ani to, že účastník řízení by měl mít možnost spolehnout se na pravomocně rozhodnutou věc.[192]

Důvodem, proč judikatura za této situace upřednostňuje zájem dlužníka vyhnout se splnění objektivně existující hmotněprávní povinnosti před zájmem věřitele, aby se mu dostalo plnění, které mu podle hmotného práva náleží, může být snaha předejít vzniku odpovědnostního nároku, kterého by se mohl po státu domáhat dlužník (původní žalovaný), jenž plnil na základě pravomocného soudního rozhodnutí poté, co soud (navzdory vznesení námitky promlčení tímto žalovaným) v tomto rozhodnutí otázku promlčení nesprávně posoudil (a promlčené právo žalobci pravomocně přiznal).[193] Právě tento způsob napravování vad soudních rozhodnutí (a přijaté koncepce opravných prostředků v civilním soudním řízení jako takové, která vznik popsaných situací umožňuje) na úkor účastníků řízení (zde konkrétně věřitele) však považujeme za krajně problematický.

---

[192] K tomu viz bod 5.1.2 této práce níže či srovnání s německou právní úpravou v bodu 2.2.2 či 4.1.3 výše.

[193] Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. listopadu 2013, sp. zn. 28 Cdo 2176/2013: „*Zdůrazňuje-li dovolatel, že byl poškozen vadnými rozhodnutími předcházejícími vymožení částky i vedením konkursních řízení, pak je třeba uvést, že předestřeným závěrem nejsou nikterak vylučovány jeho eventuální nároky na náhradu škody, jež mu takto mohla vzniknout. Případnou majetkovou újmu, jejíž existenci žalobce naznačuje v dovolání, ovšem nelze zhojit popřením práva žalované na poskytnuté plnění, nýbrž prostřednictvím institutů k tomu poskytovaných právním řádem (srov. zejména zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti /notářský řád/, či § 420 a násl. obč. zák.).*“

4.2 Rozhodnutí o dělené odpovědnosti podle § 2915 odst. 2 OZ 2012 poté, co škůdce již uhradil náhradu škody na základě později zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí

Z alternativní koncepce představené v kapitole 2.2 této práce, kterou považujeme z výše uvedených důvodů za principiálně nesprávnou, vychází i názor objevující se v některých soudních rozhodnutích (např. v rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 27. listopadu 2018, č.j. 30 Co 366/2018-524 – viz dále), který je rovněž založený na předpokladu přímého vlivu (deklaratorních) pravomocných soudních rozhodnutí na hmotné právo, kdy zrušením takového rozhodnutí (tj. skutečnosti nastalé v rovině procesního práva) dojde, resp. může dojít k odpadnutí účinků splnění závazku (zániku dluhu) v hmotněprávní rovině. Jinými slovy, zrušením tohoto rozhodnutí nastává mezi stranami stejný hmotněprávní a procesněprávní stav, jako kdyby zde toto rozhodnutí nikdy nebylo.[194] Podle tohoto názoru lze v řízení o vydání bezdůvodného obohacení vyvolaném z podnětu žalobce, který v rámci předtím pravomocně skončeného řízení (v postavení žalovaného) poskytl (jako solidární dlužník) žalobci (nynějšímu žalovanému) náhradu škody za základě posléze zrušeného pravomocného rozhodnutí, rozhodnout o tom, že tento dlužník (nynější žalobce) nahradí škodu pouze podle své účasti na škodlivém následku ve smyslu § 2915 odst. 2 OZ 2012 s tím, že plnění poskytnuté nad rámec tohoto podílu představuje bezdůvodné obohacení na straně původního žalobce (nynějšího žalovaného) jako poškozeného.

Jak Městský soud v Praze uvedl v odst. 33 svého rozsudku ze dne 27. listopadu 2018, č.j. 30 Co 366/2018-524, „*Při výkladu uvedených ustanovení upravujících plnění promlčeného nároku i institut dělené odpovědnost* [sic] *za škodu je však v poměrech nyní projednávané věci nutné vzít v úvahu specifickou povahu situace, která nastává po zrušení nesprávného pravomocného rozsudku, podle něhož bylo plněno.*“ V odst. 36 uvedeného rozhodnutí soud uzavřel, že: „*Z obdobných důvodů je pak i ustanovení § 2915 odst. 2 o. z. nutné vykládat tak, že i v řízení o vydání bezdůvodného obohacení spočívajícího v plnění náhrady škody podle pravomocného a později zrušeného rozsudku lze (konstitutivně) rozhodnout o dělené odpovědnosti za škodu,*

[194] DRÁPAL, L.; PONDIKASOVÁ, T., Zrušení pravomocného soudního rozhodnutí a „bezdůvodné obohacení“?, s. 96.

neboť jedině takový výklad v pospané [sic] *specifické situaci umožňuje, aby se dělená odpovědnost v případech, kdy jsou k tomu dány zákonné důvody, mohla efektivně uplatnit.*“[195]

Podle obecného *pravidla* obsaženého v § 2915 odst. 1 OZ 2012 platí, že je-li k náhradě zavázáno několik škůdců, jsou povinni tuto škodu nahradit společně a nerozdílně (jako solidární dlužníci). Ve druhém odstavci tohoto ustanovení se potom mj. uvádí, že „*Jsou-li pro to důvody zvláštního zřetele hodné, může soud rozhodnout, že škůdce nahradí škodu podle své účasti na škodlivém následku; nelze-li účast přesně určit, přihlédne se k míře pravděpodobnosti.*“[196] Jak poznamenává F. Melzer, „*Jde o konstitutivní rozhodnutí soudu, neboť jako hmotněprávní skutečnost působí změnu (vnějšího) hmotněprávní poměru mezi škůdci a poškozeným.*“[197] Tímto (konstitutivním) rozhodnutím tedy soud zasahuje do existujícího právního poměru mezi škůdcem a poškozeným a tento poměr mění tak, že poškozený může od škůdce nadále požadovat pouze náhradu té části škody, která odpovídá podílu škůdce na jejím způsobením (z odpovědnosti solidární se stává dělená, příp. též dílčí odpovědnost).[198]

Výše citovaný názor Městského soudu v Praze tedy vychází z představy založené na alternativní koncepci blíže popsané v kapitole 2.2 této práce, kdy zrušením pravomocného soudního rozhodnutí, na jehož základě solidárně zavázaný škůdce poškozenému plnil, jsou účinky splnění dluhu (spočívajícího v povinnosti k náhradě škody) „revokovány“, splněním zaniklé právo

---

[195] Nejvyšší soud se v usnesení ze dne 4. června 2019, sp. zn. 28 Cdo 1297/2019, kterým odmítl dovolání žalované proti tomuto rozsudku odvolacího soudu, uvedenou otázkou nezabýval: „*Obstojí-li rozhodnutí odvolacího soudu ve vyřešení klíčových otázek existence bezdůvodného obohacení spočívajícího v částce plněné na promlčený dluh z podnětu pro nesprávnost právního posouzení později zrušeného soudního rozhodnutí a povinnosti žalované k jeho vydání, jeví se nadbytečným vyjadřovat se blíže k dovolacím námitkám týkajícím se problematiky dělené odpovědnosti žalobkyně za škodu, jež byla nalézacími soudy zmíněna toliko podpůrně* […].“

[196] Srov. § 438 odst. 2 OZ 1964: „*V odůvodněných případech může soud rozhodnout, že ti, kteří škodu způsobili, odpovídají za ni podle své účasti na způsobení škody.*“

[197] MELZER, F.; TÉGL, P. a kolektiv, Občanský zákoník – velký komentář, Svazek IX, § 2894-3081, s. 386. Na rozdíl od F. Melzera se nedomníváme, že by se podle P. Lavického mělo v tomto případě jednat o deklaratorní soudní rozhodnutí. F. Melzerem citovaná pasáž práce P. Lavického (LAVICKÝ, P., Solidární závazky, s. 40: „*Takové rozhodnutí však vychází z předprocesního stavu, který pouze autoritativně konstatuje; nevytváří novou hmotněprávní situaci.*“) se totiž týká vzájemného vypořádání mezi solidárně zavázanými dlužníky (škůdci) podle § 439 OZ 1964, kdy velikost jejich podílů skutečně vychází z předprocesního stavu (míry účasti na způsobené škodě, ze které velikost podílu každého ze škůdců vyplývá). Jak přitom P. Lavický uvádí na jiném místě této publikace, „*Platné právo* […] *vychází ze solidární odpovědnosti spolušk̊dců jako z pravidla, a z dělené odpovědnosti jako z výjimky, kterou může v odůvodněných případech konstitutivním rozsudkem stanovit soud.*“ (viz LAVICKÝ, P., Solidární závazky, s. 59). Podle P. Lavického je tedy rozhodnutí soudu podle § 438 odst. 2 OZ 1964 (resp. podle nynějšího § 2915 odst. 2 OZ 2012) rozhodnutím konstitutivním.

[198] MELZER, F.; TÉGL, P. a kolektiv, Občanský zákoník – velký komentář, Svazek IX, § 2894-3081, s. 386.

poškozeného na náhradu škody (a jemu odpovídající povinnost škůdce) tímto zrušením obživne, a toto právo tak může být změněno (zúženo) konstitutivním rozhodnutím soudu podle § 2915 odst. 2 OZ 2012. Pomíjí přitom, že splněním právo zaniká jednou provždy, přičemž to, že dojde ke zrušení pravomocného soudního rozhodnutí, na jehož základě bylo plnění poskytnuto, na této skutečnosti nemůže nic změnit[199] (splnění nastává v hmotněprávní rovině, zrušení soudního rozhodnutí v rovině procesněprávní – tyto dvě roviny jsou přitom na sobě nezávislé). K obživnutí práva na náhradu škody, aby o něm mohlo být znovu rozhodnuto (a toto právo mohlo být případně zúženo konstitutivním rozhodnutím soudu podle § 2915 odst. 2 OZ 2012), by mohlo dojít jedině na základě ustanovení zákona,[200] přičemž právní řád takové ustanovení neobsahuje.

Obdobné závěry lze učinit i z dřívější judikatury Nejvyššího soudu týkající se moderačního práva soudu ve vztahu k nepřiměřené výši smluvní pokuty podle § 301 obch. zák.[201] Jak Nejvyšší soud uvedl v *rozsudku* ze dne 28. srpna 2006, sp. zn. 32 Odo 1007/2006, „[...] *moderace smluvní pokuty podle § 301 obch. zák. předpokládá, že oprávněný ze smluvní pokuty má platně existující a vymahatelný nárok na její zaplacení, a že proto nebylo možné ustanovení o snížení smluvní pokuty v daném případě použít, jestliže si žalovaná již před zahájením řízení právo na smluvní pokutu započetla proti pohledávce žalobkyně, pohledávka žalobkyně v důsledku zániku započtením již v době podání žaloby neexistovala, jednalo se tudíž o právo zaniklé, do něhož nelze zasahovat* [...] *Dovolací soud vyšel z právního názoru, že rozhodnutí soudu ve smyslu § 301 obch. zák. je konstitutivním rozhodnutím, jímž lze moderovat podle uvedeného ustanovení jen nárok existující, a proto dospěl k závěru, že nelze rozhodovat o snížení smluvní pokuty, která v době rozhodování*

---

[199] Viz bod 1.5.1 této práce výše.

[200] Srov. § 597 odst. 2 OZ 2012: „*Kdo má vůči věřiteli povinnost podle § 595 nebo 596, může od dlužníka požadovat vrácení vzájemného plnění nebo splnění pohledávky oživlé následkem toho, že se věřitel dovolal neúčinnosti.*“

[201] Podle § 301 obch. zák. platilo, že: „*Nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu může soud snížit s přihlédnutím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti, a to až do výše škody vzniklé do doby soudního rozhodnutí porušením smluvní povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní pokuta. K náhradě škody vzniklé později je poškozený oprávněn do výše smluvní pokuty podle § 373 a násl.*“

soudu neexistuje.“[202] Lze poznamenat, že stejný závěr vyplývá přímo z § 343 odst. 1 BGB, podle kterého je snížení smluvní pokuty poté, co již došlo k jejímu zaplacení, vyloučeno.[203]

S ohledem na výše uvedené jsme tedy přesvědčení, že názor vyjádřený v rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 27. listopadu 2018, č.j. 30 Co 366/2018-524, je nesprávný, neboť vydání konstitutivního rozhodnutí o dělené (dílčí) odpovědnosti není za situace uvažované Městským soudem v Praze (tj. až poté, co solidárně zavázaný škůdce poškozenému dluh uhradil na základě posléze zrušeného pravomocného rozhodnutí) již možné (právo, o které by soud v tomto případě rozhodoval, již neexistuje – splněním ze strany škůdce zaniklo). Byť se tento názor vycházející z alternativní koncepce, která nerespektuje vzájemně nezávislé postavení hmotného a procesního práva (resp. hmotněprávních a procesněprávních vztahů), v současnosti neopírá o širší rozhodovací praxi soudů (ani nestojí v základu takové praxe), je třeba jej jako zcela mylný zásadně odmítnout.

---

[202] Viz též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. listopadu 2011, sp. zn. 23 Cdo 3789/2011, či ze dne 30. září 2013, sp. zn. 23 Cdo 2400/2012. Bez ohledu na překonání uvedené judikatury rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 11. dubna 2018, sp. zn. 31 Cdo 927/2016 (kritika tohoto rozhodnutí by přesahovala rámec této práce), platí obecné závěry rozsudku sp. zn. 32 Odo 1007/2006 a navazující judikatury (ve vztahu k možnosti, resp. nemožnosti moderace již zaniklého práva) i nadále.

[203] Uvedené neplatí pouze za předpokladu, že dlužník plnil s výslovnou výhradou (BAMBERGER, H. G.; ROTH, H.; HAU, W.; POSECK, R, Bürgerliches Gesetzbuch, Kommentar, s. 2330), či v případě, kdy dojde k započtení pohledávky věřitele proti právu na zaplacení smluvní pokuty (Palandt Bürgerliches Gesetzbuch mit Nebengesetzen, s. 574.). Možnost moderace smluvní pokuty není vyloučena ani tehdy, pokud byla poskytnuta na základě pouze předběžně vykonatelného exekučního titulu, resp. za účelem předejití výkonu takovéhoto rozhodnutí – vyloučena je však v případě jejího přiznání pravomocným rozsudkem (PRÜTTING, H.; WEGEN, G.; WEINREICH, G., Bürgerliches Gesetzbuch, Kommentar, s. 676).

5. Příčina problému a způsob jeho řešení

Z dosud podaného je evidentní, že příčinou problému analyzovaného v této práci – nejasností týkajících se řešení situací nastalých plněním podle dovolacím soudem později zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí – je koncepce dovolání jako mimořádného opravného prostředku, jak je zakotvena v českém civilním procesu. Nebýt takto zvolené koncepce dovolání, k výše popsaným problémům spojeným s plněním na základě posléze zrušeného pravomocného rozhodnutí by nedocházelo, neboť plnění by bylo povinnou stranou poskytováno teprve na základě pravomocného rozhodnutí, které by bylo možné považovat za definitivní – nepodléhalo by již přezkumu dovolacího soudu (a případné kasaci ze strany dovolacího soudu) z důvodu možného nesprávného právního posouzení věci. Řešením popsaných problémů proto nutně musí být změna současného pojetí dovolání, jejíž možné obrysy (a inspirační zdroje) představíme v druhé kapitole této části. Nejprve však uvedeme vývoj a důvody, který k přijetí nynější právní úpravy dovolání vedly.

5.1 Dovolání jako mimořádný opravný prostředek

5.1.1 Stručný vývoj právní úpravy dovolání a důvody přijetí současné koncepce

Již procesněprávní předpisy v období předválečné Československé republiky, které byly na našem území převzaty z dob monarchie (zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích – civilní řád soudní), počítaly s dovoláním jako řádným opravným prostředkem proti rozsudkům odvolacích soudů (k tomu blíže viz bod 5.2.1 této práce níže). Rakouská úprava dovolání platila v našem občanském procesním právu až do přijetí zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví, kterým bylo dovolání nahrazeno *stížností pro zachování zákona* koncipované jako mimořádný opravný prostředek proti jakémukoli pravomocnému soudnímu rozhodnutí. K podání stížnosti, jejíž pojetí bylo zcela v rozporu s dispoziční zásadou standardně ovládající civilní soudní řízení, byl oprávněn pouze generální prokurátor, od přijetí o. s. ř. v roce 1963 i předseda Nejvyššího soudu.[204]

[204] DVOŘÁK, B., Nad koncepcí dovolání v civilních věcech, s. 343-343; WINTEROVÁ, A.; MACKOVÁ, A. a kolektiv, Civilní právo procesní, Část první: řízení nalézací, s. 545.

Po změně společenského a politického uspořádání na přelomu 80. a 90. let 20. století u nás došlo sice v civilním soudním řízení k návratu k dovolání jako opravnému prostředku v dispozici účastníků řízení (stalo se tak přijetím zákona č. 519/1991 Sb., účinným k 1. lednu 1992), na rozdíl od předválečné úpravy (a současné úpravy rakouské či německé – k tomu blíže viz body 5.2.2 a 5.2.3 této práce) však bylo dovolání koncipováno nikoli jako řádný, ale jako mimořádný opravný prostředek směřující proti již pravomocným rozhodnutím (nikoli pouze rozsudkům) odvolacích soudů.[205] Vedle navrácení aktivní legitimace k podání dovolání do rukou účastníků řízení (a tedy i návratu k dispoziční zásadě) došlo přijetím uvedené novely o. s. ř. i ke zkrácení lhůty pro podání dovolání ze 3 let (jako tomu bylo v případě stížnosti) na 2 měsíce ode dne doručení písemného vyhotovení napadaného rozhodnutí (nikoli pouze rozsudku) odvolacího soudu.[206]

K přijetí koncepce dovolání jako mimořádného opravného prostředku směřujícího proti již pravomocným soudním rozhodnutím v té době vedly tři skupiny důvodů, z nichž ani jeden nemůže při bližší analýze v současnosti obstát: a) nežádoucí odklad právní moci a vykonatelnosti soudního rozhodnutí (a tedy i nežádoucí prodloužení trvání řízení); b) údajný rozpor pojetí dovolání jako řádného opravného prostředku s doporučením Výboru ministrů Rady Evropy č. (84) 5, podle něhož by opravné prostředky směřující k nejvyšší soudní instanci v daném státě měly být koncipovány jako mimořádné; a c) rozpor pojetí dovolání jako řádného opravného prostředku se zásadami rozdělení kompetencí mezi orgány republik a federací.[207]

K prvnímu důvodu lze poznamenat především to, že délku řízení ovlivňuje zejména úprava přípustnosti dovolání, která je u nás pojatá velmi široce – dovoláním lze napadat jak meritorní, tak i nemeritorní rozhodnutí odvolacích soudů, což nežádoucím způsobem oddaluje nabytí právní moci konečného rozhodnutí ve věci (dílčí otázky procesního charakteru mohou být v průběhu řízení opakovaně předmětem posuzování dovolacím soudem).[208] Údajná výhoda spočívající v dřívějším nabytí rozhodnutí právní moci a vykonatelnosti je však zároveň spojena s problémy řešenými v této práci souvisejícími s plněním podle pravomocného soudního rozhodnutí, které je posléze zrušeno. Jak potom ve vztahu k důvodu uvedenému výše pod písm. b) upozorňuje

---

[205] WINTEROVÁ, A.; MACKOVÁ, A. a kolektiv, Civilní právo procesní, Část první: řízení nalézací, s. 545.

[206] DVOŘÁK, B., Nad koncepcí dovolání v civilních věcech, s. 344.

[207] *Ibid.*, s. 345.

[208] *Ibid.*, s. 346

B. Dvořák, doporučení, aby byly opravné prostředky směřující k nejvyšší soudní instanci státu koncipovány jako mimořádné, z doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. (84) 5 nevyplývá[209] – o tom nutně svědčí i pojetí dovolání mj. v rakouském či německém civilním procesu (viz body 5.2.2 a 5.2.3 níže). Důvod uvedený pod písm. c) je potom evidentně s ohledem na následný státoprávní vývoj v současnosti již téměř třicet let obsolentní.

5.1.2 Prolamování pravomocných soudních rozhodnutí na základě dovolání jako důvod úpadku významu právní moci

S pojetím dovolání jako mimořádného opravného prostředku směřujícího proti již pravomocným rozhodnutím odvolacích soudů vyvstává otázka, zda dovolací důvod, jak je vymezen v o. s. ř. (tedy nesprávné právní posouzení věci odvolacím soudem – viz § 241a odst. 1 o. s. ř.), zásah takové intenzity spočívající v prolomení právní moci ospravedlňuje.

Funkce a význam právní moci soudního rozhodnutí spočívá především v nastolení právní jistoty a stability v právních poměrech mezi subjekty soukromého práva, kdy na stabilitě soudních rozhodnutí existuje i nezpochybnitelný veřejný zájem (neomezená možnost právní moc soudního rozhodnutí zpochybnit je s veřejným zájmem naopak v rozporu).[210] Bez existence právní moci soudních rozhodnutí by hrozilo opakování právních sporů o tomtéž předmětu prakticky donekonečna, kdy zásadní význam právní moci rozhodnutí spočívá právě v tom, že ohledně pravomocně rozhodnuté věci nemůže být řízení vedeno znovu (účinek závaznosti materiální právní moci).[211]

Na druhou stranu ani účinky materiální právní moci nemohou být vnímány absolutně s tím, že závažné vady – byť již pravomocného – rozhodnutí ospravedlňují prolomení právní moci, a tedy i právní jistoty.[212] Snaha o nápravu pochybení soudů, které se odrazilo v pravomocném rozhodnutí, však nesmí být bezbřehá[213] – přezkoumatelnost pravomocných rozhodnutí musí být úzce časově

---

[209] *Ibid.*, s. 348.

[210] MACUR, J., Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného, s. 132-133.

[211] DVOŘÁK, B., Nad důvody prolamování právní moci, s. 42. Viz též bod 1.4.2 této práce výše.

[212] DVOŘÁK, B., Nad důvody prolamování právní moci, s. 43.

[213] MACUR, J., Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného, s. 151.

a věcně ohraničena[214] – a prolomení právní moci soudního rozhodnutí z důvodu jeho vad by mělo představovat výjimku z pravidla, že pravomocné rozhodnutí je konečným a nezměnitelným řešením dané právní věci.[215] Hranice mezi tím, kdy je vhodné pravomocné soudní rozhodnutí (byť vadné) zachovat, a kdy naopak přichází v úvahu jeho odklizení, je však tenká.[216] Prolomení právní moci by mělo být přípustné jen ve výjimečných případech postižení rozhodnutí závažnými vadami,[217] a to pokud zachování (vadného) pravomocného rozhodnutí hrozí větší škodou než jeho zrušení[218] – v opačném případě musí být právní moc s ohledem na princip právní jistoty (*Rechtssicherheit*) chráněna.[219] Právě s ohledem na zásadní narušení tohoto principu by použití mimořádných opravných prostředků mělo být zcela výjimečné.[220]

Právní úprava českého civilního procesu v současnosti obsahuje tři skupiny důvodů mimořádných opravných prostředků (resp. prolamování právní moci), kterými jsou: a) důvody zmatečnosti (které lze uplatnit prostřednictvím žaloby pro zmatečnost), b) nesprávné zjištění skutkového stavu (které lze uplatnit prostřednictvím žaloby na obnovu řízení), a c) nesprávné právní posouzení (namítané v dovolání).[221] Ačkoli lze celkově kriticky hodnotit nynější úpravu důvodů prolamování právní moci soudních rozhodnutí,[222] dále se s ohledem na téma této práce soustředíme pouze na třetí okruh, a to nesprávné právní posouzení věci jako důvod mimořádného opravného prostředku směřujícího proti pravomocným rozhodnutím odvolacích soudů – dovolání.

Bez ohledu na to, že v důsledku nesprávného právního posouzení věci hrozí účastníku řízení potenciálně stejně závažná újma jako v důsledku nesprávného zjištění skutkového stavu (které je důvodem jiného mimořádného opravného prostředku směřujícího proti již pravomocným

---

[214] FASCHING, H. W., Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts, s. 1005.

[215] DVOŘÁK, B., Nad důvody prolamování právní moci, s. 44.

[216] *Ibid.*, s. 43-44.

[217] FASCHING, H. W., Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts, s. 1005.

[218] Závazné by proto mělo zásadně být i nesprávné pravomocné soudní rozhodnutí, neboť tato nesprávnost představuje „menší zlo“ oproti stavu právní nejistoty, který by nastal v případě neomezené možnosti přezkumu soudních rozhodnutí (viz ROSENBERG, L.; SCHWAB, K. H.; GOTTWALD, P., Zivilprozessrecht, s. 933). Viz též FASCHING, H. W., Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts, s. 780-781.

[219] FASCHING, H. W., Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts, s. 12.

[220] *Ibid.*, s. 846.

[221] DVOŘÁK, B., Nad důvody prolamování právní moci, s. 44-45.

[222] *Ibid.*, s. 46.

soudním rozhodnutím – žaloby na obnovu řízení), je mezi těmito dvěma vadami (a tedy i důvody opravných prostředků) podstatný rozdíl.[223] Skutková zjištění (tedy to, jak se určitá věc odehrála) jsou totiž kategorií objektivní (ve skutečnosti se věc, resp. událost odehrála pouze jedním způsobem), zatímco právní posouzení věci spočívající v interpretaci právních předpisů a výběru z více možností řešení je do značné míry otázkou subjektivní, kdy nelze tvrdit, že by existovalo jediné objektivně správné řešení určité právní otázky – vždy je možné předkládat odlišné argumenty ve prospěch určitého řešení konkrétní právní otázky, kdy právní posouzení spočívá právě ve výběru jednoho (z pohledu soudu nejvhodnějšího) z nich.[224] Jinými slovy, důvodem pro prolomení právní moci by měly být objektivně zjistitelné okolnosti – takovými okolnostmi však není nesprávné právní posouzení věci.[225]

K prolamování právní moci soudních rozhodnutí by zároveň mělo docházet pouze z důvodu existence vad rozhodnutí, které před nabytím tohoto rozhodnutí právní moci nevyšly (resp. nemohly vyjít) najevo (nemohly být zjištěny). Tomuto kritériu vyhovují důvody zmatečnosti i důvody pro obnovu řízení, nikoli však nesprávné právní posouzení věci.[226] Jak upozorňuje B. Dvořák, nelze totiž tvrdit, že odlišné právní posouzení nemohlo být uplatněno předtím, než dovoláním napadené pravomocné rozhodnutí odvolacího soudu nabylo právní moci.[227] Samotná povaha právního posouzení a nejistota ohledně toho, že nelze dospět k jedinému správnému řešení určité právní otázky, tedy brání tomu, aby mohlo být nesprávné právní posouzení věci důvodem prolomení právní moci, a tedy důvodem dovolání jako mimořádného opravného prostředku.[228]

Z výše uvedených důvodů není tedy dovolání, odůvodněné nesprávným právním posouzením věcí, ani v německém ani rakouském civilním procesu koncipováno jako mimořádný,

---

[223] *Ibid.*, s. 51.

[224] *Ibid.*, s. 52.

[225] *Ibid.*, s. 350.

[226] Uvedené vyplývá i z judikatury ESLP, podle které je rušení již pravomocných rozhodnutí přípustné jen důvodu existence zásadních vad, jak vyplývá mj. z rozsudku ESLP ve věci *Kot proti Rusku* ze dne 18. dubna 2007 (č. stížnosti 20887/03), ve kterém se v odst. 24 uvádí, že: „*Pravomoc vyšších soudů rušit nebo měnit závazná a vykonatelná soudní rozhodnutí by měla být vykonávána jen za účelem opravy zásadních vad* [*fundamental defects*]. *Pouhá existence dvou pohledů na věc není důvodem pro přezkum.*“ Viz též DVOŘÁK, B., Nad koncepcí dovolání v civilních věcech, s. 352-353.

[227] DVOŘÁK, B., Nad koncepcí dovolání v civilních věcech, s. 349.

[228] DVOŘÁK, B., Nad důvody prolamování právní moci, s. 52; DVOŘÁK, B., Nad koncepcí dovolání v civilních věcech, s. 351.

ale jako řádný opravný prostředek směřující proti dosud nepravomocným rozsudkům odvolacích soudů.[229] Tímto směrem by se v budoucnu měla vydat i naše úprava civilního procesního práva.

5.2 Dovolání jako řádný opravný prostředek

Je-li příčinou vzniku problematických situací souvisejících s rušením pravomocných rozhodnutí, na jejichž základě, již bylo poskytnuto plnění, zvolené pojetí dovolání jako mimořádného opravného prostředku (žalovaný je nucen plnit na základě pravomocného rozsudku, který podléhá přezkumu dovolacího soudu z hlediska právního posouzení věci a který může být právě z důvodu nesprávného právního posouzení zrušen), je evidentní, že jediné koncepční řešení[230] tohoto problému může představovat jeho změna.

Bylo-li by totiž dovolání v českém civilním procesu koncipováno jako řádný opravný prostředek směřující proti nepravomocným (resp. nevykonatelným) soudním rozhodnutím, problematické situace řešené v této práci by prakticky nemohly vznikat – povinná strana by plnila (resp. byla nucena plnit) teprve poté, co by rozhodnutí (exekuční titul) nabylo právní mocí bez možnosti jejího dalšího zpochybnění prostřednictvím dovolání z důvodu namítaného nesprávného právního posouzení věci (právní moc by plnila svůj účel a představovala by hranici, za kterou je přezkum soudního rozhodnutí možný jen ve zcela výjimečných případech z důvodu existence zásadních vad rozhodnutí, a nikoli z důvodu možného jiného právního posouzení věci, tedy z důvodu existence odlišného právního názoru dovolacího soudu na danou právní otázku).

Vedle toho, že tuto změnu koncepce dovolání v českém civilním procesu prosazuje v současnosti část odborné veřejnosti,[231] je třeba upozornit i na obdobné hlasy, které zaznívaly již v době přijetí současné koncepce dovolání jako mimořádného opravného prostředku v 90. letech

---

[229] V rakouském procesním právu může být právní moc soudního rozhodnutí prolomena jen prostřednictvím žaloby pro zmatečnost (*Nichtigkeitsklage*) nebo žaloby na obnovu řízení (*Wiederaufnahmsklage*), nikoli tedy z důvodu nesprávné aplikace hmotného práva (nesprávného právního posouzení) – ta zrušení pravomocného rozhodnutí nemůže odůvodnit (viz FASCHING, H. W., Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts, s. 781-782).

[230] Alternativou by mohlo být mj. pravidelné využívání možností, které v tomto ohledu poskytuje již současná právní úprava – viz § 243 o. s. ř. umožňující dovolacímu soudu odložit vykonatelnost, resp. právní moc dovoláním napadeného rozhodnutí odvolacího soudu, a to i bez návrhu.

[231] DVOŘÁK, B., Nad důvody prolamování právní moci, s. 52; LAVICKÝ, P., KOTÁSEK, J., Zákaz zpětvzetí žaloby podle nového § 96 odst. 6 OSŘ, s. 6-7.

20. stol.[232] Dále se níže pokusíme představit inspirační zdroje, ze kterých (v různé míře) vychází i navrhovaná rekodifikace civilního procesního práva (věcný záměr civilního řádu soudního z roku 2020), která s sebou přináší mj. právě i změnu koncepce dovolání z mimořádného na řádný opravný prostředek.

5.2.1 Dovolání v předválečném Československu

Československá republika převzala po svém vzniku v roce 1918 rakouský právní řád včetně právních předpisů z oblasti civilního procesu (c. ř. s.).[233] Podle c. ř. s. bylo opravným prostředkem proti rozsudku odvolacího soudu (resp. proti jeho výroku – „nálezu“) dovolání,[234] a to bez ohledu na to, zdali byl tento rozsudek vydán krajským či vrchním soudem jako soudem odvolacím.[235] Přípustnost dovolání jako opravného prostředku však byla omezena.[236] Jako řádný opravný prostředek proti rozsudku odvolacího soudu, jehož účelem bylo nahrazení dovoláním napadeného rozsudku rozhodnutím dovolacího soudu, bylo dovolání vybaveno devolutivním a suspenzivním účinkem odkládajícím právní moc i vykonatelnost napadeného rozsudku.[237] Dovolání tedy nebylo založeno na kasačním systému, ale dovolací soud rozhodoval v řízení, jehož předmětem byl přezkum rozsudku odvolacího soudu, ve věci samé (reformační funkce),[238] – opačné případy, kdy dovolací soud uplatňoval svou funkci kasační, byly považovány za výjimku.[239]

---

[232] Podle J. Bureše a L. Drápala bylo již v době přijetí současné koncepce třeba zvažovat, zdali by dovolání nemělo být vybaveno suspenzivním účinkem odkládajícím právní moc a vykonatelnost až do rozhodnutí dovolacího soudu, a to zejména z důvodu nevhodnosti vedení exekuce na základě exekučního titulu napadeného dovoláním. Dovolání proto podle autorů mělo být koncipováno jako řádný opravný prostředek s tím, že kasační princip ovládající právní úpravu dovolání by byl nahrazen efektivnějším revizním principem umožňujícím dovolacímu soudu změnit rozsudek odvolacího soudu (viz BUREŠ, J.; DRÁPAL, L., Dovolání podle občanského soudního řádu, s. 118-119).

[233] Uvedené platí pro území Čech a Moravy, na území Slovenska byl právní režim po vzniku samostatného československého státu odlišný.

[234] Opravným prostředkem proti usnesení byl rekurs, resp. dovolací rekurs v případě, že směřoval proti usnesení soudu druhého stupně („druhé stolice“). Viz HORA, V., Československé civilní právo procesní, Díl III., s. 12-13.

[235] BULÍN, H., Dovolání podle práva československého, německého a francouzského, s. 19.

[236] Dovolání nebylo přípustné v nepatrných věcech a omezeno v jiných (např. proti rozsudku odvolacího soudu, kterým byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně v případě, že hodnota sporu nepřesahovala tehdejších 2.000,- Kč.). Viz HORA, V., Československé civilní právo procesní, Díl II., s. 384-385. Podrobněji viz též BULÍN, H., Dovolání podle práva československého, německého a francouzského, s. 19-24.

[237] HORA, V., Československé civilní právo procesní, Díl III., s. 30-31.

[238] *Ibid.*, s. 141.

[239] BULÍN, H., Dovolání podle práva československého, německého a francouzského, s. 247.

Lhůta pro podání dovolání činila 14 dnů od doručení písemného vyhotovení rozsudku, proti kterému dovolání směřovalo.[240] Podávalo se u soudu, který ve věci rozhodoval v prvním stupni – tento soud zároveň zkoumal přípustnost (tzv. přípustnost předmětnou a podmětnou, tedy z hlediska, bylo-li proti napadenému rozhodnutí dovolání přípustné a podala-li jej osoba k tomu aktivně legitimovaná[241]) a včasnost podaného dovolání, přičemž nepřípustné či opožděně podané dovolání mohl odmítnout usnesením, proti kterému byl přípustný rekurs.[242] Dovolacím soudem byl vždy nejvyšší soud, a to bez ohledu na to, zda ve věci v prvním stupni rozhodoval okresní či krajský soud.[243]

Dovolání bylo podle § 503 c. ř. s. možné podat z níže uvedených důvodů, přičemž v závislosti na konkrétním důvodu směřoval dovolací návrh buď na zrušení, nebo na změnu napadeného rozsudku odvolacího soudu (na zrušení a vrácení věci nižší soudní instanci v prvních dvou případech, na změnu ve druhých dvou): a) zmatečnost rozsudku odvolacího soudu; b) vady odvolacího řízení, pokud v příčinné souvislosti s nimi nebyla věc „*úplně vysvětlena a důkladně posouzena*"; c) rozpor rozsudku odvolacího soudu se spisy, kdy odvolací soud založil své rozhodnutí na skutečnostech, které odporovaly procesnímu spisu (bylo-li možné zjištění na základě skutečností vyplývajících ze spisu napravit, dovolací soud mohl rozsudek odvolacího soudu změnit); a d) nesprávné právní posouzení věci (*error in judicando*), tedy nesprávné použití právního předpisu na zjištěný skutkový stav, případně nesprávný výklad právního předpisu.[244]

Dovolací soud rozhodoval zásadně v neveřejném zasedání bez nařízení ústního jednání ve věci,[245] přičemž měl možnost dovolání jako opožděné či nepřípustné odmítnout (tj. bez meritorního projednání dovolání z hlediska jeho důvodnosti) pouze v případě, neučinil-li tak již soud prvního stupně.[246] Forma rozhodnutí dovolacího soudu závisela na způsobu vyřízení

---

[240] HORA, V., Československé civilní právo procesní, Díl III., s. 26.

[241] BULÍN, H., Dovolání podle práva československého, německého a francouzského, s. 163.

[242] HORA, V., Československé civilní právo procesní, Díl III., s. 36-37. Viz též BULÍN, H., Dovolání podle práva československého, německého a francouzského, s. 160.

[243] BULÍN, H., Dovolání podle práva československého, německého a francouzského, s. 156.

[244] HORA, V., Československé civilní právo procesní, Díl III., s. 142-144; BULÍN, H., Dovolání podle práva československého, německého a francouzského, s. 56-76.

[245] HORA, V., Československé civilní právo procesní, Díl III., s. 148; BULÍN, H., Dovolání podle práva československého, německého a francouzského, s. 198.

[246] HORA, V., Československé civilní právo procesní, Díl III., s. 151.

konkrétní právní věci ze strany dovolacího soudu – o změně rozsudku odvolacího soudu (tedy ve věci samé) rozhodoval dovolací soud rozsudkem, v případě zrušení rozsudku odvolacího soudu a vrácení věci soudu nižší instance bylo pak formou rozhodnutí usnesení. V případě meritorního zamítnutí dovolání rozhodoval dovolací soud rozsudkem, v případě formálního odmítnutí usnesením, přičemž v těchto případech bylo rozhodnutí dovolacího soudu (o odmítnutí dovolání) spíše výjimečné, neboť o odmítnutí dovolání zpravidla rozhodovaly – rovněž usnesením – soudy nižší instance.[247]

5.2.2 Dovolání v rakouském právu

Původní c. ř. s. (ZPO) je na území Rakouska dosud hlavním pramenem civilního procesního práva, byť ve znění desítek novelizací. Podle ZPO je dovolání (*Revision*) řádným opravným prostředkem směřujícím proti rozsudku odvolacího soudu, o kterém rozhoduje výlučně OGH a slouží jak ochraně zájmů procesní strany (dovolatele), tak i obecnému zájmu (na sjednocování rozhodovací praxe obecných soudů).[248] Podle § 502 odst. 2 ZPO je dovolání absolutně nepřípustné proti rozsudku odvolacího soudu v případě, že hodnota předmětu sporu nepřesahuje částku 5.000,- EUR (absolutní nepřípustnost dovolání – *absoluter Revisionsausschluss*). [249] Za podmíněně přípustné lze dovolání považovat tehdy, pokud jej za přípustné výslovně prohlásí odvolací soud ve svém rozsudku nebo jeho přijetím ze strany OGH navzdory tomu, že odvolací soud rozhodl o jeho nepřípustnosti (v tomto druhém případě jde o tzv. mimořádné dovolání podle § 505 odst. 4 ZPO – *außerordentliche Revision*).[250]

Odvolací soud prohlásí dovolání za přípustné v případech, přesahuje-li hodnota sporu 5.000,- EUR a jsou-li splněny podmínky přípustnosti obsažené v § 502 odst. 1 ZPO.[251] Jsou-li

---

[247] BULÍN, H., Dovolání podle práva československého, německého a francouzského, s. 159-160; též s. 283-286.

[248] FASCHING, H. W., Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts, s. 928-929; KONECNY, A. et al., Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen, 4. Band/1. Teilband, s. 218.

[249] KONECNY, A. et al., Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen, 4. Band/1. Teilband, s. 271.

[250] FASCHING, H. W., Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts, s. 936.

[251] Podle § 502 odst. 1 ZPO je dovolání proti rozsudku odvolacího soudu přípustné v případě, závisí-li rozhodnutí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, která má značný význam pro jednotu práva, právní jistotu nebo jeho vývoj, odchyluje-li se řešení této otázky přijaté odvolacím soudem od řešení přijatého OGH nebo pokud takové řešení chybí či není jednotné (RECHBERGER, W. H., KLICKA, T. et al., ZPO, Zivilprozessordnung: Kommentar, s. 1807-1808).

uvedené podmínky splněny, musí odvolací soud dovolání za přípustné prohlásit a tento závěr vyslovit ve svém rozsudku.[252] OGH má možnost rozhodnutí odvolacího soudu o přípustnosti dovolání přezkoumat a pokud navzdory prohlášení odvolacího soudu, že dovolání je pro splnění podmínek § 502 odst. 1 ZPO přípustné, shledá, že dovolání je nepřípustné, odmítne jej usnesením, ve kterém však musí zdůvodnit, proč dovolání považuje na rozdíl od odvolacího soudu za nepřípustné.[253]

V případě tzv. mimořádného dovolání podle § 505 odst. 4 ZPO, které je navzdory tomuto označení řádným opravným prostředkem směřujícím proti rozsudku odvolacího soudu odkládajícím jeho právní moc (nikoli však vykonatelnost),[254] se ve skutečnosti jedná o stížnost proti rozhodnutí odvolacího soudu o nepřípustnosti dovolání spojenou s dovoláním proti rozsudku odvolacího soudu, ve které musí podle § 506 odst. 1 bodu 5. ZPO stěžovatel objasnit, proč jsou podle jeho názoru splněny podmínky přípustnosti dovolání stanovené v § 502 odst. 1, které odvolací soud neshledal.[255] Podle § 505 odst. 4 ZPO je podmínkou přípustnosti tzv. mimořádného dovolání, aby hodnota sporu přesahovala částku 30.000,- EUR,[256] přičemž přípustnost dovolání zkoumá OGH.[257] Od řádného dovolání se mimořádné odlišuje právě tím, že jeho podáním dochází odkladu právní moci (jedná se tedy o řádný opravný prostředek), nikoli však vykonatelnosti.[258]

Lhůta pro podání dovolání činí podle § 505 odst. 2 ZPO čtyři týdny ode dne doručení napadaného rozsudku odvolacího soudu a nelze ji překročit.[259] Nepřípustné nebo opožděně podané

---

[252] Účastník řízení má v případě, kdy hodnota sporu přesahuje 5.000,- EUR, avšak nikoli 30.000,- EUR (a nepřichází tak v úvahu podání tzv. mimořádného dovolání), a kdy se odvolací soud v rozsudku vyslovil o nepřípustnosti (řádného) dovolání, možnost obrátit se prostřednictvím soudu prvního stupně na odvolací soud podle § 508 ZPO s žádostí o přezkum výroku o nepřípustnosti dovolání spojenou s dovoláním proti rozsudku odvolacího soudu, a to ve lhůtě 4 týdnů od doručení rozsudku odvolacího soudu – odvolací soud buď tuto žádost spojenou s dovoláním usnesením odmítne, nebo svůj původní výrok o nepřípustnosti dovolání změní (RECHBERGER, W. H., KLICKA, T. et al., ZPO, Zivilprozessordnung: Kommentar, s. 1834-1835).

[253] FASCHING, H. W., Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts, s. 942.

[254] *Ibid.*, s. 12. Viz též KONECNY, A. et al., Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen, 4. Band/1. Teilband, s. 359.

[255] FASCHING, H. W., Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts, s. 943.

[256] RECHBERGER, W. H., KLICKA, T. et al., ZPO, Zivilprozessordnung: Kommentar, s. 1824.

[257] *Ibid.*, s. 962.

[258] K otázce vrácení plnění poskytnutého (resp. vymoženého) na základě vykonatelného (nikoli však pravomocného) rozsudku v rakouském právu viz bod 2.2.2 této práce výše.

[259] KONECNY, A. et al., Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen, 4. Band/1. Teilband, s. 355.

dovolání může soud prvního stupně odmítnout usnesením.[260] Dovolání lze podat z důvodů uvedených v § 503 odst. 1 ZPO: a) zmatečnost rozsudku odvolacího soudu, resp. řízení před odvolacím soudem (za stanovených podmínek i rozsudku soudu prvního stupně, resp. řízení před soudem prvního stupně),[261] kdy petit bude znít na zrušení napadeného rozsudku; b) vady odvolacího řízení,[262] kdy bude petit znít na zrušení napadeného rozsudku a vrácení věci; c) rozpor odvolacího rozsudku se spisy (*Aktenwidrigkeit*) za předpokladu, že tento rozpor je v příčinné souvislosti s nesprávností tohoto rozsudku[263] (petit bude znít na změnu napadeného rozsudku); a d) nesprávné právní posouzení věci (nesprávné použití norem hmotného práva na zjištěný skutkový stav), kdy petit bude znít na změnu rozsudku odvolacího soudu.

Forma rozhodnutí OGH o podaném dovolání závisí na způsobu jeho vypořádání. Vyslovuje-li OGH potvrzení nebo změnu napadeného rozsudku odvolacího soudu, rozhoduje rozsudkem. Usnesením rozhoduje OGH, odmítá-li dovolání pro nepřípustnost či opožděnost a také v případě, kdy rozsudek odvolacího soudu ruší pro zmatečnostní vady nebo vady odvolacího řízení.[264]

5.2.3 Dovolání v německém právu

Německý ZPO z roku 1877 řadí dovolání (*Revision*) mezi opravné prostředky (*Rechtsmittel*), jejichž definičním prvkem je, že podání opravného prostředku odsouvá právní moc napadeného rozhodnutí, jak vyplývá z § 705 tohoto zákona.[265] Účelem dovolání v rámci německého civilního procesu je jak ochrana privátního zájmu stran (obrana proti nesprávnému

---

[260] V případě podání tzv. mimořádného dovolání jej soud prvního stupně nemůže odmítnout, prohlásil-li odvolací soud v rozsudku dovolání za nepřípustné nebo pokud se k přípustnosti dovolání nevyjádřil (FASCHING, H. W., Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts, s. 960).

[261] KONECNY, A. et al., Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen, 4. Band/1. Teilband, s. 288.

[262] Tedy takové vady, které nezapříčinily zmatečnost rozhodnutí (řízení), ale zabránily řádnému projednání věci a rozhodnutí o ní (KONECNY, A. et al., Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen, 4. Band/1. Teilband, s. 298).

[263] RECHBERGER, W. H., KLICKA, T. et al., ZPO, Zivilprozessordnung: Kommentar, s. 1818-1819.

[264] FASCHING, H. W., Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts, s. 967-968; RECHBERGER, W. H., KLICKA, T. et al., ZPO, Zivilprozessordnung: Kommentar, s. 1840-1841.

[265] ROSENBERG, L.; SCHWAB, K. H.; GOTTWALD, P., Zivilprozessrecht, s. 826; THOMAS, H.; PUTZO, H.; REICHOLD, K.; HÜßTEGE, R.; SEILER, C., Zivilprozessordnung, s. 835. Podle § 705 ZPO (*Formelle Rechtskraft*) nenabyde rozsudek právní moci před uplynutím lhůty pro podání opravného prostředku – včasné podání opravného prostředku nabytí rozsudku právní moci odkládá.

soudnímu rozhodnutí z hlediska právního posouzení, a to na rozdíl od odvolání – *Berufung*), tak i státního zájmu na jednotné aplikaci právních předpisů.[266] Dovolacím soudem je v rámci německého soudního systému výlučně BGH.[267]

Podle § 543 odst. 2 ZPO je dovolání přípustné proti každému rozsudku odvolací instance v případě, že daná právní věc má zásadní právní význam nebo pokud zajištění jednotného výkladu vyžaduje rozhodnutí dovolacího soudu o dané věci.[268] Podle § 543 odst. 1 ZPO musí přípustnost dovolání vyslovit v rozsudku odvolací soud – dovolací soud je rozhodnutím odvolacího soudu o přípustnosti dovolání zásadně vázán,[269] nikoli však nepřipuštěním dovolání ze strany odvolacího soudu.[270] V takovém případě (nepřipuštění dovolání odvolacím soudem) má účastník řízení podle § 544 ZPO možnost podat k dovolacímu soudu stížnost pro nepřipuštění dovolání (*Nichtzulassungsbeschwerde*), a to ve lhůtě jednoho měsíce od doručení rozsudku odvolacího soudu. Podání stížnosti odkládá nabytí rozsudku odvolacího soudu právní moci.[271] Podmínkou podání stížnosti je, že hodnota sporu převyšuje částku 20.000,- EUR (§ 544 odst. 2 ZPO). Pokud je stížnost úspěšná, pokračuje řízení o stížnosti před dovolacím soudem jako dovolací řízení.[272]

Lhůta pro podání dovolání k dovolacímu soudu (BGH) činí podle § 548 ZPO jeden měsíc od doručení rozsudku odvolacího soudu, přičemž dovolání lze podle § 551 odst. 2 ZPO doplnit ve lhůtě 2 měsíců od doručení napadaného rozhodnutí.[273] Dovolacím důvodem podle § 545 odst. 1 ZPO je, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na porušení práva – to je v navazujícím

---

[266] ROSENBERG, L.; SCHWAB, K. H.; GOTTWALD, P., Zivilprozessrecht, s. 829.

[267] THOMAS, H.; PUTZO, H.; REICHOLD, K.; HÜßTEGE, R.; SEILER, C., Zivilprozessordnung, s. 899.

[268] *Ibid.*, s. 900.

[269] *Ibid.*, s. 902. V případě, že odvolací soud dovolání v rozsudku připustil, může jej dovolací soud přesto usnesením odmítnout, nejsou-li splněny důvody přípustnosti nebo pokud dovolání zjevně nemá naději na úspěch (ROSENBERG, L.; SCHWAB, K. H.; GOTTWALD, P., Zivilprozessrecht, s. 901).

[270] THOMAS, H.; PUTZO, H.; REICHOLD, K.; HÜßTEGE, R.; SEILER, C., Zivilprozessordnung, s. 903.

[271] ROSENBERG, L.; SCHWAB, K. H.; GOTTWALD, P., Zivilprozessrecht, s. 884-885; THOMAS, H.; PUTZO, H.; REICHOLD, K.; HÜßTEGE, R.; SEILER, C., Zivilprozessordnung, s. 905.

[272] ROSENBERG, L.; SCHWAB, K. H.; GOTTWALD, P., Zivilprozessrecht, s. 886; THOMAS, H.; PUTZO, H.; REICHOLD, K.; HÜßTEGE, R.; SEILER, C., Zivilprozessordnung, s. 905

[273] ROSENBERG, L.; SCHWAB, K. H.; GOTTWALD, P., Zivilprozessrecht, s. 886.

§ 546 ZPO vymezeno jako nepoužití, resp. nesprávné použití právní normy. Vedle nesprávné aplikace práva vymezuje § 547 ZPO i absolutní dovolací důvody (důvody zmatečnosti).[274]

Je-li dovolání přípustné, potom dovolací soud zkoumá jeho důvodnost, tedy zda došlo k porušení práva. Shledá-li dovolání nedůvodným (rozsudek odvolacího soudu nespočívá na porušení práva), rozsudkem jej zamítne. Pokud je naopak dovolání odůvodněné, dovolací soud napadený rozsudek odvolacího soudu zpravidla zruší kasačním rozhodnutím (*judicium rescindens*) a věc vrátí k opravnému rozhodnutí odvolacímu soudu, případně soudu prvního stupně (*judicium rescissorium*). Dovolací soud však ve věci může i sám rozhodnout, a to spočívá-li porušení práva ze strany odvolacího soudu pouze v nesprávné aplikaci právní normy na správně zjištěný skutkový stav (*Subsumtionsfehler*).[275]

5.2.4 Dovolání ve věcném záměru civilního řádu soudního

Věcný záměr civilního řádu soudního z roku 2020 vychází z výše popsaných úprav civilního procesu (zejména rakouské) a jeho deklarovaným cílem je mj. právě i obnova významu právní moci rozhodnutí jako konečného, závazného a nezměnitelného řešení konkrétní právní věci, které má být dosaženo změnou koncepce dovolání z mimořádného na řádný opravný prostředek, kdy současná právní úprava umožňující opakované rušení pravomocných soudních rozhodnutí na základě dovolání (tedy z důvodu nesprávného právního posouzení věci) institut právní moci a právní jistotu významně oslabuje. Prostřednictvím této změny pojetí dovolání má být zamezeno i vzniku problematických situací souvisejících s plněním podle pravomocného a později zrušeného soudního rozhodnutí, jak se ve věcném záměru i výslovně uvádí.[276]

Dovolání by podle návrhu věcného záměru mělo být řádným opravným prostředkem směřujícím pouze proti rozsudkům odvolacích soudů, jehož podáním by docházelo k odložení právní moci a vykonatelnosti napadeného rozsudku (suspenzivní účinek).[277] Napříště by tedy nemělo být přípustné proti usnesením odvolacích soudů, čímž by mělo být zamezeno zdržování

---

[274] THOMAS, H.; PUTZO, H.; REICHOLD, K.; HÜßTEGE, R.; SEILER, C., Zivilprozessordnung, s. 909-911.

[275] ROSENBERG, L.; SCHWAB, K. H.; GOTTWALD, P., Zivilprozessrecht, s. 905-906; THOMAS, H.; PUTZO, H.; REICHOLD, K.; HÜßTEGE, R.; SEILER, C., Zivilprozessordnung, s. 923-925.

[276] Věcný záměr civilního řádu soudního (2. verze, finální znění), s. 45 a 361.

[277] *Ibid.*, bod 415, s. 378.

procesu přezkumem procesních rozhodnutí ze strany dovolacího soudu [278] – opravným prostředkem proti usnesení by napříště měl být rekurs.[279]

Z hlediska přípustnosti dovolání se věcný záměr odklání od současné právní úpravy (§ 237 o. s. ř.), a to s deklarovaným cílem větší předvídatelnosti otázky přípustnosti pro účastníky řízení, kdy o přípustnosti dovolání budou v případě potvrzujících a měnících rozsudků odvolacích soudů rozhodovat přímo odvolací soudy (jako je tomu v případě zahraničních úprav ve stručnosti představených výše). [280] Odvolací soud v rozsudku dovolání připustí, přesáhne-li hodnota předmětu sporu částku 50.000,- Kč a pokud rozsudek odvolacího soudu bude záviset „*na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva zásadního právního významu; o takovou otázku jde zejména tehdy, a) jestliže se při jejím řešení odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo b) nebyla-li v rozhodování dovolacího soudu dosud vyřešena nebo c) je-li dovolacím soudem rozhodována rozdílně.*“[281] Výrok rozsudku odvolacího soudu bude obsahovat pouze prohlášení o přípustnosti dovolání, nikoli o jeho nepřípustnosti.[282]

Nevysloví-li se odvolací soud o přípustnosti dovolání (dovolání nepřipustí) a přesáhne-li hodnota sporu určitou částku (ve věcném záměru nestanovenou),[283] bude dovolání proti rozsudku odvolacího soudu přípustné „*shledá-li dovolací soud, že rozsudek odvolacího soudu závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva zásadního právního významu. O takovou situaci jde také v případě, kdy má být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak.*“[284] Toto tzv. výjimečné dovolání bude řádným opravným prostředkem, neboť jeho podáním bude odložena právní moc napadeného rozsudku odvolacího soudu, nikoli však jeho vykonatelnost. Podle věcného záměru bude však navzdory tomu, že se rozsudek v případě podání tzv. výjimečného dovolání stane vykonatelným, zasaženo do právní jistoty jen minimálně – jestliže

---

[278] *Ibid.*, bod 409, s. 368.

[279] *Ibid.*, s. 365.

[280] *Ibid.*, s. 372-373.

[281] *Ibid.*, bod 410, s. 369.

[282] *Ibid.*, bod 412, s. 376.

[283] Srov. obdobnou úpravu v rakouském a německém právu, kdy přípustnost mimořádného dovolání (*außerordentliche Revision*), resp. stížnosti pro nepřipuštění dovolání (*Nichtzulassungsbeschwerde*) je dána v případě, kdy hodnota sporu přesahuje 30.000,- EUR (viz § 505 odst. 2 rak. ZPO), resp. 20.000,- EUR (viz § 544 odst. 2 něm. ZPO).

[284] Věcný záměr civilního řádu soudního (2. verze, finální znění), bod 411, s. 374.

totiž odvolací soud dovolání nepřipustí, lze se s vyšší mírou pravděpodobnosti domnívat, že jeho rozsudek nebude dovolacím soudem zrušen.[285] Věcný záměr rovněž „za účelem vyvážení zájmu obou stran“ předpokládá, že možnost vést exekuci na základě předběžně vykonatelného rozsudku (proti kterému bylo podáno mimořádné dovolání) bude podmíněna poskytnutím jistoty ze strany oprávněného po vzoru německého ZPO, konkrétně jeho § 704, § 708 a § 709.[286]

Lhůta pro podání dovolání by měla činit 15 dnů od doručení písemného vyhotovení rozsudku odvolacího soudu, přičemž by dovolání mělo být možné doplnit o chybějící náležitosti ve lhůtě jednoho měsíce od doručení napadeného rozhodnutí. Stejně jako podle aktuální úpravy by mělo být dovolání podáváno u soudu, který ve věci rozhodoval v prvním stupni – soud prvního stupně by zároveň měl mít možnost dovolání podané opožděně odmítnout.[287]

Dovolacími důvody by napříště mělo být nesprávné právní posouzení věci a zmatečnost, kdy přezkumná činnost dovolacího soudu má být soustředěna na řešení právních, nikoli skutkových otázek.[288] Věcný záměr zároveň k projednání dovolání preferuje uskutečnění ústního jednání.[289] Dovolací soud bude zpravidla rozhodovat ve věci samé a ke zrušení dovoláním napadeného rozsudku by měl přistoupit pouze v případě existence zmatečnostních vad či nezbytnosti podstatného doplnění dokazování ke zjištění skutkového stavu z důvodu nesprávného právního posouzení věci ze strany odvolacího soudu.[290] Shledá-li dovolací soud dovolání nepřípustným, odmítne jej.[291] Formou rozhodnutí bude v případě potvrzení či změny dovoláním

---

[285] *Ibid.*, s. 374-375.

[286] *Ibid.*, s. 364. Podle § 704 něm. ZPO je vykonatelnost vlastností konečných rozsudků, které jsou pravomocné nebo předběžně vykonatelné. Ustanovení § 708 něm. ZPO obsahuje výčet rozsudků, které mohou být prohlášeny za předběžně vykonatelné bez nutnosti poskytnout jistotu ze strany oprávněné osoby. Podle § 709 lze ostatní rozsudky prohlásit za předběžně vykonatelné v případě poskytnutí jistoty – v případě výkonu rozhodnutí pro vymožení peněžitého plnění musí být složeno jistoty v poměrné výši k vymáhané částky, přičemž tento poměr zpravidla činí 7 ku 6 (jistota ku vymáhané částce), tedy jistota zpravidla činí 110-115 % vymáhané částky (THOMAS, H.; PUTZO, H.; REICHOLD, K.; HÜßTEGE, R.; SEILER, C., Zivilprozessordnung, s. 1043). Účelem poskytnutí jistoty v případě výkonu předběžně vykonatelného rozhodnutí poskytována je pokrytí náhrady škody pro případ následného zrušení (příp. změny) předběžně vykonatelného rozhodnutí (ROSENBERG, L.; SCHWAB, K. H.; GOTTWALD, P., Zivilprozessrecht, s. 492).

[287] Věcný záměr civilního řádu soudního (2. verze, finální znění), bod 414, s. 377.

[288] *Ibid.*, bod 419, s. 379-380.

[289] *Ibid.*, s. 381.

[290] *Ibid.*, bod 425, s. 384.

[291] *Ibid.*, bod 426, s. 385.

napadeného rozsudku odvolacího soudu rozsudek, v ostatních případech bude dovolací soud rozhodovat usnesením.[292]

5.2.5 Plnění na základě předběžně vykonatelného rozsudku odvolacího soudu napadeného mimořádným dovoláním podle věcného záměru civilního řádu soudního

Ve vztahu k problematice řešené v této práci (tedy problémům souvisejícím s plněním podle posléze zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí) lze v obecné rovině konstatovat, že převážná většina těchto problémů by přijetím koncepce dovolání navrhované ve věcném záměru civilního řádu soudního byla odstraněna – soudní rozhodnutí by právní moci definitivně nabylo až po potvrzení, případně změně rozsudku odvolacího soudu rozhodnutím dovolacího soudu o dovolání, resp. odmítnutím mimořádného dovolání pro nepřípustnost. Některé nejasnosti, které by následně mohly vést ke vzniku obdobných problematických situací, jaké vznikají podle současné právní úpravy v případě kasace pravomocného rozsudku, na jehož základě již bylo plněno, však přetrvávají.

S ohledem na to, že by bylo vhodné předejít opětovnému vzniku stavu právní nejistoty, který panuje podle současné právní úpravy (a judikatury) a který jsme se v této práci pokusili analyzovat, jsme přesvědčeni, že je v budoucím civilním řádu soudním nutno především výslovně upravit způsob, jakým bude postupováno v případě plnění na základě předběžně vykonatelného rozsudku odvolacího soudu (nikoli tedy pravomocného), proti kterému bylo podáno tzv. mimořádné dovolání (tedy v situaci, kdy odvolací soud dovolání nepřipustí, ačkoli bude zároveň splněna podmínka stanovené hodnoty sporu, čímž dojde k odkladu právní moci, nikoli však již vykonatelnosti rozsudku odvolacího soudu) s tím, že tento předběžně vykonatelný rozsudek, na jehož základě bude plněno (bude vedena exekuce), bude následně dovolacím soudem zrušen (příp. změněn). Domníváme se totiž, že předpoklad autorů věcného záměru založený na rakouské soudní praxi, že v případě nepřipuštění dovolání odvolacím soudem „*existuje větší pravděpodobnost, že rozhodnutí odvolacího soudu nebude rozhodnutím dovolacího soudu na základě výjimečného dovolání zvráceno*,“[293] je spíše nejistý (a optimistický).

---

[292] *Ibid.*, bod 427, s. 386.

[293] *Ibid.*, s. 375.

Jak uvádí P. Gottwald v souvislosti s německou praxí, lze se v zásadě „*obávat toho, že odvolací soudy budou při posuzování přípustnosti dovolání příliš restriktivní. Odvolací soudy jsou totiž často přesvědčeny, že jejich rozhodnutí je to jediné správné, a proto je jeho přezkoumání zbytečné.*“[294] I s ohledem na uvedené se domníváme, že počet mimořádných dovolání, a tedy i předběžně vykonatelných rozsudků odvolacích soudů, které by následně mohly být rozhodnutím dovolacího soudu změněny (příp. zrušeny), by v našich poměrech nemusel být zanedbatelný. Lze tedy uvítat obecné konstatovaní obsažené ve věcném záměru, že exekuce na základě předběžně vykonatelného rozsudku odvolacího soudu napadeného mimořádným dovoláním by měla být vedena pouze za předpokladu složení adekvátní jistoty s odkazem na úpravu v německém ZPO (byť bez bližších podrobností). Postrádáme však navazující ustanovení obdobné § 717 odst. 2 a 3 německého ZPO, které stanoví, že v případě zrušení předběžně vykonatelného rozhodnutí, na jehož základě byla vedena exekuce (a předběžně vykonatelným rozhodnutím přiznané plnění vymoženo), náleží povinnému bez dalšího náhrada škody, resp. právo na vydání bezdůvodného obohacení, a to bez ohledu na oprávněnost tohoto plnění z hlediska hmotného práva.[295]

[294] GOTTWALD, P., Dovolání podle německého práva, s. 47.

[295] ROSENBERG, L.; SCHWAB, K. H.; GOTTWALD, P., Zivilprozessrecht, s. 928. Viz též bod 2.2.2 této práce výše.

Závěr

Analýzou problému vzniku situací, kdy dojde k poskytnutí plnění na základě pravomocného soudního rozhodnutí, které je posléze zrušeno dovolacím soudem, lze dospět k závěru, že podstata tohoto problému spočívá v samotném pojetí systému opravných prostředků v českém civilním procesu založeném na dovolání jako mimořádném opravném prostředku směřujícím proti již pravomocným rozhodnutím odvolacích soudů. Jakýkoli způsob řešení těchto situací, který neodstraňuje samu příčinu jejich vzniku, tedy již nutně pouze reaguje na nevhodně koncipovaný základní procesněprávní rámec, a již z tohoto důvodu lze ke každému z nich mít řadu výhrad, a to zejména z hlediska správného vnímání odlišností mezi hmotným a procesním právem, resp. mezi právními vztahy (poměry) vznikajícími v rámci těchto odlišných odvětví práva.

Ze dvou koncepcí řešení popsaných situací, které lze v rozhodovací praxi soudů České republiky vysledovat a které jsme se v této práci pokusili blíže představit a analyzovat, vychází první z nich z procesní teorie právní moci a pokouší se v co nejvyšší možné míře (s ohledem na limity stávající právní úpravy) respektovat odlišnosti mezi hmotným a procesním právem. Vychází z toho, že účinky splnění dluhu by měly být výhradně otázkou hmotného práva (tedy existence hmotného subjektivního práva opravňujícího věřitele požadovat od dlužníka určité plnění, resp. toho, zda přesun majetkových hodnot mezi dlužníkem a věřitelem tomuto hmotněprávnímu poměru odpovídal), přičemž existence pravomocného rozhodnutí nemůže na výchozím hmotněprávním stavu nic změnit.

Plní-li tedy dlužník v souladu s pravomocným soudním rozhodnutím, závisí to, zda tímto plněním dojde ke splnění dluhu v hmotněprávním smyslu pouze na tom, vyplývá-li právo žalobce (věřitele) z hmotného práva – bylo-li plněno v souladu s hmotným právem, případné pozdější zrušení soudního rozhodnutí nemůže účinky splnění již jakkoli zvrátit. Dojde-li ke zrušení pravomocného soudního rozhodnutí, na jehož základě již žalovaný plnil, je nezbytné, aby bylo o tom, zda žalobci přijaté plnění náleží, či nikoli, rozhodnuto v novém řízení o vydání bezdůvodného obohacení, které musí vyvolat původní žalovaný (jedinou alternativu tohoto postupu představuje za určitých okolností vznesení vzájemné žaloby). Původní řízení, ve kterém bylo zrušené pravomocné rozhodnutí vydáno, totiž poté, co žalovaný plnil, ztrácí své opodstatnění a musí nutně skončit zamítnutím žaloby – to buď proto, že žalobce tvrzené právo nikdy neměl, anebo proto, že toto právo zaniklo splnění ze strany žalovaného. Žalobci tedy za této situace

nezbývá nic jiného, než aby vzal svou žalobu zpět, a řízení tak bylo zastaveno – otázka oprávněnosti přijetí plnění ze strany žalobce totiž v původním řízení (po zrušení pravomocného rozhodnutí, na jehož základě bylo plněno) vyřešena být nemůže, neboť není jeho předmětem (tím je nárok žalobce na specifikované plnění, který z výše uvedeného důvodu v době „nového“ rozhodování soudu již v každém případě neexistuje).

Snahou alternativní koncepce naproti tomu údajně má být posílení postavení žalovaného, který plnil v souladu s posléze zrušeným pravomocným soudním rozhodnutím, tím, že účinnost splnění dluhu v hmotněprávní rovině učiní do jisté míry odvislou od existence pravomocného rozhodnutí, na jehož základě bylo plněno – dojde-li k odklizení tohoto rozhodnutím dovolacím soudem, je tím zpochybněna i účinnost předchozího splnění ze strany žalovaného (v hmotněprávním smyslu), který by tak měl mít právo na vrácení předtím poskytnutého plnění. Nepřehlednost současné situace (a s tím spojený stav právní nejistoty) je založená právě na implementaci prvků alternativní koncepce, které je sama o sobě značně nekonzistentní, do způsobu řešení vycházejícího z dosavadní rozhodovací praxe založené na první (tedy správnější) koncepci – v tomto ohledu se jedná zejména o novelizaci o. s. ř., v důsledku které byl do jeho § 96 vložen nový odst. 6.

Snaha o sladění tohoto ustanovení s dosavadní rozhodovací praxí založenou na závěrech rozsudku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3309/2011, která ze své podstaty nemůže být pro vzájemnou nekompatibilitu obou koncepcí úspěšná (a připomíná „vytloukání klínu klínem“) tak, aby mohlo nastat novelou zamýšlené „zlepšení“ postavení původního žalovaného (který plnil na základě později zrušeného pravomocného rozhodnutí), pak vyústila mj. v nález Ústavního soud sp. zn. Pl. ÚS 40/18, který popírá některé ze základních zásad civilního procesu, a to mj. zásadu dispoziční, kdy omezuje právo žalobce vzít žalobu během řízení zpět, či nepřípustně rozšiřuje účinky právní moci i na odůvodnění rozhodnutí, přičemž rozhodovací praxe Nejvyššího soudu v těchto případech dokonce připouští možnost podání opravného prostředku pouze proti odůvodnění rozhodnutí, a to navzdory výslovnému zákazu obsaženému v o. s. ř. O limitech současné právní úpravy a rozhodovací praxe pak svědčí i neuspokojivý způsob řešení některých hraničních situací, jakou představuje např. plnění promlčeného dluhu na základě posléze zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí.

Je-li tedy příčinou problému řešeného v této práci samotná koncepce dovolání jako mimořádného opravného prostředku směřujícího proti pravomocným rozhodnutím odvolacích soudů, může jediným jeho řešením být změna této koncepce a návrat k vyzkoušenému modelu dovolání jako řádného opravného prostředku proti dosud nepravomocným rozsudkům odvolacích soudů po vzoru rakouské či německé úpravy. V tomto modelu by k situacím řešeným v této práci prakticky nemohlo docházet, neboť rozhodnutí ukládající plnění by právní moci mohlo nabýt teprve po jeho přezkumu ze strany dovolacího soudu, a žalovaný by tak na rozdíl od současného stavu nebyl nucen plnit podle pravomocného rozhodnutí, které však podléhá dalšímu přezkumu dovolacího soudu a může být pro nesprávné právní posouzení (tedy odlišný právní názor dovolacího soudu) zrušeno.

Za současného stavu tedy právní moc soudního rozhodnutí nevyjadřuje konečnost v tomto rozhodnutí přijatého řešení dané právní věci, čímž je význam právní moci výrazným způsobem degradován – pravomocné soudní rozhodnutí nepožívá významu, které by mít mělo, neboť nadále připadá v úvahu jeho odklizení z důvodu odlišného právního posouzení ze strany Nejvyššího soudu. Změna koncepce dovolání na řádný opravný prostředek by kromě toho, že by přinesla řešení problémů analyzovaných v této práci souvisejících s plněním podle posléze zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí, vedla především k obnově významu právní moci v našem právním řádu, a lze proto jen nadále věřit v co nejdřívější přijetí rekodifikovaného civilního soudního řádu, který by výše předestřené změny zakotvil, a to navzdory tomu, že z řady aktuálních vyjádření je možné vyčíst, že pravděpodobnost uskutečnění této žádoucí koncepční změny je v současné době bohužel spíše nižší.[296]

[296] „*Ačkoli lze na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti nalézt dokument nadepsaný jako „Věcný záměr civilního řádu soudního“, jsem přesvědčen, že proces případné rekodifikace procesního práva (má-li k ní dojít) je stále na samém počátku* [...] *To se projevilo ve výsledné podobě nástinu věcného záměru, jenž byl praxí jednoznačně odmítnut jako nepoužitelný* [...] *nastíněný koncept bolavá místa českého procesu neléčí.*“ (ŠUK, P., Rekodifikace civilního procesu – ano či ne?, s. 2); „*Dovolací řízení, v němž sám Nejvyšší soud zvažuje, kterou otázku hmotného či procesního práva vybere k řešení a zda je třeba odklonit se od své dřívější judikatury, budiž zachováno v současné podobě. Z Nejvyššího soudu se nesmí stát další skutková odvolací instance, dovolání musí zůstat skutečně mimořádným opravným prostředkem – a pro případné excesy funguje spolehlivě Ústavní soud.*“ (JIRSA, J., Úvahy nad vývojem i budoucností českého civilního procesu, s. 7).

Seznam zkratek

ABGB	rakouský občanský zákoník
BGB	německý občanský zákoník
BGH	Bundesgerichtshof (německý Spolkový soudní dvůr)
c. ř. s.	zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích – civilní řád soudní
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
Nejvyšší soud	Nejvyšší soud České republiky
obch. zák.	zákon. č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OGH	Oberster Gerichtshof (rakouský Nejvyšší soudní dvůr)
o. s. ř.	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZ 1964	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OZ 2012	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Ústavní soud	Ústavní soud České republiky
ZPO	podle kontextu německý nebo rakouský civilní procesní řád

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

BAMBERGER, Heinz Georg, ROTH, Herbert, HAU, Wolfgang, POSECK, Roman. *Bürgerliches Gesetzbuch: Kommentar.* Band 1, §§ 1-480. 4. Auflage. München: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-3-406-70301-0.

BÁNYAIOVÁ, Alena. Diskutované otázky zániku závazků v občanském zákoníku. *Bulletin advokacie.* 2018, (6), 21-28.

BENÁK, Jaroslav. Zákaz zpětvzetí žaloby podle § 96 odst. 6 OSŘ je ústavně konformní. *Soudní rozhledy.* 2020, **26**(10), 316-317.

BÍLKOVÁ, Jana. *Bezdůvodné obohacení v novém občanském zákoníku: komentář.* Praha: C.H. Beck, 2015. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-579-4.

BRIM, Luboš. Rozhodování o nákladech řízení po zrušení rozhodnutí dovolacím soudem a bezdůvodné obohacení. *Právní rozhledy.* 2018, **26**(2), 58-64.

BULÍN, Hynek. *Dovolání podle práva československého, německého a francouzského.* Brno: Orbis, 1935. Sbírka spisů právnických a národohospodářských (Orbis).

BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír. *Dovolání podle občanského soudního řádu.* Praha: C.H. Beck, 1994. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 80-7049-087-X.

DRÁPAL, Ljubomír, PONDIKASOVÁ, Tereza. Zrušení pravomocného soudního rozhodnutí a „bezdůvodné obohacení"?. *Právní rozhledy.* 2015, **23**(3), 93-100.

DVOŘÁK, Bohumil. Nad důvody prolamování právní moci rozhodnutí. In: DVOŘÁK, Jan, MACKOVÁ, Alena, ed. *Pocta Aleně Winterové k 80. narozeninám.* Praha: Všehrd, 2018, s. 42-53. ISBN 978-80-85305-53-01.

DVOŘÁK, Bohumil. Nad koncepcí dovolání v civilních věcech. *Právník.* 2018, **157**(4), 343-353.

DVOŘÁK, Bohumil. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí: procesní studie.* Praha: C.H. Beck, 2008. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-095-9.

DVOŘÁK, Bohumil. Viktor Knapp a civilní soudní rozhodnutí. In: GERLOCH, Aleš, ed. *Viktor Knapp: vědecké dílo v proměnách času.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 372-381. ISBN 978-80-7380-509-8.

DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné.* Svazek 1. Díl první: Obecná část. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3.

FASCHING, Hans Werner. *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts: Lehr- und Handbuch für Studium und Praxis.* Zweite, überarbeite und ergänzte Auflage. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1990. ISBN 978-3-214-04697-2.

FIALA, Josef. *Spory vznikající z podnětu výkonu rozhodnutí (exekuční spory).* Praha: Univerzita Karlova, 1972. Acta Universitatis Carolinae.

GOTTWALD, Peter. Dovolání podle německého práva: Spolkový soudní dvůr mezi zajišťováním právní jistoty a individuální spravedlnosti. *Bulletin advokacie.* 2019, (1-2), 45-52.

HENCKEL, Wolfram. *Prozeßrecht und materielles Recht.* Göttingen: Verlag Otto Schwartz & Co, 1970.

HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní: I.-III. díl.* Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. Klasická právnická díla (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-540-3.

HRDLIČKA, Jindřich. Právní účinky soudního rozhodnutí, které je v rozporu se skutečnými právními poměry. *Právník.* 1963, **1963**, 541-553.

HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník V: Závazkové právo, Obecná část (§ 1721-2054), Komentář.* Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-535-0.

HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI: Závazkové právo, Zvláštní část (§ 2055-3014), Komentář.* Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8.

JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: Soudcovský komentář.* Kniha II, § 79-180 občanského soudního řádu. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-369-5.

JIRSA, Jaromír. Úvahy nad vývojem i budoucností českého civilního procesu. *Soukromé právo.* 2022, **X**(7-8), 4-7.

J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Erstes Buch, Allgemeiner Teil, §§ 164-240. Neubearbeitung. Berlin: Sellier, 2001. ISBN 3-8059-0956-X.

Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch mit IPR-Gesetz, Ehegesetz, Mietrechtsgesetz, Wohnungsgemeinnützigkeitsgesetz, Wohnungseigentumsgesetz, Landpachtgesetz, Konsumentenschutzgesetz in zwei Bänden. 2. Band, §§ 1175 bis 1502 ABGB; Nebengesetze. Zweite, neubearbeitete und erweiterte Auflage. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1992. ISBN 3-214-04417-6.

KONECNY, Andreas et al. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen.* 1. Band. 3., völlig neu bearbeitete Auflage. Wien: MANZ'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2013. ISBN 978-3-214-15760-9.

KONECNY, Andreas et al. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen.* 4. Band/1. Teilband. 3., völlig neu bearbeitete Auflage. Wien: MANZ'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2019. ISBN 978-3-214-15767-8.

LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l): Řízení sporné. Praktický komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-986-1.

LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I: Obecná část (§ 1–654).* 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2022. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-852-8.

LAVICKÝ, Petr. Právní moc důvodů rozsudku?. *Právní rozhledy.* 2022, **30**(13-14), 457-469.

LAVICKÝ, Petr. *Solidární závazky.* Praha: C.H. Beck, 2004. Právní instituty. ISBN 80-717-9913-0.

LAVICKÝ, Petr, KOTÁSEK, Josef. Zákaz zpětvzetí žaloby podle nového § 96 odst. 6 OSŘ. *Právní rozhledy.* 2018, **26**(1), 1-7.

MACUR, Josef. *Právo procesní a právo hmotné.* Brno: Masarykova univerzita, 1993. ISBN 80-210-0740-0.

MACUR, Josef. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného.* Brno: Masarykova univerzita, 1993. ISBN 80-210-0810-5.

MACUR, Josef. *Předmět sporu v civilním soudním řízení.* Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-2824-6.

MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kolektiv. *Občanský zákoník: velký komentář.* Svazek III, § 419-654. Praha: Leges, 2014. Komentátor. ISBN 978-80-7502-003-1.

MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kolektiv. *Občanský zákoník: velký komentář.* Svazek IX, § 2894-3081. Praha: Leges, 2018. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1.

Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 1, Allgemeiner Teil, §§ 1-240, AllgPersönlR, ProstG, AGG. 8. Auflage. München: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-3-406-72601-9.

Münchener Kommentar zur Zivilprozeßordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen. Band 1, §§ 1-354. 2. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2000. ISBN 3-406-44718-X.

Münchener Kommentar zur Zivilprozeßordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen. Band 2, §§ 355-802. 2. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2000. ISBN 3-406-44719-8.

Občanské právo procesní: určeno pro posluchače fakulty právnické. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972.

Palandt Bürgerliches Gesetzbuch: mit Nebengesetzen insbesondere mit Einführungsgesetz (Auszug) einschliesslich Rom I-, Rom II- und Rom III-Verordnungen sowie Haager Unterhaltsprotokoll und EU-Erbrechtsverordnung, Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz (Auszug), Wohn- und Betreuungsvertragsgesetz, BGB-Informationspflichten-Verordnung, Unterlassungsklagengesetz, Produkthaftungsgesetz, Erbbaurechtsgesetz, Wohnungseigentumsgesetz, Versorgungsausgleichsgesetz, Lebenspartnerschaftsgesetz, Gewaltschutzgesetz. 76., neubearbeitete Auflage. München: C.H. Beck, 2017. ISBN 978-3-406-695001.

PRÜTTING, Hanns, WEGEN, Gerhard, WEINREICH, Gerd. *Bürgerliches Gesetzbuch: Kommentar.* 11. Auflage. Köln: Luchterhand Verlag, 2016. ISBN 978-3-472-08677-2.

PULKRÁBEK, Zdeněk. O dokazování negativních skutečností v civilním soudním řízení (a o některých zásadách zjišťování skutkového stavu vůbec). *Právní rozhledy.* 2013, **21**(17), 573-580.

RECHBERGER, Walter H., KLICKA, Thomas et al. *ZPO, Zivilprozessordnung: Kommentar.* 5. Auflage. Wien: Verlag Österreich, 2019. ISBN 978-3-7046-8066-2.

ROSENBERG, Leo, SCHWAB, Karl Heinz, GOTTWALD, Peter. *Zivilprozessrecht.* 18., neu bearbeitete Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2018. ISBN 978-3-406-71085-8.

SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, LEVÝ, Jiří, DOLEŽÍLEK, Jiří a kol. *Občanský soudní řád: komentář.* 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-828-3.

ŠUK, Petr. Rekodifikace civilního procesu – ano či ne?. *Soukromé právo.* 2022, **X**(7-8), 2-3.

ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan a kolektiv. *Občanské právo hmotné: Díl třetí: Závazkové právo.* Svazek II. 5., jubilejní aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009. ISBN 978-80-7357-473-4.

ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanský zákoník: komentář.* Svazek V. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-638-9.

ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA Josef a kol. *Občanský zákoník: komentář.* Svazek VI. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-955-0.

THOMAS, Heinz, PUTZO, Hans, REICHOLD, Klaus, HÜßTEGE, Rainer, SEILER, Christian. *Zivilprozessordnung: FamFG Verfahren in Familiensachen, EGZPO, GVG, EGGVG, EU-Zivilverfahrensrecht, Kommentar.* 40. Auflage. München: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-3-406-73599-8.

TRYZNA, Jan. Monitoring judikatury soudů České republiky: Období: únor – květen 2014. *Jurisprudence.* 2014, (3), 45-49.

VOJTEK, Petr. Přehled rozhodnutí NS neschválených v roce 2014 do Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek. *Soudní rozhledy.* 2015, **21**(2), 42-47.

WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v soukromém právu.* Praha: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-576-3.

WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ Alena a kolektiv. *Civilní právo procesní: Díl první: řízení nálezací.* 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-298-1.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

DOBROVOLNÁ, Eva, DVOŘÁK, Bohumil, LAVICKÝ, Petr, PULKRÁBEK, Zdeněk, WINTEROVÁ, Alena. Věcný záměr civilního řádu soudního: finální znění 2. verze. *Justice.cz* [online]. 2020 [cit. 2022-07-10]. Dostupné z: https://www.justice.cz/documents/12681/2872506/V%C4%9Bcn%C3%BD+z%C3%A1m%C4%9Br_fin%C3%A1ln%C3%AD+verze+_prosinec+2020.pdf/83cdd87e-18c5-41e9-948e-8defa2525adb

3. Seznam použitých právních předpisů

Civilní procesní řád (Zivilprozeßordnung) ze dne 30. ledna 1877 (s. 83 říšského zákoníku), ve znění pozdějších předpisů (Spolková republika Německo)

Zákon č. 113/1895 říšského zákoníku ze dne 1. srpna 1895 o soudním řízení v občanských rozepřích (Zivilprozessordnung – ZPO), ve znění pozdějších předpisů (Rakouská republika)

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon. č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

4. Seznam použité judikatury

Rozhodnutí OGH (rakouského Nejvyššího soudního dvora) ze dne 11. prosince 1985, č.j. 1 Ob 663/85,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. září 1999, sp. zn. 25 Cdo 1792/99,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne. 27. února 2001, sp. zn. 25 Cdo 1167/99,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. prosince 2002, sp. zn. 25 Cdo 246/2001,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. dubna 2003, sp. zn. 21 Cdo 1758/2002,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. srpna 2006, sp. zn. 32 Odo 1007/2006,

Rozsudek ESLP ve věci *Kot proti Rusku* ze dne 18. dubna 2007, č. stížnosti 20887/03,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. října 2007, sp. zn. 28 Cdo 3113/2007,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. ledna 2009, sp. zn. 33 Odo 1368/2006,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. února 2009, sp. zn. 32 Cdo 3571/2007,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. května 2009, sp. zn. 30 Cdo 3810/2007,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. června 2009, sp. zn. 23 Cdo 1454/2009,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. června 2009, sp. zn. 23 Cdo 1961/2009,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. ledna 2010, sp. zn. 28 Cdo 3033/2009,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. července 2010, sp. zn. 28 Cdo 669/2010,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. září 2010, sp. zn. 28 Cdo 2242/2010,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. prosince 2010, sp. zn. 28 Cdo 3995/2010,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. března 2011, sp. zn. 28 Cdo 3805/2010,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. července 2011, sp. zn. 25 Cdo 1514/2009,

Nález Ústavního soudu ze dne 3. srpna 2011, sp. zn. I. ÚS 3725/10,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. listopadu 2011, sp. zn. 23 Cdo 3789/2011,

Rozsudek BGH (německého Spolkového soudního dvora) ze dne 5. července 2013 (V ZR 141/12),

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. srpna 2013, sp. zn. 28 Cdo 661/2013,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. srpna 2013, sp. zn. 26 Cdo 1494/2013,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. září 2013, sp. zn. 23 Cdo 2400/2012,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. listopadu 2013, sp. zn. 28 Cdo 2176/2013,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. dubna 2014, sp. zn. 31 Cdo 3309/2011,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. května 2014, sp. zn. 32 Cdo 1730/2013,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. května 2014, sp. zn. 30 Cdo 1038/2013,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. června 2014, sp. zn. 31 Cdo 2740/2012,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. června 2014, sp. zn. 23 Cdo 2174/2015,

Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. září 2014, sp. zn. III. ÚS 2759/14,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. února 2015, sp. zn. 29 Cdo 851/2013,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. června 2015, sp. zn. 28 Cdo 1536/2013,

Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. září 2015, sp. zn. IV. ÚS 1393/15,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. září 2015, sp. zn. 29 Cdo 170/2015,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. března 2016, sp. zn. 32 Cdo 4182/2015,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. srpna 2016, sp. zn. 32 Cdo 2796/2016,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. srpna 2016, sp. zn. 28 Cdo 2950/2015,

Usnesení Ústavního soudu ze dne 22. září 2016, sp. zn. II. ÚS 1865/16,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. října 2016, sp. zn. 30 Cdo 2561/2014,

Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. října 2016, sp. zn. III. ÚS 2153/16,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. prosince 2016, sp. zn. 22 Cdo 3453/2016,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. ledna 2017, sp. zn. 23 Cdo 938/2016,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. února 2017, sp. zn. 28 Cdo 1718/2016,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. února 2017, sp. zn. 28 Cdo 5299/2015,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2017, sp. zn. 28 Cdo 1483/2017,

Usnesení Ústavního soudu ze dne 13. února 2018, sp. zn. IV. ÚS 3332/16,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. dubna 2018, sp. zn. 28 Cdo 3660/2017,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. dubna 2018, sp. zn. 31 Cdo 927/2016,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. května 2018, sp. zn. 28 Cdo 5369/2016,

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 27. listopadu 2018, č.j. 30 Co 366/2018-524,

Rozhodnutí OGH (rakouského Nejvyššího soudního dvora) ze dne 25. dubna 2019, č.j. 4 Ob 230/18d,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. června 2019, sp. zn. 28 Cdo 1297/2019,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. listopadu 2019, sp. zn. 30 Cdo 139/2019,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 2019, sp. zn. 29 Cdo 4318/2017,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. ledna 2020, sp. zn. 26 Cdo 3090/2019,

Nález Ústavního soudu ze dne 30. června 2020, sp. zn. Pl. ÚS 40/18,

Nález Ústavního soudu ze dne 8. září 2020, sp. zn. III. ÚS 3657/19,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. září 2020, sp. zn. 28 Cdo 1862/2020,

Rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 25. listopadu 2020, sp. zn. 27 Cdo 2773/2020,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. února 2021, sp. zn. 23 Cdo 3487/2020,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. května 2021, sp. zn. 28 Cdo 1017/2021,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. července 2021, sp. zn. 28 Cdo 1540/2021,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. července 2021, sp. zn. 23 Cdo 3752/2019,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2022, sp. zn. 23 Cdo 682/2020,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2022, sp. zn. 30 Cdo 3541/2021.

5. Seznam ostatních zdrojů

Zápis z jednání Ústavně právního výboru Poslanecké sněmovny č. 85 konaného ve dnech 19. a 20. dubna 2017.

Účinky plnění na základě později zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí

Abstrakt

Zrušením pravomocného soudního rozhodnutí, na jehož základě žalovaný již žalobci plnil, dovolacím soudem, vyvstává potřeba řešit nastalou situaci tak, aby se plnění dostalo té straně, které podle hmotného práva skutečně náleží. Z rozhodovací praxe českých soudů lze v tomto ohledu dovodit existenci dvou odlišných koncepcí řešení, přičemž ani jedna z nich není s ohledem na limity existujícího procesněprávního rámce bezvýhradně přijatelná.

První koncepce vychází ze vzájemné odlišnosti a nezávislosti hmotného a procesního práva a respektuje to, že účinky právní moci soudního rozhodnutí nemají na hmotněprávní poměry přímý dopad. Podle této koncepce je nezbytné, aby poté, co dojde ke zrušení pravomocného soudního rozhodnutí, na jehož základě žalovaný plnil, bylo o tom, zda žalobci plnění náleží, či nikoli, rozhodnuto v novém řízení o vydání bezdůvodného obohacení zahájeném z podnětu původního žalovaného. Původní řízení, ve kterém bylo zrušené rozhodnutí vydáno, totiž poté, co žalovaný plnil, ztrácí své opodstatnění – musí nutně skončit zamítnutím žaloby, a to buď proto, že žalobce tvrzené hmotné subjektivní právo nikdy neměl, anebo proto, že toto právo zaniklo splněním ze strany žalovaného. Žalobce by tedy za této situace měl vzít žalobu zpět, aby řízení bylo zastaveno.

Snahou druhé alternativní koncepce je předejít nutnosti původního žalovaného zahájit po zrušení pravomocného soudního rozhodnutí, na jehož základě plnil, nové řízení, ve kterém se po žalobci bude domáhat vydání bezdůvodného obohacení, a posílit tak jeho postavení v procesu. Z této druhé koncepce vycházejí i legislativní snahy znemožnit žalobci zpětvzetí žaloby poté, co mu bylo plněno na základě zrušeného pravomocného soudního rozhodnutí – činí tak ovšem na úkor respektování základních zásad ovládajících civilní soudní řízení.

Základní problém, který je příčinou vzniku těchto složitých situací, však dílčími zásahy (legislativními a judikatorními) není možné vyřešit. Spočívá totiž v samotné podstatě současného pojetí systému opravných prostředků, ve kterém je dovolání koncipováno jako mimořádný opravný prostředek směřující proti pravomocným soudním rozhodnutím, podle nichž však mezitím již mohlo být plněno (případně byla na jejich základě vedena exekuce). Jediným

koncepčním řešením problému souvisejícího s plněním podle pravomocného soudního rozhodnutí, které je následně zrušeno, je tedy změna koncepce dovolání na řádný opravný prostředek po vzoru vyzkoušených zahraničních úprav (německé a rakouské), kdy by daná právní věc (spor) pravomocně skončila teprve po rozhodnutí dovolacího soudu. Uvedená změna by zároveň navrátila právní moci význam, který jí náleží a který za nynější úpravy dovolání nemá a nemůže mít.

Klíčová slova: zrušení pravomocného soudního rozhodnutí, bezdůvodné obohacení, dovolání v civilním soudním řízení

The effects of the payment of a debt based on a subsequently quashed effective court decision

Abstract

When an effective court decision, based upon which the defendant had already paid to the claimant, is subsequently quashed by the Supreme Court, it is necessary to determine whether, according to substantive law, the claimant is entitled to the received payment or not. In this regard, two different concepts of how these situations should be resolved have developed in the case law of Czech courts. Neither of them is, however, fully acceptable due to the inherent limitations of existing procedural law.

The first concept is based on a clear distinction between substantive and procedural law and respects the fact that the legal effects of an effective court decision do not have a direct impact on substantive legal relations. According to this concept, the original defendant must, after the annulment of the effective court decision in compliance with which he had already paid to the claimant, initiate new proceedings. In these new proceedings, in which the original defendant (now as claimant) must raise a claim for the restitution of unjust enrichment, the fact whether or not the former claimant is entitled to retain the obtained payment will be determined. After the defendant complied with the effective decision that was later quashed by the Supreme Court, the proceedings in which this annulled decision had been issued lose their purpose – they must necessarily end with the dismissal of the orginal claimant's action, either because the claimant never had the asserted substantive right to payment, or because previously existing substantive claim had ceased to exist following payment by the defendant (i.e., by the fulfilment of the defendant's debt). Therefore, in this situation, the claimant should withdraw the action and stop the original proceedings.

The aim of the second alternative concept is to prevent the original defendant from the necessity to start new proceedings after the annulment of the effective court decision, in compliance with which he had paid to the original claimant, in which he must demand restitution of this payment as unjust enrichment. By means of this, the alternative concept aims at improving the standing of the original defendant in the process. Legislative efforts aimed at preventing the claimant from withdrawing the original claim after receipt of a payment from the defendant that

had been ordered by a subsequently quashed effective court decision are also based on this second concept – but they do so to the detriment of basic principles governing civil procedure.

However, partial modifications of the existing legal framework cannot eliminate the cause of these problems as they are generated by the existing system of appeals in Czech civil procedure, in which the appeal on the points of law to the Supreme Court (*dovolání* in Czech) is conceived as an extraordinary remedy directed against effective court decisions. In these circumstances, before the effective decision is quashed based on the extraordinary appeal lodged by the defendant, it is often the case that the defendant complies with this effective decision and makes the ordered payment (or that this effective decision is enforced in enforcement proceedings initiated by the claimant). The only complex solution to the problem connected to payments made based upon subsequently quashed effective court decisions is therefore to transform the appeal on the points of law to the Supreme Court into a remedy directed against uneffective court decisions based on the example of neighbouring European countries (Germany and Austria). If this model would be applied, then the legal matter (dispute) in question would only end with binding effect following a final decision of the Supreme Court. At the same time, this change would reestablish the significance of effective court decisions that they do not and cannot have under the current system of appeals.

Klíčová slova: annulment of an effective court decision, unjust enrichment, extraordinary appeal on the points of law in civil procedure